

Z P R A V O D A J

KANCELÁŘE VLÁDNÍHO ZMOCNĚNCE
pro zastupování České republiky před
EVROPSKÝM SOUDEM PRO LIDSKÁ PRÁVA

Ročník 4 / Číslo 1
Duben 2016

Připravován ve spolupráci
s analytickými útvary
Ústavního soudu,
Nejvyššího soudu,
Nejvyššího správního
soudu a Kanceláře
veřejného ochránce práv.

Přináší ve formě anotací
informace o aktuální
judikatuře ESLP vydané
proti ČR i ostatním
státům Rady Evropy.

Vychází čtvrtletně
v elektronické formě
([archiv zde](#)).



„(...) za účelem zajištění stability a účinnosti demokratického systému státy mohou přijmout určitá opatření ke své ochraně. Soud proto uznal legitimitu konceptu *demokracie schopné bránit sebe samu*. (...) Vystává pak otázka dosažení rovnováhy mezi požadavky obrany demokratické společnosti na jedné straně a ochrany individuálních práv na straně druhé. (...) Zamýšlí-li tedy stát využít konceptu demokracie schopné bránit sebe samu při zásahu do individuálních práv, musí pečlivě vyhodnotit rozsah a důsledky plánovaného opatření, aby dosáhl výše zmíněné rovnováhy.“

[*Ždanoka proti Lotyšsku*,
č. 58278/00, rozsudek velkého
senátu ze dne 16. března 2008,
§ 100]

KONTAKT

Kancelář vládního zmocněnce pro
zastupování ČR před ESLP
Ministerstvo spravedlnosti
Vyšehradská 16, 128 10 Praha 2
e-mail: kvz@msp.justice.cz
web: www.justice.cz

Databáze judikatury

web: eslp.justice.cz

SLOVO ÚVODEM

Vlevo citovaná věc se týkala vyloučení stěžovatelky, aktivně činné v komunistické straně, z možnosti kandidovat ve volbách, tedy v podstatě lustrační problematiky. Velký senát Evropského soudu pro lidská práva („Soud“) dospěl většinou hlasů k závěru, že vnitrostátní orgány byly přece jen v lepším postavení k tomu, aby rozhodly, co je v rámci specifické situace návratu k demokracii nezbytné. Lustrace se nám sice jeví jako poněkud „vyčpělé“ téma, i když kandidáti na místa představených v rámci naší státní služby musejí stále předkládat příslušné osvědčení, které se dříve požadovalo dokonce bez ohledu na věk uchazeče.

Téma vyloučení určité skupiny osob ze zapojení do demokratického života společnosti však ožívá i dnes. Skupina francouzských poslanců přišla rovnou s [návrhem rezoluce](#), aby vláda zahájila vyjednávání se smluvními státy Evropské úmluvy o lidských právech („Úmluva“) s cílem revidovat složení a pravomoci Soudu, zejména vyloučit, aby si mohli stěžovat odsouzení teroristé, a pokud by nebylo možné těchto „nezbytných změn“ dosáhnout, aby vláda oznámila svým partnerům, že je připravena Úmluvu vypovědět.

Obávám se, že tento návrh říká pravý opak toho, co měl před více než sto lety na mysli ambiciózní [otec zakladatel](#) známé automobilky, jež z jeho slov před několika lety učinila reklamní slogan, na který jsem nedávno narazil: *The Best or Nothing*. Na rozdíl od uvedeného hesla francouzský návrh spíše naznačuje, že toho nejlepšího – což systém Úmluvy v oblasti ochrany lidských práv na mezinárodní úrovni bezpochyby je – nám vcelku netřeba. Jinými slovy, čpí porážkou.

Jak přitom vlevo uvedený citát napovídá, Úmluva i judikatura Soudu připouští možnosti, jak se vypořádat se složitou situací, včetně opatření mimořádných, která by za běžných okolností byla „za hranou“. Francie ostatně v uplynulých měsících opakovaně využila možnosti dočasně [odstoupit](#) od některých závazků, kterou dává článek 15 Úmluvy; i obdoba výjimečného stavu se tedy stále může pohybovat v rámci Úmluvy.

K opatřením, ač jsou za určitých okolností v nějaké podobě potřebná, je namísto přistupovat uvážlivě a v našem vlastním zájmu usilovat o nastolení oné spravedlivé rovnováhy mezi protichůdnými legitimními zájmy, a nikoli z pohodlnosti volit jednoduchá řešení, která nám ve výsledku zničí to, co se snažíme zachovat. Útočí-li koneckonců skupina fanatiků na životy anonymních posluchačů hudební produkce či lidí čekajících pokojně na odbavení v letištní hale, útočí současně na hodnoty, jež stojí v samém srdci Úmluvy; ještě to ale útočníky nezbavuje její ochrany v oblasti spravedlivého procesu nebo zákazu mučení.

Zkrátka a dobře, zcela jistě se na to nedá jít po vzoru televizní soudkyně Barbary, která grácií, s níž rozlouskne složité případy, [zaskočila](#) i náš Nejvyšší soud.

Příjemnou četbu Zpravodaje přeje

JUDr. Vít Alexander Schorm,
vládní zmocněnec

OBSAH

Obsah	2	Policie	18
Rozsudky a rozhodnutí Soudu proti České republice	3	Rozsudek ze dne 13. října 2015 ve věci <i>Haász a Szabó proti Maďarsku</i>	18
Domovní prohlídky	3	Rodinné právo	20
Rozhodnutí ze dne 8. prosince 2015 ve věci <i>Tykvová proti České republice</i>	3	Rozsudek ze dne 13. října 2015 ve věci <i>S. H. proti Itálii</i>	20
Odebrání bezpečnostní prověrky	3	Rozsudek ze dne 22. října 2015 ve věci <i>Jovanovic proti Švédsku</i>	22
Rozsudek ze dne 26. listopadu 2015 ve věci <i>Regner proti České republice</i>	3	Shromáždování	24
Rozsudky a rozhodnutí Soudu proti jiným státům než České republice	5	Rozsudek velkého senátu ze dne 15. října 2015 ve věci <i>Kudrevičius a ostatní proti Litově</i>	24
Advokacie	5	Soudní řízení správní	25
Rozsudek ze dne 15. prosince 2015 ve věci <i>Bono proti Francii</i>	5	Rozsudek ze dne 20. října 2015 ve věci <i>Fazia Ali proti Spojenému království</i>	25
Cizinecké právo	6	Rozsudek ze dne 19. listopadu 2015 ve věci <i>Mikhaylova proti Rusku</i>	27
Rozsudek ze dne 15. října 2015 ve věci <i>L. M. a ostatní proti Rusku</i>	6	Svoboda projevu	28
Činnost novinářů	8	Rozsudek velkého senátu ze dne 15. října 2015 ve věci <i>Perinçek proti Švýcarsku</i>	28
Rozsudek velkého senátu ze dne 20. října 2015 ve věci <i>Pentikäinen proti Finsku</i>	8	Rozhodnutí ze dne 20. října 2015 ve věci <i>M'Bala M'Bala proti Francii</i>	31
Rozsudek velkého senátu ze dne 10. listopadu 2015 ve věci <i>Couderc a Hachette Filipacchi Associés proti Francii</i>	10	Školství	32
Důchody	11	Rozsudek ze dne 6. října 2015 ve věci <i>Memlika proti Řecku</i>	32
Rozsudek ze dne 15. prosince 2015 ve věci <i>Fábián proti Maďarsku</i>	11	Trestní postih špatného zacházení	33
Internet	12	Rozsudek ze dne 3. listopadu 2015 ve věci <i>Myumyun proti Bulharsku</i>	33
Rozsudek ze dne 1. prosince 2015 ve věci <i>Cengiz a ostatní proti Turecku</i>	12	Trestní řízení	35
Mezinárodní spolupráce v daňových věcech	13	Rozsudek velkého senátu ze dne 20. října 2015 ve věci <i>Dvorski proti Chorvatsku</i>	35
Rozsudek ze dne 22. prosince 2015 ve věci <i>G. S. B. proti Švýcarsku</i>	13	Rozsudek ze dne 20. října 2015 ve věci <i>Balázs proti Maďarsku</i>	37
Muslimské šátky	14	Rozsudek velkého senátu ze dne 15. prosince 2015 ve věci <i>Schatschaschwili proti Německu</i>	39
Rozsudek ze dne 26. listopadu 2015 ve věci <i>Ebrahimian proti Francii</i>	14	Závěrem...	43
Odposlechy	16		
Rozsudek ze dne 27. října 2015 ve věci <i>R. E. proti Spojenému království</i>	16		

ROZSUDKY A ROZHODNUTÍ SOUDU PROTI ČESKÉ REPUBLICĚ

DOMOVNÍ PROHLÍDKY

Rozhodnutí ze dne 8. prosince 2015 ve věci č. 54737/13 – Tykvoová proti České republice

Senát páté sekce Soudu odmítl stížnost na porušení práva na respektování soukromého života a obydlí chráněného článkem 8 Úmluvy v souvislosti s domovní prohlídkou provedenou v trestní věci manžela stěžovatelky, a to pro nevyčerpání vnitrostátních prostředků nápravy.

I. Skutkové okolnosti

V souvislosti s trestní věcí manžela stěžovatelky podezřelého ze spáchání trestných činů přijímání úplatku a zneužívání informací v obchodním styku Obvodní soud pro Prahu 7 na návrh Vrchního státního zastupitelství v Praze v červnu 2006 vydal příkaz k prohlídce činžovního domu, jehož byla stěžovatelka vlastníkem. Domovní prohlídka byla provedena v červenci téhož roku, a to nejen v bytě obývaném stěžovatelkou a jejím manželem, ale i v bytech jejich dospělých dětí a dalších nájemců.

V srpnu 2008 podala stěžovatelka u Městského soudu v Praze žalobu na ochranu osobnosti, v níž namítala, že příkaz k prohlídce nebyl dostatečně odůvodněn ani podepsán příslušným soudcem a že předmětný dům byl soudním příkazem specifikován jako rodinný dům a prohlídka byla následně provedena v celém činžovním domě včetně bytů dalších nájemců. Městský soud v květnu 2010 žalobu zamítl a Vrchní soud v Praze v březnu 2011 jeho rozsudek potvrdil s tím, že v řízení o žalobě na ochranu osobnosti nelze přezkoumávat rozhodnutí vydaná v rámci trestního řízení. Stěžovatelka proti rozhodnutí obecných soudů následně neúspěšně brojila u Nejvyššího soudu a v dubnu 2013 byla odmítnuta její ústavní stížnost pro zjevnou neopodstatněnost, a to mj. s tím, že obecné soudy svá rozhodnutí řádně odůvodnily.

II. Odůvodnění rozhodnutí Soudu

Stěžovatelka z důvodů vznesených před vnitrostátní soudy namítala, že předmětnou domovní prohlídkou došlo k porušení jejího práva na respektování soukromého života a obydlí chráněného článkem 8 Úmluvy.

K TVRZENÉMU PORUŠENÍ ČLÁNKU 8 ÚMLUVY

Soud nejprve připomněl předchozí judikaturu ve srovnatelných věcech. Ve věci *Kvasnica proti Slovensku* (č. 72094/01, rozhodnutí ze dne 26. září 2006) učinil závěr, že v souvislosti s nařízením telefonických odposlechů neměla žaloba na ochranu osobnosti rozum-

nou naději na úspěch, a ve věci *Smatana proti České republice* (č. 18642/04, rozsudek ze dne 27. září 2007, § 89 a 11) mj. poznamenal, že žaloba na ochranu osobnosti podle § 11 až 13 tehdy platného občanského zákoníku nebyla účinným prostředkem nápravy v souvislosti s námitkami stěžovatele na poli článku 5 Úmluvy, když soudy rozhodující v občanskoprávních sporech nebyly příslušné projednat námitky trestněprávní povahy.

Zatímco Vrchní soud v Praze dospěl v projednávané věci k závěru o své nepřislušnosti posoudit v rámci řízení o žalobě stěžovatelky rozhodnutí vydaná v trestním řízení, stěžovatelka nepoukázala na žádnou relevantní vnitrostátní judikaturu, která by svědčila o opaku. Z judikatury Ústavního soudu potom vyplývá, že v určitých výjimečných případech může Ústavní soud zrušit rozhodnutí o nařízení domovní prohlídky (srov. *Duong proti České republice*, č. 21381/11, rozsudek ze dne 14. ledna 2016, § 35). Běžně je takto nutné využít procesních prostředků přímo v rámci trestního řízení (*Maslák a Michaláková proti České republice*, č. 52028/13, rozsudek ze dne 14. ledna 2016, § 44 a 97), přičemž z nálezu Ústavního soudu sp. zn. II. ÚS 362/06 ze dne 1. listopadu 2006 vyplývá, že osoby, které nejsou stranou v trestním řízení, tak mohou učinit přímo prostřednictvím ústavní stížnosti. V projednávané věci stěžovatelce nic nebránilo, aby se obrátila na Ústavní soud, který mohl přezkoumat všechny její námitky vznesené v řízení před Soudem, příkaz k domovní prohlídce zrušit a tím rovněž otevřít stěžovatelce možnost domáhat se náhrady nemajetkové újmy podle zákona č. 82/1998 Sb. Z rozsudku Nejvyššího soudu sp. zn. 30 Cdo 1019/2012 (srov. *Maslák a Michaláková proti České republice*, cit., výše, § 28) přitom vyplývá, že podle § 7 tohoto zákona mohou být za účastníky řízení považovány rovněž osoby, které v souvislosti s takovým trestním řízením utrpěly zásah do svých práv, ač nejsou přímo stranou v trestním řízení. S ohledem na výše uvedené stěžovatelka nečinila vše, co od ní bylo možné rozumně očekávat za účelem řádného vyčerpání příslušných prostředků nápravy. Soud proto její stížnost prohlásil za nepřijatelnou pro nevyčerpání vnitrostátních prostředků nápravy.

ODEBRÁNÍ BEZPEČNOSTNÍ PROVĚRKY

Rozsudek ze dne 26. listopadu 2015 ve věci č. 35289/11 – Regner proti České republice

Senát páté sekce Soudu jednomyslně rozhodl, že při soudním přezkumu rozhodnutí Národního bezpeč-

nostního úřadu o zrušení platnosti osvědčení pro styk s utajovanými skutečnostmi nedošlo k porušení práva stěžovatele na kontradiktornost řízení a rovnost zbraní jakož dílčích aspektů práva na spravedlivý proces dle čl. 6 odst. 1 Úmluvy.

I. Skutkové okolnosti

Národní bezpečnostní úřad („NBÚ“) vydal stěžovateli osvědčení fyzické osoby pro styk s utajovanými informacemi ve stupni utajení „Tajné“, které bylo nezbytné pro výkon funkce zástupce náměstka ministra obrany, již v té době zastával. Na základě zprávy zpravodajské služby podléhající režimu utajení ve stupni „Vyhrazené“ vznikly důvodné pochybnosti o bezpečnostní spolehlivosti stěžovatele, a proto NBÚ rozhodl o okamžitém zrušení platnosti předmětného osvědčení. Dohodou smluvních stran byl pracovní poměr stěžovatele ve vztahu k ministerstvu ukončen. Proti rozhodnutí o odnětí osvědčení podal stěžovatel rozklad k řediteli NBÚ a posléze žalobu ke správnímu soudu. Pro účely probíhajícího řízení před Městským soudem v Praze postoupil NBÚ v souladu s § 133 odst. 3 zákona o ochraně utajovaných informací a o bezpečnostní způsobilosti veškerý spisový materiál včetně utajovaných dokumentů soudu, přičemž označil ty jeho části, u nichž se domníval, že nemohou být vyňaty z režimu utajení (předmětná zpráva zpravodajské služby), neboť by tím mohlo dojít k ohrožení nebo vážnému narušení činnosti zpravodajské služby či policie. Stěžovateli a jeho právnímu zástupci bylo umožněno do spisu nahlédnout, nikoli však do jeho utajované části, a byl mu ponechán prostor vylicít důvody, o nichž se domnívá, že mohly vést ke zrušení platnosti jeho osvědčení. Dle názoru soudu nebylo možné na základě podkladových materiálů přisvědčit stěžovateli v tom, že bylo rozhodnutí NBÚ nezákonné či svévolné, neboť jejich obsah odůvodňoval závěr o existenci bezpečnostního rizika. Soud proto žalobu zamítl. Obdobné stanovisko zaujal i Nejvyšší správní soud, když v řízení o kasační stížnosti vyzdvihl, že omezení procesních práv stěžovatele bylo vyváženo zárukami soudního přezkumu a procesní aktivitou soudu. Ústavní stížnost byla odmítnuta pro zjevnou neopodstatněnost.

II. Odůvodnění rozhodnutí Soudu

Stěžovatel před Soudem namítal, že řízení o přezkumu rozhodnutí NBÚ neskýtalo záruky spravedlivého procesu, zejména zásady kontradiktornosti řízení a rovnosti zbraní, neboť mu nebylo umožněno seznámit se s klíčovým podkladem rozhodnutí, aby mohl vyvrátit tvrzení obsažená v předmětné zprávě zpravodajské služby, v jejímž důsledku byl *de facto* zbaven příležitosti pokračovat ve výkonu veřejné funkce.

A. K PŘIJATELNOSTI

K námitce vlády se Soud předně zabýval tím, zda je čl. 6 odst. 1 Úmluvy v jeho občanskoprávní části na

projednávanou věc vůbec použitelný. Připomněl, že se čl. 6 odst. 1 Úmluvy vztahuje pouze na spory týkající se „občanských práv a závazků“, o nichž lze alespoň hájitelným způsobem tvrdit, že jsou zakotveny ve vnitrostátním právu. Požívá-li tedy vnitrostátní orgán neomezenou volnost či rozsáhlý prostor pro uvážení při svém rozhodování, vyplývá z toho, že vnitrostátní právní řád nezakotvuje „právo“ na dané výhody či konání, a proto se předmětné ustanovení Úmluvy nepoužije.

V projednávané věci však Soud přihlédl k tomu, že rozhodování NBÚ při vydávání a rušení osvědčení pro styk s utajovanými informacemi je vázáno na splnění konkrétních kritérií uvedených v § 12 zákona o ochraně utajovaných informací a o bezpečnostní způsobilosti a podřízeno následné soudní kontrole. NBÚ tedy dle Soudu není nadán neomezenou diskrecí. Soud naopak dovedl, že český právní řád přiznává každému, komu bylo vydáno osvědčení pro styk s utajovanými skutečnostmi, zvláštní právo, na základě něhož se může domoci ověření, zda s ohledem na kritéria vymezená zákonem pro jeho vydání bylo následné zrušení tohoto osvědčení odůvodněné. Přestože pracovní poměr stěžovatele byl rozváznán dohodou stran na žádost stěžovatele, a tedy nezávisle na rozhodnutí NBÚ v jeho věci, Soud k občanskoprávní povaze předmětného práva podotkl, že bez platného osvědčení stěžovatel nepochybně nemohl pokračovat ve výkonu funkce a nemohl se ucházet o některé další pozice ve veřejném sektoru, jejichž výkon byl držením platného osvědčení podmíněn. Nadto bylo zrušení platnosti osvědčení způsobilé vyvolat i další negativní dopady v jeho osobnostní sféře, jako je újma na pověsti a ztráta či snížení příjmů. Soud tedy dospěl k závěru, že rozhodnutí o zrušení osvědčení a následné přezkumné řízení měly dopad na občanská práva stěžovatele, a čl. 6 odst. 1 Úmluvy v jeho občanskoprávní části je tudíž na projednávanou věc použitelný.

B. K ODŮVODNĚNOSTI

K merituu stížnosti Soud předně konstatoval, že odmítnutí zpřístupnit předmětnou zprávu bylo odůvodněno zájmem národní bezpečnosti, jelikož její zpřístupnění stěžovateli by podle vnitrostátních orgánů mohlo vést k odhalení metod práce zpravodajských služeb, jejich zdrojů informací, nebo k ovlivňování svědků. Dle Soudu pak nic nenasvědčovalo tomu, že by utajení předmětných dokumentů bylo svévolné nebo provedené za jiným účelem, než byl sledovaný legitimní zájem ochrany národní bezpečnosti.

Dále se Soud zabýval otázkou, zda byly zájmy stěžovatele dostatečně chráněny přezkumnou činností správních soudů. Z tohoto hlediska podtrhl, že dle stávající právní úpravy mají všichni soudci *ex lege* přístup k utajovaným skutečnostem, a proto rozhodovali s plnou znalostí obsahu podkladových materiálů, na nichž bylo rozhodnutí NBÚ založeno. Soud rovněž

shledal, že správní soudy jsou v bezpečnostním řízení nadány tzv. plnou jurisdikcí, a mohou tedy přezkoumávat nejen otázky právní, ale i skutkové, a to navíc dle judikatury Nejvyššího správního soudu i nad rámec žalobních námitek. Za dodatečnou záruku ochrany zájmů stěžovatele Soud označil skutečnost, že potřeba utajení obsahu předmětné zprávy byla Městským soudem v Praze v rámci řízení přezkoumávána.

Přestože tedy v projednávané věci nebyl s klíčovým podkladem rozhodnutí stěžovatel ani jeho právní zástupce obeznámen, dle názoru Soudu rozhodovací proces za daných okolností dostal v maximální možné míře požadavkům na kontradiktornost řízení a rovnost zbraní, přičemž omezení těchto práv stěžovatele bylo vyváжено soudními zárukami k ochraně jeho zájmů. K tvrzenému porušení čl. 6 odst. 1 Úmluvy tedy nedošlo.

ROZSUDKY A ROZHODNUTÍ SOUDU PROTI JINÝM STÁTŮM NEŽ ČESKÉ REPUBLICICE

ADVOKACIE

Rozsudek ze dne 15. prosince 2015 ve věci č. 29024/11 – Bono proti Francii

Senát páté sekce Soudu dospěl jednomyslně k závěru, že kárným potrestáním advokáta za výroky obsažené v odvolání proti rozsudku, kterým byl jeho klient odsouzen za spoluúčast na přípravě teroristického útoku, jimiž advokát obvinil vyšetřující soudce ze spolupachatelství mučení jeho klienta při výslechu tajnými službami v Sýrii, došlo k porušení jeho práva na svobodu projevu chráněného článkem 10 Úmluvy.

I. Skutkové okolnosti

Stěžovatelem je francouzský advokát, jenž obhajoval osobu podezřelou z přípravy teroristického útoku na území Francie. Tato osoba byla během trestního řízení vedeného francouzskými orgány zadržena v Sýrii. Její výslech francouzští soudci realizovali prostřednictvím dožádání syrských tajných služeb, přičemž jeden z francouzských soudců jel za tímto účelem přímo do Sýrie. Během výslechu v Damašku byla tato osoba údajně mučena. Stěžovatel coby její obhájce požádal, aby se k takto získaným zjištěním z výslechu nepřihlíželo. Soud prvního stupně této žádosti vyhověl, nicméně stěžovatelův klient byl přesto odsouzen k trestu odnětí svobody v délce devíti let. V odvolání proti tomuto rozsudku stěžovatel kritizoval francouzské soudce a obvinil je z toho, že mučení jeho klienta nebránili, resp. jej dokonce podporovali. Odvolací soud potvrdil verdikt o vině a uvedené nařčení odmítl.

III. Oddělená stanoviska

K rozsudku připojila částečně nesouhlasné stanovisko soudkyně Jäderblom, podle níž z vnitrostátního právního řádu nelze dovodit „občanské“ právo na přístup k utajovaným informacím, neboť se jedná o přiznání mimořádného oprávnění, které stát propůjčuje toliko osobám, k nimž chová pouto důvěry. Dle jejího mínění tedy není čl. 6 odst. 1 Úmluvy na projednávaný případ použitelný a stížnost proto měla být prohlášena za nepřijatelnou.

K rozsudku je rovněž připojeno souhlasné stanovisko soudce Pejchala, který s odkazem na celkově vysoký počet vydaných osvědčení poukázal na nadužívání institutu bezpečnostních prověrek, kterými jsou nuceny procházet i osoby, jenž při plnění pracovních povinností nepřicházejí s utajovanými skutečnostmi prakticky do styku.

Nejvyšší státní zástupce následně podal kárné komisi advokátní komory návrh na zahájení kárného řízení proti stěžovateli pro závažné porušení povinností stanovených advokátovi. Komise u stěžovatele neshledala žádné provinění; k odvolání státního zástupce však odvolací soud rozhodnutí komise zrušil, uznal stěžovatele vinným a uložil mu důtku a pětiletý zákaz výkonu volených funkcí v advokátní komoře.

II. Odůvodnění rozhodnutí Soudu

K TVRZENÉMU PORUŠENÍ ČLÁNKU 10 ÚMLUVY

Stěžovatel namítal, že v důsledku uložení kárného opatření došlo k porušení jeho svobody projevu podle článku 10 Úmluvy.

Soud v souladu se svou ustálenou judikaturou týkající se svobody projevu (především *Morice proti Francii*, č. 29369/10, rozsudek velkého senátu ze dne 23. dubna 2015, § 124–127) zdůraznil, že vzhledem k významné roli, jakou justice ve společnosti zastává, je důležité dbát její důvěryhodnosti mezi občany. Z toho důvodu je třeba ji chránit před zcela nepodloženými destruktivními útoky, zvláště pokud soudcům povinnost rezervovanosti brání na nařčení reagovat. To nicméně není překážkou toho, aby mohli být soudci kritizováni stran výkonu svých funkcí a musí snést kritiku ve větší míře než běžní jednotlivci (*Morice proti Francii*, cit. výše, § 128 a 131; *Peruzzi proti Itálii*, č. 39294/09, rozsudek ze dne 30. června 2015, § 52). Soud dále připomněl, že se svoboda projevu vztahuje i na advokáty. Omezena může být pouze výjimečně, pokud je to v demokratické společnosti nezbytné (*Morice proti Francii*, cit. výše, § 134 a 135). Je nicméně nutné rozli-

šovat, zda se advokát vyjadřuje v jednací síni, nebo mimo ni. Omezit svobodu projevu advokáta lze v jednací síni pouze ve vztahu k výroky, které jdou nad rámec obhajoby klienta (*Morice proti Francii*, cit. výše, § 137; *Nikula proti Finsku*, č. 31611/96, rozsudek ze dne 21. března 2002). Soud poukazem na další svá rozhodnutí zdůraznil, že je nutno rozlišovat mezi kritikou a urážkou (např. *Kincses proti Maďarsku*, č. 66232/10, rozsudek ze dne 27. ledna 2015, § 33 a 37). Soud rovněž zdůraznil, že následná kontrola výroky advokáta učiněných v rámci výkonu obhajoby koliduje s povinností advokáta hájit své klienty a taková kontrola by mohla negativně ovlivnit výkon jeho povinností (*Nikula proti Finsku*, cit. výše, § 54).

Ve vztahu k projednávané věci Soud konstatoval, že uvedený zásah do svobody projevu stěžovatele byl stanoven zákonem a sledoval legitimní cíle ochrany pověsti nebo práv jiných a ochrany autority soudní moci.

Ohledně nezbytnosti zásahu v demokratické společnosti Soud předně uvedl, že výroky stěžovatele o spoluúčasti soudců na mučení jeho klienta byly urážlivé a pro obhajobu klienta nebyly nezbytné, poněvadž soud prvního stupně již předtím vyhověl jeho žádosti a nepřihlížel k výsledkům výslechu vedeného v Sýrii. Přesto je podle Soudu nutné posoudit, zda kárné potrestání stěžovatele nenarušilo spravedlivou rovnováhu mezi soudy a advokáty v rámci řádného výkonu spravedlnosti.

Dle Soudu výroky stěžovatele neměřily na konkrétní soudce, ale na způsob vedení trestního řízení ohledně výslechu v Sýrii, v čemž daly samy soudy stěžovateli za pravdu tím, že vyhověly jeho žádosti a nepřihlížely k zjištěním z výslechu. Výroky stěžovatele přitom byly hodnotovými soudy a měly dostatečný skutkový základ, jelikož praktiky syrských orgánů byly notoricky známé. Tato tvrzení navíc nemohla poškodit pověst justice, poněvadž byla učiněna písemně v rámci odvolání, což je aspekt, který soud, jenž stěžovateli uložil sankci, zcela pominul.

Soud s ohledem na výše uvedené rozhodl, že uložená sankce byla nepřiměřená. Následná kontrola výroky advokátů učiněných v rámci obhajoby jejich klientů musí být výjimečným opatřením používaným s omezeností. V opačném případě by takový postup příslušných orgánů mohl negativně ovlivnit činnost obhájců a ohrozit práva obhajoby jejich klientů. V projednávané věci odvolací trestní soud v průběhu trestního řízení s klientem stěžovatele důrazně vyzval stěžovatele, aby dobře vážil svá slova, a v rozsudku jasně uvedl, že stěžovatelovy výroky jsou vůči soudcům urážlivé. Ve světle této pevné a uvážené reakce trestního soudu bylo nepřiměřené, když po několika měsících státní zástupce zahájil proti stěžovateli kárné řízení, v jehož závěru mu byl udělen kárný trest. Došlo tak k nepřiměřenému zásahu do výkonu advokátní činnosti stěžovatele a k porušení článku 10 Úmluvy.

Rozsudek ze dne 15. října 2015 ve věcech č. 40081/14 a dalších – L. M. a ostatní proti Rusku

Senát první sekce Soudu jednomyslně rozhodl, že vyhoštěním stěžovatelů do Sýrie by došlo k porušení článku 2 a 3 Úmluvy a že držením stěžovatelů v zařízení pro zajištění cizinců i poté, co se ukázalo, že vyhoštění není možné realizovat, došlo k porušení čl. 5 odst. 1 písm. f) Úmluvy. Jelikož stěžovatelé neměli možnost nechat své zbavení svobody přezkoumat soudem, došlo též k porušení čl. 5 odst. 4 Úmluvy. Konečně, tím, že vnitrostátní orgány kladly během zbavení svobody stěžovatelů v zařízení pro zajištění cizinců překážky jejich kontaktu s právními zástupci, došlo k porušení článku 34 Úmluvy zakotvujícího právo podat stížnost k Soudu.

I. Skutkové okolnosti

Stěžovatelé jsou dva syrští občané a jedna osoba bez státní příslušnosti s bydlištěm v Sýrii. Počátkem roku 2013 přicestovali do Ruska. V dubnu 2014 byli uznáni vinnými ze spáchání několika správních deliktů týkajících se porušení imigračních pravidel a výkonu práce bez povolení a bylo nařízeno jejich vyhoštění s předchozím zajištěním. V květnu 2014 soud druhého stupně zamítl jejich odvolání s tím, že údajné ohrožení života stěžovatelů z důvodu ozbrojeného konfliktu v Sýrii není samo o sobě dostatečnou překážkou vyhoštění. Soud ve Štrasburku následně k žádosti stěžovatelů vydal předběžné opatření, jímž do okamžiku projednání stížnosti zakázal realizaci vyhoštění.

V květnu 2014 stěžovatelé požádali o udělení azylu. Uvedli, že ze syrského Aleppa, resp. Damašku, uprchli z důvodu války a ohrožení jejich životů. Dva ze stěžovatelů v červenci 2014 podepsali za nejasných okolností dokument v ruském jazyce, v němž uvedli, že nehodlají o ochranu v Rusku nadále žádat, jelikož mají v úmyslu z Ruska vycestovat. Tyto dokumenty sloužily jako základ pro zastavení řízení o jejich azylových žádostech. V září 2014 ruské orgány zamítly azylovou žádost třetího stěžovatele s tím, že mu nehrozí žádné pronásledování z důvodů stanovených v zákoně o azylu.

Dva ze stěžovatelů podali opětovnou žádost o azyl v září 2014, avšak následně podepsali dokument v obdobném znění jako v průběhu prvního řízení. Jejich azylové žádosti tak nemohly být meritorně přezkoumány.

Dva ze tří stěžovatelů byli v době rozhodnutí Soudu stále zajištěni, třetí v srpnu 2014 ze zajištění uprchl. Stěžovatelé Soudu předložili listinné důkazy poukazující mimo jiné na striktní omezení přístupu k právní pomoci během jejich zajištění.

II. Odůvodnění rozhodnutí Soudu

A. K TVRZENÉMU PORUŠENÍ ČLÁNKŮ 2 A 3 ÚMLUVY

Stěžovatelé namítali, že jejich vyhoštění do Sýrie by bylo v rozporu s jejich právem na život a zákazem špatného zacházení.

Soud připomněl, že v obdobných věcech musí v prvé řadě zkoumat, zda stěžovatel předložil vnitrostátním orgánům závažné důvody k domněnce, že mu v zemi, do níž má být vyhoštěn, hrozí skutečné nebezpečí špatného zacházení. Dále Soud musí ověřit, zda byla tvrzení stěžovatele příslušnými vnitrostátními orgány náležitě posouzena při splnění procesních požadavků vyplývajících z článku 3 Úmluvy a zda byly závěry příslušných orgánů dostatečně podepřeny relevantními materiály. Konečně, ve světle jednotlivých aspektů případu a dostupných relevantních informací Soud posuzuje existenci skutečného nebezpečí mučení nebo zacházení neslučitelného se standardy stanovenými Úmluvou (*Mamazhonov proti Rusku*, č. 17239/13, rozsudek ze dne 23. října 2014, § 136–137).

Stěžovatelé před vnitrostátními orgány poukazovali na těžké boje v městech Aleppo a Damašek, na doporučení UNHCR o zamezení vyhošťování do Sýrie a na jiné obdobné případy, v nichž ruské orgány k výkonu vyhoštění nepřistoupily. Taktéž předložili konkrétní informace o nebezpečí, které jim v případě návratu hrozí. Dle Soudu nelze přehlédnout ani to, že skutečnost, že do Ruské federace dorazilo značné množství žadatelů o azyl ze Sýrie a že tato skupina osob potřebuje mezinárodní ochranu, nemohla být příslušným orgánům neznámá. Stěžovatelé tak předložili vnitrostátním orgánům závažné důvody k domněnce, že jim hrozilo skutečné nebezpečí pro jejich život a osobní bezpečnost, pokud by byli do Sýrie vyhoštěni.

Rozsah přezkumu vnitrostátních soudů v řízení o správních deliktech, jež vyústilo v příkaz k vyhoštění, byl však dle Soudu omezen na zjištění, že pobyt stěžovatelů v Rusku byl nezákonný. Vnitrostátní soudy se vyhnuly důkladnému posouzení nebezpečí, na které stěžovatelé poukazovali a které vyplývalo i z vnitrostátních a mezinárodních zdrojů popisujících situaci v Sýrii. Stěžovatelé se také pokusili požádat o azyl, avšak bylo jim zabráněno řádně se účastnit řízení. V žádném z vnitrostátních řízení tak nebyly námitky stěžovatelů náležitě posouzeny.

Soudu zbývalo posoudit existenci skutečného nebezpečí špatného zacházení a ohrožení života. Připomněl, že samotná špatná situace v cílové zemi postačí pro shledání porušení pouze tehdy, pokud jde o extrémní případy obecného násilí, kdy bude existovat skutečné nebezpečí jen tím, že jednotlivec bude při návratu vystaven tomuto násilí (*NA. proti Spojenému království*, č. 25904/07, rozsudek ze dne 17. července 2008, § 115). K projednávané věci Soud uvedl, že se jedná o první přezkum namítaného špatného zacházení a ohrožení života v kontextu současného konfliktu v Sýrii, což je

způsobeno tím, že podle materiálů UNHCR většina evropských států nevykonává nedobrovolné návraty do Sýrie. Nejnovější zprávy OSN označují tamní situaci za „humanitární krizi“ a hovoří o „nezměrném utrpení“ civilistů, masivním porušování lidských práv a humanitárního práva všemi stranami a výsledném nuceném odsunutí téměř poloviny obyvatelstva. Soud poznamenal, že stěžovatelé pocházeli z Aleppo a Damašku, kde probíhaly obzvláště těžké boje. Jedná se o mladé muže, což je skupina, které dle Human Rights Watch hrozilo zjevné nebezpečí zbavení svobody a špatného zacházení. Jeden ze stěžovatelů navíc uvedl, že jeho příbuzní byli zabiti ozbrojenými milicemi. Další byl bez státní příslušnosti, čímž náležel ke skupině vyžadující dle UNHCR mezinárodní ochranu.

Soud proto dospěl k závěru, že stěžovatelé předložili důvodná tvrzení, že by jejich návratem do Sýrie došlo k porušení článku 2 a 3 Úmluvy. Vláda přitom nepředložila žádné relevantní informace, kterými by rozptýlila tvrzení stěžovatelů, ani nepoukázala na zvláštní okolnosti, které by nasvědčovaly tomu, že by stěžovatelé po návratu požívali dostatečné ochrany.

B. K TVRZENÉMU PORUŠENÍ ČL. 5 ODS. 4 ÚMLUVY

Stěžovatelé dále namítali, že neměli přístup k účinnému soudnímu přezkumu jejich zajištění.

Soud připomněl, že počínaje věcí *Azimov proti Rusku* (č. 67474/11, rozsudek ze dne 18. dubna 2013, § 146 a násl.) shledal porušení čl. 5 odst. 4 Úmluvy v řadě případů proti Rusku, které se týkaly chybějící vnitrostátní právní úpravy umožňující zajištěným osobám zahájit soudní přezkum zákonnosti zajištění za účelem vyhoštění (např. *Kim proti Rusku*, č. 44260/13, rozsudek ze dne 17. července 2014, § 39–43). Stejný závěr učinil i v projednávané věci.

C. K TVRZENÉMU PORUŠENÍ ČL. 5 ODS. 1 PÍSM. F) ÚMLUVY

Stěžovatelé s odvoláním na čl. 5 odst. 1 písm. f) Úmluvy poukazovali mimo jiné na nepřiměřenou délku jejich zajištění, nedostatečnou vnitrostátní právní úpravu a chybějící právní jistotu.

Soud nejprve potvrdil, že ustanovení čl. 5 odst. 1 písm. f) Úmluvy je v projednávané věci použitelné. Aby zbavení svobody bylo v souladu s uvedeným ustanovením, musí být řízení o vyhoštění vedeno s „náležitou péčí“ (*A. a ostatní proti Spojenému království*, č. 3455/05, rozsudek velkého senátu ze dne 19. února 2009, § 170). Zbavení svobody musí vyhovovat procesním i hmotněprávním podmínkám příslušné vnitrostátní právní úpravy a nesmí být svévolné (např. *Saadi proti Spojenému království*, č. 13229/03, rozsudek velkého senátu ze dne 29. ledna 2008, § 74).

Vzhledem k tomu, že zajištění stěžovatelů za účelem vyhoštění bylo nařízeno soudem příslušným rozhodnout o správním deliktu postižitelném vyhoštěním, prvotní rozhodnutí o jejich zajištění bylo v souladu

s vnitrostátní právní úpravou. Zpočátku jejich zajištění vnitrostátní orgány stále zjišťovaly, zda je jejich vyhoštění možné. Stěžovatelé navíc o situaci v Sýrii předkládali jen velmi stručné informace. V odvolacím řízení však již stěžovatelé s odvoláním na vnitrostátní zdroje jasně ukázali, že žádné vyhoštění do Sýrie není možné. Odvolací soud však na jejich argumenty nereagoval. Ve vykonávacím řízení i soudní vykonavatel odvolacímu soudu navrhl, aby vyhoštění odložil, jelikož ho nelze provést, avšak soud to opět odmítl. Ačkoli tedy existovaly dostatečné podklady k závěru, že nemohou být provedeny žádné kroky k realizaci vyhoštění, stěžovatelé zůstávali v zajištění. Na stěžovatele nicméně z výše uvedených důvodů nelze pohlížet jako na osoby, proti nimž v době rozhodování odvolacího soudu „probíhalo řízení o vyhoštění“ ve smyslu čl. 5. odst. 1 písm. f) Úmluvy. K porušení tohoto ustanovení Úmluvy tedy došlo.

D. K TVRZENÉMU PORUŠENÍ ČLÁNKU 34 ÚMLUVY

Stěžovatelé konečně namítali, že omezením kontaktu s právními zástupci a nedostatkem tlumočení během jejich zajištění došlo k porušení jejich práva účastnit se řízení před Soudem.

Soud připomněl, že je mimořádně důležité pro účinné fungování systému individuální stížnosti dle článku 34 Úmluvy, aby stěžovatelé měli možnost volně komunikovat se Soudem, aniž by byli vystaveni jakékoliv formě nátlaku ze strany státních orgánů vzít zpět či změnit své námitky (*Mamatkulov a Askarov proti Turecku*, č. 46827/99 a další, rozsudek velkého senátu ze dne 4. února 2005, § 102). Soud již opakovaně shledal, že opatření omezující kontakt stěžovatele s právním zástupcem může představovat zásah do výkonu jeho práva podat stížnost (*Shtukaturov proti Rusku*, č. 44009/05, rozsudek ze dne 27. března 2008, § 140).

Soud dal stěžovatelům za pravdu, že návštěvy právníků a ochránců lidských práv, na které se stěžovatelé spoléhali pro potřeby komunikace jak s vnitrostátními orgány, tak se Soudem, nebyly stěžovatelům umožněny vůbec nebo jen s výraznými překážkami: o návštěvu museli požádat jak stěžovatelé, tak jejich právní zástupce, a to notářsky ověřenou písemnou žádostí sepsanou za přítomnosti tlumočnicka. Stěžovatelé navíc neměli přístup k telefonu a nemohli tak se svými právními zástupci řádně komunikovat. Stěžovatelé nejenže byli zbaveni svobody, měli také minimální znalost ruského jazyka a neměli žádné rodinné či sociální vazby, které by jim danou situaci usnadnily. Nacházeli se proto ve zvláště zranitelném postavení. Soud se také pozastavil nad nedostatkem jakékoli smysluplné reakce ze strany příslušných vnitrostátních orgánů na námitky stěžovatelů, že byli pod nátlakem nuceni podepsat dokumenty o zpětvzetí jejich žádostí o azyl, které měly negativní dopad na jejich azylová řízení.

Ve světle výše uvedeného Soud shledal, že po dobu několika měsíců bylo závažným způsobem bráněno

komunikaci stěžovatelů s jejich právními zástupci, což mělo za následek, že se nemohli řádně účastnit vnitrostátních řízení a řízení před Soudem. Omezení kontaktu stěžovatelů s jejich právními zástupci tak představovalo zásah do výkonu jejich práva podat stížnost k Soudu v rozporu s článkem 34 Úmluvy.

ČINNOST NOVINÁŘŮ

Rozsudek velkého senátu ze dne 20. října 2015 ve věci č. 11882/10 – Pentikäinen proti Finsku

Velký senát Soudu třinácti hlasy proti čtyřem rozhodl, že zadržení, zajištění a odsouzení stěžovatele v souvislosti s neuposlechnutím příkazu policie k opuštění místa násilné demonstrace, které se stěžovatel zúčastnil jako novinář, nepředstavuje porušení článku 10 Úmluvy.

I. Skutkové okolnosti

Stěžovatel pracoval u jednoho z finských týdeníků jako fotograf. Zaměstnavatelem byl vyslán, aby pořídil snímky z protestu proti Asijsko-evropskému setkání (ASEM). Dle vyjádření vlády byl pro novináře vyhrazen zvláštní prostor, který nicméně stěžovatel nevyužil a splynul s davem. Samotné demonstraci předcházela rozsáhlá bezpečnostní opatření, včetně posuzování rizika vzniku násilností. Demonstrace v souladu s očekáváním přerostla v násilnosti, načež policie oznámila, že lidé mohou pokračovat v pokojné demonstraci, avšak toliko na daném místě a nemohou se vydat na pochod. Po eskalaci násilí policie demonstraci ukončila, vytvořila kolem místa demonstrace kordon a přítomným nařídila, aby se rozešli, a informovala je, že v případě neuposlechnutí výzvy budou zadrženi. Stěžovatel, který se dle svých slov domníval, že výzva je určena jen demonstrantům, a poté, co situaci telefonicky konzultoval se svým kolegou, zůstal na místě spolu se skupinou 20 demonstrantů. Následně byl nicméně společně s demonstranty zadržen a v policejní cele strávil celkem 17,5 hodiny. Stěžovatel byl posléze odsouzen za neuposlechnutí policejní výzvy. Prvostupňový rozsudek potvrdil jak odvolací soud, tak nejvyšší soud. Stěžovateli však nebyl uložen žádný trest, jelikož jeho jednání bylo dle soudů vzhledem k postavení novináře, který čelí rozporným očekáváním ze strany policie a ze strany zaměstnavatele, omluvitelné.

II. Odůvodnění rozhodnutí Soudu

K TVRZENÉMU PORUŠENÍ ČLÁNKU 10 ÚMLUVY

Stěžovatel s odvoláním na článek 10 Úmluvy namítal, že znemožnění poskytování informací z průběhu demonstrace a zadržení, zajištění a následné obvinění představovaly nepřiměřený zásah do jeho svobody projevu.

Dne 4. února 2014 senát čtvrté sekce Soudu rozhodl pěti hlasy proti dvěma, že k porušení článku 10 Úmluvy nedošlo. Věc byla následně k žádosti stěžovatele postoupena velkému senátu.

Úvodem Soud konstatoval, že zadržení, zajištění a obvinění stěžovatele představovalo zásah do jeho svobody projevu, který však měl oporu v zákoně o policii a sledoval legitimní cíl ochrany pořádku a předcházení nepokojům. Posléze Soud přistoupil k přezkumu toho, zda byl postup vnitrostátních orgánů nezbytný v demokratické společnosti, jinými slovy, zda byl přiměřený sledovanému legitimnímu cíli.

Soud předně zdůraznil nepostradatelnou roli médií v demokratické společnosti a poukázal na jejich důležitost zejména při poskytování informací o veřejných shromážděních a demonstracích. Jakékoliv snahy o znemožnění přístupu novinářů k obdobným událostem tak dle Soudu musí podléhat přísnému přezkumu. Soud však též na druhou stranu připomněl koncept odpovědné žurnalistiky, jehož dílčím aspektem je právě povinnost novináře jednat v souladu s právními předpisy. Novinář využívající svobodu projevu tak nejen požívá práv, ale musí též dostát určitým povinnostem (*Stoll proti Švýcarsku*, č. 69698/01, rozsudek velkého senátu ze dne 10. prosince 2007, § 101–102). Ani novinář tedy není vyňat z trestní odpovědnosti pouze z toho důvodu, že čin spáchal při výkonu novinářské činnosti.

V projednávané věci dle Soudu lze příkaz policie k rozpuštění demonstrace považovat za odůvodněný, jelikož policie mohla na základě hodnocení rizik a předchozích nepokojů při obdobných demonstracích důvodně předpokládat, že předmětná demonstrace přeroste v násilnosti.

Soud také shledal, že stěžovateli nebylo během demonstrace bráněno ve výkonu jeho novinářské profese, když až do okamžiku svého zatčení mohl dle libosti pořizovat fotografie. K samotnému zatčení pak došlo na kordonem obehnaném místě, kde zůstala pouze malá skupina demonstrantů. Videozáznamy policie zdokumentovaly, že v době zadržení nebyl stěžovatel identifikovatelný vnějšími znaky jako novinář a svůj novinářský průkaz neměl na viditelném místě. Jeho vzhled tak neumožnil jeho rozlišení od ostatních demonstrujících. Policie se o jeho postavení novináře mohla dozvědět až na policejní stanici. Stěžovatel se navíc neuposlechnutím policejního příkazu vědomě podrobil riziku zatčení. Jako novinář píšící reportáže o policejních akcích si totiž bezpochyby byl vědom právních následků neuposlechnutí policejní výzvy. Soud navíc poukázal i na skutečnost, že všichni novináři opustili místo po poslední výzvě policie, přičemž proti těmto novinářům nebyla uplatněna žádná opatření. Stěžovatel tak mohl také odejít z kordonem ohraničeného místa bez jakýchkoliv následků. Nic dle Soudu nenasvědčuje tomu, že by stěžovatel nemohl pokračovat ve výkonu své profese, pakliže by zůstal

mimo policejní kordon, ale v jeho bezprostřední blízkosti.

Ve vztahu k průběhu stěžovatelova zadržení na policejní stanici Soud zdůraznil skutečnost, že stěžovatel byl vzhledem ke svému postavení novináře vyslechnut a propuštěn jako jeden z prvních (celkem bylo zadrženo 128 osob). Tento postup policie jednoznačně poukazuje na její spíše shovívavý přístup ke stěžovateli jako zástupci médií. Během zajištění mu policisté sice odebrali technické vybavení, nicméně jeho fotografický materiál mu vrátili v nedotčené podobě, další použití tohoto materiálu tak nebylo nijak omezeno.

Ohledně stěžovatelova odsouzení pak Soud zdůraznil, že jednáním, za něž byl stěžovatel potrestán, nebyl výkon jeho profese, např. publikace článku apod., ale neuposlechnutí policejního příkazu k opuštění místa demonstrace v okamžiku, kdy se tato zvrhla v násilnosti. Navíc, právní řády většiny evropských států nepřiznávají novinářům v obdobných situacích žádný zvláštní status, ale naopak od nich vyžadují stejné chování jako od jakýchkoli jiných osob. Soud také uznal, že novináři mohou někdy čelit rozporuplným očekáváním, tedy konfliktu obecné povinnosti dodržovat zákony a profesní povinnosti získávat a šířit informace. Právě koncept odpovědné žurnalistiky ale poukazuje na nutnost uvědomit si i možné právní následky při rozhodnutí upozadit první ze dvou vzájemně soupeřících povinností. Soud konečně vyzdvihl, že odsouzení nemělo na stěžovatele nepříznivé dopady, jelikož mu nebyl uložen žádný trest a odsouzení nebylo zaznamenáno do jeho trestního rejstříku. Odsouzení tedy vedlo pouze k formálnímu konstatování, že předmětný čin byl stěžovatelem spáchán, což dle Soudu nemohlo mít ve vztahu k jeho činnosti žádný odrazující účinek.

Soud proto dospěl k závěru, že s ohledem na výše uvedené skutečnosti se rozhodnutí vnitrostátních orgánů zakládalo na relevantních a dostatečných důvodech a nastolilo spravedlivou rovnováhu mezi protichůdnými zájmy. Z okolností věci je dle Soudu zřejmé, že se vnitrostátní orgány nijak nesnažily odradit média v informování o demonstraci ve snaze skrýt počínání policie před očima veřejnosti. Stěžovatel mohl během i po demonstraci vykonávat svou profesi a zásah do jeho svobody projevu zůstal v mezích toho, co je v demokratické společnosti nezbytné. K porušení článku 10 Úmluvy proto nedošlo.

III. Oddělená stanoviska

Soudci Spano, Spielmann, Lemmens a Dedov v nesouhlasném stanovisku většině vytkli, že při posuzování nezbytnosti zásahu do stěžovatelova práva nebyla uplatněna kritéria vytyčená ve věci *Stoll proti Švýcarsku* (cit. výše), a zároveň poukázali na to, že většina opomněla posoudit opatření uložená stěžovateli v jejich souhrnu. Především pak Soud dle jejich názoru mohl a měl opačným závěrem zdůraznit roli a vý-

znam, který tisk v demokratické společnosti hraje při zajištění transparentnosti a odpovědnosti výkonu veřejné moci.

Rozsudek velkého senátu ze dne 10. listopadu 2015 ve věci č. 40454/07 – Couderc a Hachette Filipacchi Associés proti Francii

Velký senát Soudu jednomyslně rozhodl, že uložením povinnosti ředitelce a vydavateli tištěného týdeníku nahradit monackému knížeti újmu za zveřejnění informace o jeho nemanželském synovi došlo k porušení jejich práva na svobodu projevu chráněného článkem 10 Úmluvy.

I. Skutkové okolnosti

Stěžovatelé, ředitelka a vydavatel týdeníku Paris Match, dne 5. května 2005 publikovali rozsáhlý rozhovor s paní C., která tvrdila, že otcem jejího dítěte, narozeného v roce 2003, je monacký kníže Albert II. K otištění článku došlo navzdory žádosti knížete, doručené týdeníku dne 4. května 2005 v návaznosti na informaci o plánované publikaci rozhovoru, která byla zveřejněna dne 3. května 2005 v britském deníku Daily Mail, a článek, který k tomuto tématu vyšel dne 4. května 2005 v německém týdeníku Bunte. Článek v týdeníku Paris Match byl doprovázen fotografiemi knížete s dítětem na rukou. Po vydání článku se kníže po stěžovatelích domáhal náhrady nemajetkové újmy ve výši 50 000 eur a zveřejnění rozsudku, a to z důvodu neoprávněného zásahu do svého soukromí. Francouzské soudy mu vyhověly, přičemž zdůraznily, že článek se dotkl nejintimnější sféry jeho rodinného a milostného života a žádným způsobem se netýkal debaty sledující veřejný zájem. Na tom nic nezměnila ani skutečnost, že před rozhodnutím odvolacího soudu kníže veřejně své otcovství uznal.

II. Odůvodnění rozhodnutí Soudu

K TVRZENÉMU PORUŠENÍ ČLÁNKU 10 ÚMLUVY

Stěžovatelé namítali, že uložením povinnosti nahradit monackému knížeti újmu a zveřejnit rozsudek soudu došlo ve smyslu článku 10 Úmluvy k nepřiměřenému zásahu do jejich práva rozšiřovat informace.

Dne 12. června 2014 senát čtvrté sekce Soudu rozhodl čtyřmi hlasy proti třem o porušení článku 10 Úmluvy. Věc byla následně na žádost vlády postoupena velkému senátu Soudu.

V projednávané věci bylo mezi stranami sporné hodnocení nezbytnosti zásahu v demokratické společnosti. V tomto ohledu Soud předně posuzoval otázku přispění dotčeného článku k debatě sledující veřejný zájem. Zdůraznil, že čl. 10 odst. 2 Úmluvy poskytuje v případech, kdy je ve hře veřejný zájem, pouze malý prostor pro omezení svobody projevu (*Wingrove proti Spojenému království*, č. 17419/90, rozsudek ze dne 25. listopadu 1996, § 58) a omezený prostor pro uvá-

žení vnitrostátních orgánů (*Éditions Plon proti Francii*, č. 58148/00, rozsudek ze dne 18. května 2004, § 44).

Ve vztahu k předmětnému článku Soud uvedl, že rozhovor obsahoval řadu podrobností o soukromém životě a skutečných nebo domnělých pocitech knížete, které se přímo netýkaly debaty sledující veřejný zájem. Podle Soudu nicméně není pochyb o tom, že článek zasazený do celkového kontextu se veřejného zájmu týkal. Přestože je narození dítěte událostí intimní povahy, netýká se pouze soukromé sféry jednotlivce, ale i sféry veřejné, jelikož je zpravidla doprovázeno veřejným prohlášením (dokumentem osvědčujícím osobní stav) a vznikem právního vztahu mezi rodičem a dítětem. Osobní zájem osoby je tak doprovázen veřejným aspektem spojeným se společenskou a právní povahou daného vztahu. Navíc, i s ohledem na specifika Monackého knížectví je existence potomka knížete (zejména syna), za situace, kdy byl kníže svobodný a považovaný za bezdětného, nepopíratelně otázkou veřejného zájmu. Skutečnost, že se jedná o nemanželské dítě, je přitom dle Soudu nepodstatná, jelikož nelze vyloučit dopady této události na vládnoucí dynastii ani přehlédnout její možné finanční dopady: kníže nebyl v předmětné době ženatý a existovala tak možnost legitimizace dítěte sňatkem. Dopady narození dítěte na otázku nástupnictví přitom byly v článku rovněž zmíněny.

K námitce vlády, že problematika dopadů na nástupnictví tvořila pouze několik málo řádků z článku, Soud poznamenal, že jedinou rozhodující otázkou je, zda informace může přispět k debatě sledující veřejný zájem, nikoliv to, zda tohoto cíle v plné míře skutečně dosáhne (*Haldimann a ostatní proti Švýcarsku*, č. 21830/09, rozsudek ze dne 24. února 2015, § 57). Článek přitom nemusí být celý věnován otázce veřejného zájmu, stačí, pokud obsahuje jeden nebo několik prvků dotýkajících se takové otázky (*Lillo-Stenberg a Sæther proti Norsku*, č. 13258/09, rozsudek ze dne 16. ledna 2014, § 37; *Ojala a Etukeno Oy proti Finsku*, č. 69939/10, rozsudek ze dne 14. ledna 2014, § 54; *Ruusunen proti Finsku*, č. 73579/10, rozsudek ze dne 14. ledna 2014, § 49). V projednávané věci mohla předmětná informace vzbudit zájem veřejnosti s ohledem na pravidla nástupnictví a obdobně mohl být předmětem veřejného zájmu i přístup knížete, který se snažil informaci o otcovství utajit. Informace mohly být rovněž předmětem veřejného zájmu s ohledem na matku, která z důvodu jednání knížete nebyla schopna získat notářské potvrzení o uznání svého syna nebo zápis v matrice a v neposlední řadě též s ohledem na samotné dítě. Soud v tomto smyslu zdůraznil i symbolický význam dědičné monarchie. Soud proto učinil závěr, že přestože článek obsahoval řadu podrobností týkajících se výhradně soukromého a intimního života knížete, představoval rovněž příspěvek k debatě sledující veřejný zájem.

Soud dále uvedl, že kníže Albert II. je členem vládnoucí rodiny a s ohledem na jeho politické a reprezen-

tativní funkce hlavy státu je nepopíratelně veřejně známou osobou. Vnitrostátní soudy se tedy měly zabývat tím, do jaké míry tato skutečnost ovlivňuje míru ochrany, kterou lze přiznat jeho soukromému životu. Tuto okolnost nicméně vnitrostátní soudy při svém přezkumu vůbec nezohlednily. Vzhledem k tomu, že očekávání ochrany soukromého života může být u veřejně činných osob sníženo, vnitrostátní soudy měly zohlednit postavení knížete jako hlavy státu a určit, které části článku se dotýkaly výhradně jeho soukromé sféry a které sféry veřejné. Soud přitom zdůraznil, že podstatná část informací obsažených v článku soukromou sféru přesahovala. Navíc, předmětem článku nebyl pouze soukromý život knížete, ale také soukromý život paní C. a jejího syna. Ve vztahu k prvkům z jejího soukromého života nebyla vázána mlčenlivostí a mohla je svobodně sdělovat. Paní C. byla navíc při publikaci motivována osobními zájmy, jmenovitě snahou o oficiální uznání syna, článek se proto týkal nejen otázek veřejného zájmu, ale i protichůdných osobních zájmů, které měly být vnitrostátními soudy zohledněny.

Ke způsobu získání a pravdivosti předmětné informace pak Soud doplnil, že paní C. sama kontaktovala týdeník *Paris Match* a kníže pravdivost informací nerozporoval; krátce po zveřejnění je přímo potvrdil. Paní C. rovněž předala fotografie týdeníku dobrovolně, přičemž fotografie knížete s dítětem nebyly pořízeny bez jeho vědomí. Fotografie knížete s paní C. pak byly pořízeny na veřejných místech v průběhu akcí, které byly taktéž veřejné.

Soud se v neposlední řadě nevyjádřil kriticky ani k obsahu a způsobu prezentace informací, když zdůraznil, že bylo na vnitrostátních soudech, aby posoudily rozhovor způsobem, který by odlišil, které osobní poznámky paní C. mohly zasáhnout do soukromého života knížete a které mohly být v legitimním zájmu veřejnosti. Vnitrostátní soudy však vzhledem k tomu, že nedospěly k závěru o přítomnosti prvků veřejné debaty, k obdobnému posouzení vůbec nepřistoupily. Způsob prezentace článku pak dle Soudu obsah žádným způsobem nedeformoval; lze jej považovat pouze za převedení informací a jejich ilustraci. I ve vztahu k fotografiím Soud neshledal, že by byly hanlivé či jinak poškozovaly obraz knížete. I když zobrazovaly soukromý život knížete, byly oporou příběhu popsaného v článku, který dle Soudu přispíval k debatě o věcech veřejného zájmu. Konečně, informace obsažené v článku již byly předtím dvakrát zveřejněny v zahraničních médiích, čímž byly důsledky otištění předmětného rozhovoru pro knížete nepochybně menší, což vnitrostátní soudy také nezohlednily.

Ve vztahu k posouzení sankce Soud konečně konstatoval, že uloženou náhradu újmy ve výši 50 000 eur nelze považovat za nepodstatnou.

S ohledem na výše uvedené úvahy Soud rozhodl, že vnitrostátní soudy nezohlednily dostatečným způso-

bem zásady a kritéria pro poměrování práva na respektování soukromého života a práva na svobodu projevu plynoucí z judikatury Soudu a překročily vymezený prostor pro uvážení. Ačkoli pro svá rozhodnutí uvedly relevantní důvody, nebyly tyto důvody z pohledu článku 10 Úmluvy dostatečné. K porušení tohoto ustanovení Úmluvy tedy došlo.

DŮCHODY

Rozsudek ze dne 15. prosince 2015 ve věci č. 78117/13 – *Fábián proti Maďarsku*

Senát čtvrté sekce Soudu jednomyslně rozhodl, že pozastavením výplaty starobního důchodu stěžovateli z důvodu jeho zaměstnání na specifické pozici ve veřejné sféře, které bylo přijato jako jedno z úsporných opatření státu za účelem snížení veřejného dluhu a dodržení maximálního přípustného schodku veřejných financí, došlo k porušení zákazu diskriminace (článek 14 Úmluvy) ve spojení s právem na ochranu majetku (článek 1 Protokolu č. 1).

I. Skutkové okolnosti

Stěžovatel se stal v červenci 2012 zaměstnancem radnice jednoho z městských obvodů Budapešti. Tou dobou již pobíral starobní důchod. Na základě novely důchodového zákona účinné od počátku roku 2013 mu nicméně byla od července 2013 výplata starobního důchodu pozastavena. Podle uvedené novely totiž mělo být pozastaveno vyplácení starobního důchodu některým kategoriím zaměstnanců ve veřejné správě, kteří již měli nárok na starobní důchod, a to po celou dobu jejich zaměstnání; na zaměstnance v soukromé sféře se přitom uvedené pravidlo nevztahovalo. Odvolání stěžovatele proti předmětnému rozhodnutí k příslušnému odvolacímu orgánu nebylo úspěšné.

II. Odůvodnění rozhodnutí Soudu

K TVRZENÉMU PORUŠENÍ ČLÁNKU 1 PROTOKOLU Č. 1 VE SPOJENÍ S ČLÁNEM 14 ÚMLUVY

Stěžovatel namítal, že předmětné opatření představovalo neodůvodněný a diskriminační zásah do jeho majetkových práv, jelikož nebylo způsobitelné dosáhnout deklarovaného cíle snížení veřejného dluhu a zabránění řízení pro překročení povoleného schodku veřejných financí ze strany Evropské unie, přičemž navíc neodůvodněně rozlišovalo jednak mezi poživateli starobního důchodu zaměstnanými v soukromé a veřejné sféře, jednak mezi různými kategoriemi zaměstnanců ve veřejné sféře.

Soud nejprve uvedl, že právo na výplatu starobního důchodu jako peněžní nárok požívá ochrany článku 1 Protokolu č. 1. Zaměstnání ve veřejné sféře, po dobu jehož trvání byla stěžovateli odmítnuta výplata důchodu, lze potom považovat za „jiné postavení“ ve

smyslu článku 14 Úmluvy (*mutatis mutandis*, *Carson a ostatní proti Spojenému království*, č. 42184/05, rozsudek velkého senátu ze dne 16. března 2010, § 70; *Gaygusuz proti Rakousku*, č. 17371/90, rozsudek ze dne 16. září 1996, § 41). Obě stěžovateli namítaná ustanovení tedy jsou dle Soudu na projednávanou věc použitelná.

V souladu se svou ustálenou judikaturou Soud zdůraznil, že rozdílné zacházení je diskriminací ve smyslu článku 14 Úmluvy, pokud nemá objektivní a rozumné odůvodnění, tj. když nesleduje legitimní cíl nebo pokud použité prostředky nejsou přiměřené cíli, kterého má být dosaženo.

Soud připustil, že i pokud by předmětné zákonné opatření dopadalo pouze na omezený rozsah adresátů, bylo způsobilé v určité míře snížit veřejné výdaje. Cíl, který sledovalo, lze tedy dle Soudu považovat za legitimní.

Vláda nicméně nepředložila žádné zdůvodnění, proč je opatření zaměřeno pouze na některé kategorie veřejných zaměstnanců, a proč se tedy vzhledem k deklarovanému úsilí snížit zbytečné veřejné výdaje nevztahuje na všechny zaměstnance veřejné sféry pobírající starobní důchod. Za neodůvodněné Soud shledal rovněž rozlišování mezi zaměstnanci ve veřejné a soukromé sféře. Jestliže totiž hlavním důvodem přijetí předmětného opatření byla skutečnost, že u zaměstnanců pobírajících plat představuje vyplácení důchodu zbytečný veřejný výdaj, mělo se dané opatření vztahovat rovněž na zaměstnance v soukromé sféře, kteří byli v daném ohledu v obdobné situaci.

Podle Soudu tedy nebylo rozlišování mezi osobami pobírajícími starobní důchod zaměstnanými v soukromé a veřejné sféře na jedné straně a mezi jednotlivými kategoriemi osob zaměstnaných ve veřejné sféře na straně druhé založeno na objektivním a rozumném odůvodnění, a to ani s přihlédnutím k prostoru pro uvážení, kterým státy v daném ohledu disponují. Došlo proto k porušení článku 14 Úmluvy ve spojení s článkem 1 Protokolu č. 1.

INTERNET

Rozsudek ze dne 1. prosince 2015 ve věcech č. 48226/10 a 14027/11 – Cengiz a ostatní proti Turecku

Senát druhé sekce Soudu rozhodl jednomyslně o tom, že v důsledku soudního rozhodnutí o zablokování YouTube v Turecku došlo u stěžovatelů jakožto aktivních uživatelů této stránky k porušení článku 10 Úmluvy.

I. Skutkové okolnosti

Stížnost podali tři turečtí občané, kteří vyučují právo na různých tureckých univerzitách.

V květnu 2008 vydal prvostupňový trestní soud v Ankaře rozhodnutí, kterým nařídil zablokování celé internetové stránky YouTube v Turecku. Toto rozhodnutí bylo přijato na základě zákona o boji proti trestné činnosti na internetu a odůvodněno zejména tím, že na zmiňované stránce se nachází deset videí, které porušují zákonný zákaz urážky Atatürkovy památky.

V květnu 2010 podali stěžovatelé návrh na zrušení uvedeného rozhodnutí. Dovolávali se přitom svého práva přijímat a rozšiřovat informace a myšlenky, jakož i veřejného zájmu na přístupu k YouTube. Poukázali též na to, že šest z deseti sporných videí bylo z této stránky odstraněno a zbylá čtyři videa již nejsou z Turecka dostupná. Prvostupňový trestní soud v Ankaře návrhu stěžovatelů nevyhověl především s argumentem, že nemají k jeho podání oprávnění, jelikož nebyli účastníky původního řízení. Odvolací soud toto rozhodnutí potvrdil.

V říjnu 2010 bylo zablokování YouTube v Turecku z rozhodnutí státního zástupce ukončeno.

II. Odůvodnění rozhodnutí Soudu

Stěžovatelé namítali porušení svého práva přijímat a rozšiřovat informace a myšlenky v důsledku znemožnění přístupu k YouTube v období od května 2008 do října 2010.

A. K TVRZENÉMU PORUŠENÍ ČLÁNKU 10 ÚMLUVY

Soud se předně zabýval otázkou, zda lze stěžovatelům přiznat postavení obětí namítaného porušení navzdory tomu, že soudní rozhodnutí o zablokování YouTube z května 2008 nebylo namířeno přímo proti nim.

Dle Soudu je nutné zohlednit konkrétní okolnosti případu, a to zejména způsob, jakým osoba danou internetovou stránku využívá, jakož i dopad, který na ni má sporné opatření. V projednávané věci stěžovatelé využívali YouTube pro účely své akademické činnosti, a to sledováním, vkládáním a sdílením videí týkajících se jejich profesního oboru. V této souvislosti Soud zdůraznil, že YouTube zahrnuje díla s obsahem uměleckým, společenským i politickým, a představuje tedy zdroj informací, které mohou být předmětem zájmu každé osoby (*mutatis mutandis*, *Khurshid Mustafa a Tarzibachi proti Švédsku*, č. 23883/06, rozsudek ze dne 16. prosince 2008, § 44). Namítané opatření ve svém důsledku stěžovatelům znemožnilo přístup k internetové stránce s informacemi, které jsou pro ně zvláště důležité a které nelze jednoduše získat jiným způsobem; navíc tato stránka představuje pro stěžovatele i významný komunikační zdroj. YouTube lze dle Soudu dokonce označit za prostředek umožňující vznik občanské žurnalistiky, neboť často pomáhá šířit informace politické povahy, které jsou ignorovány tradičními médii. Ve světle uvedeného Soud shledal, že tato platforma je vzhledem ke svým znakům, úrovni přístupnosti a zejména potenciálnímu vlivu jedinečná a že stěžovatelé za ni neměli rovnocennou náhradu. Za

těchto okolností tudíž dle Soudu došlo k zásahu do práv stěžovatelů zaručených článkem 10 Úmluvy.

V dalším kroku Soud zkoumal, zda byl namítaný zásah „stanoven zákonem“ ve smyslu čl. 10 odst. 2 Úmluvy. Připomněl, že soudní rozhodnutí o zablokování YouTube z května 2008 bylo založeno na zákoně o boji proti trestné činnosti na internetu. Nicméně již ve věci *Ahmet Yildirim proti Turecku* (č. 3111/10, rozsudek ze dne 18. prosince 2012, zejména § 61–62) dospěl Soud k závěru, že tento zákon neumožňuje zablokovat přístup k internetové stránce jako celku, ale toliko k těm částem dané stránky, u nichž existuje důvodné podezření o protiprávném obsahu. V projednávané věci tedy žádné zákonné ustanovení nezmocňovalo prvostupňový trestní soud v Ankaře, aby rozhodl o zablokování stránky YouTube jako takové. Z uvedeného důvodu Soud konstatoval, že předmětný zásah nesplňuje podmínku zákonnosti, a k porušení článku 10 tudíž došlo.

B. K POSTUPU PODLE ČLÁNKU 46 ÚMLUVY

V březnu 2015 byla v Turecku přijata novela zákona o boji proti trestné činnosti na internetu, obsahující nové ustanovení, které výslovně umožnilo zablokovat přístup k internetové stránce jako celku. Stěžovatelé Soudu navrhli, aby ve smyslu článku 46 Úmluvy žalované vládě naznačil, jaká obecná opatření by mohla přijmout za účelem výkonu rozsudku v projednávané věci. Soud však připomněl, že není jeho rolí posuzovat *in abstracto*, zda je turecká právní úprava blokování internetu v souladu s Úmluvou, ať už se jedná o úpravu účinnou v rozhodné době nebo v současnosti. Jeho úkolem je toliko zkoumat, zda došlo *in concreto* k porušení namítaných práv stěžovatelů. Postup podle článku 46 Úmluvy tedy dle Soudu v projednávané věci není nezbytný.

III. Oddělené stanovisko

K rozsudku připojil souhlasné stanovisko soudce Lemmens, který se předně vyjádřil k podmínce zákonnosti namítaného zásahu. Uvedl, že sice souhlasí se závěrem většiny o nedodržení uvedené podmínky v projednávané věci, ale tento závěr by opřel především o zásadu, dle níž náleží v první řadě vnitrostátním orgánům, a to zejména soudům, aby vykládaly a uplatňovaly vnitrostátní právo. V této souvislosti by pak zdůraznil skutečnost, že i samotný turecký Ústavní soud se v roce 2014 přiklonil k závěrům Soudu ve věci *Ahmet Yildirim proti Turecku* a konstatoval, že zákon o boji proti trestné činnosti na internetu umožňuje zablokovat internetovou stránku pouze v rozsahu jejího protiprávního obsahu. Dále by dle soudce Lemmense bylo bývalo žádoucí, aby se Soud v projednávané věci alespoň *obiter dictum* vyslovil i k otázce legitimacy a přiměřenosti namítaného zásahu; tureckým orgánům by to totiž mohlo poskytnout vo-

dítka zejména při výkladu nově přijatého ustanovení zákona o boji proti trestné činnosti na internetu.

MEZINÁRODNÍ SPOLUPRÁCE V DAŇOVÝCH VĚCECH

Rozsudek ze dne 22. prosince 2015 ve věci č. 28601/11 – G. S. B. proti Švýcarsku

Senát třetí sekce Soudu jednomyslně rozhodl, že předáním údajů o bankovním účtu stěžovatele vedeném ve Švýcarsku americkým finančním úřadům nedošlo k porušení článku 8 Úmluvy.

I. Skutkové okolnosti

V průběhu roku 2008 obdržely americké finanční úřady informaci, že tisíce amerických daňových poplatníků, mezi nimi i stěžovatel, má majetková práva k bankovním účtům u švýcarské banky UBS, které byly americkým finančním úřadům zatajeny. Proti bance bylo ve Spojených státech zahájeno trestní stíhání, které v únoru 2009 skončilo dohodou o jeho zastavení, v níž banka uznala, že americkým klientům umožnila zatajit jejich příjmy a majetek před americkými daňovými orgány, a zavázala se americkým orgánům zaplatit částku 780 milionů dolarů.

Americký finanční úřad následně před americkými soudy zahájil řízení za účelem získání soudního příkazu bance USB sdělit americkým orgánům údaje o svých amerických klientech. Poté, co švýcarská vláda zahájila jednání s americkou vládou o vyřešení problému, bylo řízení zastaveno. Mezivládní jednání vyústila v dohodu, v níž se švýcarská vláda zavázala vyřizovat žádosti amerických úřadů o poskytnutí informací o klientech banky USB podle kritérií definovaných v dohodě.

V lednu 2010 byl spis týkající se stěžovatele bankou předán švýcarskému federálnímu daňovému úřadu, který v červnu 2010 rozhodl, že podmínky definované v mezivládní dohodě jsou v případě stěžovatele splněny a údaje o stěžovateli budou předány americkým orgánům. V září 2010 správní soud rozhodnutí zrušil s tím, že stěžovatel nedostal od daňového úřadu možnost se k věci vyjádřit. Poté, co stěžovatel na výzvu daňového úřadu předložil své stanovisko k věci, daňový úřad v listopadu 2010 opět rozhodl o předání údajů o stěžovateli americkým orgánům.

V březnu 2011 rozhodnutí potvrdil federální nejvyšší správní soud, když zejména shledal, že mezivládní dohoda poskytuje dostatečný právní základ pro předání informací, i když vnitrostátní právo neumožňuje obdobné informace od bank získat. Dále konstatoval, že předání informací neporušuje článek 8 Úmluvy, jelikož v dané věci významné ekonomické zájmy Švýcarska jako celku a zájem na dodržování jeho meziná-

rodních závazků převáží nad zájmem stěžovatele na utajení jeho majetkové situace.

Údaje o stěžovateli byly americkým orgánům předány v prosinci 2012. V červnu 2014 stěžovatel Soudu na jeho žádost sdělil, že daňová kontrola prováděná americkými úřady dosud neskončila a nebylo proti němu zatím zahájeno trestní stíhání.

II. Odůvodnění rozhodnutí Soudu

K TVRZENÉMU PORUŠENÍ ČLÁNKU 8 ÚMLUVY

Stěžovatel namítal, že porušení bankovního tajemství a předání údajů o jeho majetku u banky USB porušilo jeho právo na respektování soukromého života chráněné článkem 8 Úmluvy.

Soud úvodem uvedl, že informace o bankovních účtech jsou osobními údaji chráněnými článkem 8 Úmluvy a jejich předáním americkým orgánům došlo k zásahu do práva stěžovatele na respektování soukromého života.

Ohledně zákonnosti tohoto zásahu Soud připomněl, že případné procesní vady, které mohly nastat při přijetí příslušného právního předpisu, jsou z pohledu naplnění požadavku zákonnosti ve smyslu Úmluvy relevantní jen tehdy, dosáhnou-li úrovně svévolie. Ve vztahu k projednávané věci Soud poznamenal, že i v případě, že stěžovatelův argument, že mezivládní dohoda měla být podrobena možnosti schválení v referendu, je správný, skutečnost, že se tak nestalo, nezbavuje zásah do stěžovatelových práv zákonného podkladu ve smyslu článku 8 Úmluvy. Ohledně stěžovatelem namítané zpětné účinnosti ustanovení mezivládní dohody Soud poznamenal, že článek 28 Vídeňské úmluvy o smluvním právu umožňuje státům uzavřít mezinárodní dohodu, která zakotví pravidlo, že relevantní jsou i skutečnosti, které nastaly před jejím sjednáním. Soud sám pak na poli článku 8 Úmluvy připustil jako obecně uznávanou zásadu, že se nová procesní pravidla použijí i na dosud neskončená řízení (např. *Brualla Gómez de la Torre proti Španělsku*, č. 26737/95, rozsudek ze dne 19. prosince 1997). V projednávané věci z ustálené judikatury vnitrostátních soudů vyplývalo, že ustanovení ukládající v rámci právní pomoci ve správních a trestních věcech povinnost poskytnout určité informace mají procesní povahu, a vztahují se proto na všechna neskončená a budoucí řízení, i když jsou v nich projednávány daňové skutečnosti, které nastaly dříve. Soud proto učinil závěr, že zásah do stěžovatelových práv byl stanoven zákonem ve smyslu článku 8 Úmluvy.

Zásah dále dle Soudu sledoval legitimní cíl ochrany hospodářského blahobytu země, jelikož bankovníctví je významným ekonomickým odvětvím ve Švýcarsku a spor mezi bankou USB, která je významným hospodářským subjektem zaměstnávajícím velké množství osob, a americkými orgány mohl švýcarskou ekonomiku jako celek významně poškodit.

Ve vztahu k nezbytnosti zásahu v demokratické společnosti Soud připomněl, že míra ochrany osobních údajů, která je poskytována článkem 8 Úmluvy, závisí na povaze práva, které je dotčeno, jeho významu pro dotčenou osobu a povahu a účel zásahu (*S. a Marper proti Spojenému království*, č. 30562/04 a 30556/04, rozsudek velkého senátu ze dne 4. prosince 2008). Pakliže jsou dotčena práva intimního charakteru či zvláště důležitý aspekt identity jednotlivce, je prostor pro uvážení státu omezený.

V projednávané věci šlo toliko o bankovní a čistě finanční údaje, které dle Soudu nelze považovat za intimní informace či aspekty úzce svázané s identitou stěžovatele. Prostor pro uvážení vnitrostátních orgánů je proto široký. Švýcarsko jako takové navíc mělo silný zájem na tom, aby bylo žádosti amerických úřadů vyhověno. K předání údajů navíc došlo v rámci správního, nikoli trestního řízení, které prozatím zůstává pouhým možným důsledkem. Konečně, předání údajů bylo nařízeno v řízení, které stěžovateli poskytovalo celou řadu účinných a skutečných procesních záruk – stěžovatel se mohl obrátit na správní soud, byl v záležitosti slyšen a předmětné rozhodnutí bylo řádně odůvodněno.

Soud proto s ohledem na výše uvedené, zejména pak na nikoli osobní povahu předaných informací, rozhodl, že nebylo nepřiměřené, pokud vnitrostátní orgány daly před zájmy stěžovatele přednost účinnému a uspokojivému vyřešení sporu se Spojenými státy americkými. K porušení článku 8 Úmluvy tedy nedošlo.

MUSLIMSKÉ ŠÁTKY

Rozsudek ze dne 26. listopadu 2015 ve věci č. 64846/11 – *Ebrahimian proti Francii*

Senát páté sekce Soudu rozhodl šesti hlasy proti jednomu, že neprodloužením pracovního poměru stěžovatelky jakožto sociální pracovnice ve veřejném zdravotnickém zařízení, a to z důvodu, že trvala na nošení muslimského šátku při výkonu své práce, nedošlo k porušení článku 9 Úmluvy.

I. Skutkové okolnosti

Stěžovatelka v říjnu 1999 nastoupila na místo sociální pracovnice v rámci psychiatrického oddělení Centra sociální a nemocniční péče v Nanterre. Uzavřela pracovní smlouvu na dobu určitou do konce roku, která jí byla posléze prodloužena o jeden rok, tj. do konce roku 2000. Dne 11. prosince 2000 ředitel personálního oddělení centra informoval stěžovatelku, že její smlouva již nebude prodloužena, jelikož si při výkonu práce odmítá sejmout z hlavy muslimský šátek, na což si již stěžovalo několik pacientů centra. Poukázal přitom na stanovisko Státní rady (*Conseil d'État*, nejvyšší správní soud) z května 2000, dle něhož se zásada laičnosti (*laïcité*; francouzský koncept zahrnující zejména

oddělení státu od náboženských organizací), jakož i zásada neutrality veřejné služby vztahují na všechny její představitele a vylučují, aby jim při výkonu veřejné služby náleželo právo projevat své náboženské přesvědčení, což zahrnuje i nošení náboženských symbolů.

Proti uvedenému rozhodnutí se stěžovatelka neúspěšně bránila v rámci správního soudnictví. Vnitrostátní soudy shledaly, že neprodloužení její pracovní smlouvy je v souladu se zásadami laickosti a neutrality veřejné služby. Uvedly zároveň, že účelem namítaného opatření je chránit všechny uživatele veřejné služby před rizikem ovlivňování či zásahu do jejich svobody svědomí, což je zvláště důležité u těch uživatelů, kteří se vyznačují zvýšenou zranitelností či odkázaností.

Mezitím - v únoru 2001 - byla stěžovatelka písemně informována o rozhodnutí ředitele personálního oddělení centra zahrnout ji na seznam kandidátů pro výběrové řízení na místa sociálních asistentek; stěžovatelka se však tohoto výběrového řízení nezúčastnila.

II. Odůvodnění rozhodnutí Soudu

K TVRZENÉMU PORUŠENÍ ČLÁNKU 9 ÚMLUVY

Stěžovatelka namítala, že rozhodnutím o neprodloužení její pracovní smlouvy došlo k zásahu do její svobody projevat své náboženské vyznání.

Dle Soudu nelze pochybovat o tom, že nošení šátku bylo u stěžovatelky projevem jejího upřímného náboženského přesvědčení, a že tedy namítaným rozhodnutím došlo k zásahu do jejího práva chráněného článkem 9 Úmluvy (*mutatis mutandis*, [Leyla Şahin proti Turecku](#), č. 44774/98, rozsudek velkého senátu ze dne 10. listopadu 2005, § 78). Soud poté zkoumal, zda byl tento zásah ve smyslu čl. 9 odst. 2 Úmluvy stanoven zákonem a nezbytný v demokratické společnosti za účelem dosažení alespoň jednoho z cílů vyjmenovaných v tomto ustanovení.

Pokud jde o podmínku zákonnosti, Soud poukázal zejména na článek 1 francouzské ústavy, dle něhož je Francie laickou republikou, jakož i na judikaturu vnitrostátních soudů v čele s Ústavní radou (*Conseil Constitutionnel*) a Státní radou, z níž plyne požadavek striktní neutrality u každého představitele veřejné služby. V této souvislosti Soud upozornil především na výše zmíněné stanovisko Státní rady, které bylo vydáno v květnu 2000, tj. více než šest měsíců před namítaným rozhodnutím, a které dle Soudu jasně specifikuje, co pro veřejné zaměstnance znamená podmínka náboženské neutrality při výkonu jejich funkcí. Na základě uvedeného Soud shledal, že v projednávané věci byl naplněn požadavek předvídatelnosti a přístupnosti zákona ve smyslu Úmluvy.

Jako legitimní cíl sledovaný namítaným zásahem Soud identifikoval ochranu práv a svobod jiných, přičemž zdůraznil především potřebu respektovat

všechna náboženská přesvědčení a duchovní orientace pacientů jakožto uživatelů veřejné služby, a dále též potřebu zajistit jim rovné zacházení (*mutatis mutandis*, [Leyla Şahin proti Turecku](#), cit. výše, § 99 a 116).

Nakonec se Soud zabýval otázkou přiměřenosti zásahu. Připomněl, že regulace veřejných projevů náboženské víry musí být do značné míry ponechána na uvážení každého státu, jelikož závisí na specifickém vnitrostátním kontextu ([Leyla Şahin proti Turecku](#), cit. výše, § 109). Třebaže se dosavadní judikatura Soudu související se zákazem nošení muslimského šátku týká především oblasti školství, lze v ní obsažené zásady týkající se požadavku neutrality vztáhnout na celý sektor veřejné služby (srov. zejména [Kurtulmuş proti Turecku](#), č. 65500/01, rozhodnutí ze dne 24. ledna 2006).

Ve vztahu k projednávané věci Soud předně uznal, že stěžovatelce nebylo ze strany jejího bývalého zaměstnavatele vytčeno, že by se u pacientů nebo kolegů dopusťla náboženského nátlaku nebo proselytismu; jediným důvodem neprodloužení smlouvy bylo samotné nošení šátku, chápané jako ostentativní projev příslušnosti k určitému náboženství, neslučitelný s požadavkem neutrality veřejné služby. Soud v této souvislosti zdůraznil rozdíl mezi nošením náboženských symbolů u představitelů veřejné moci a u soukromých osob, které stát žádným způsobem nereprezentují ([Ahmet Arslan a ostatní proti Turecku](#), č. 41135/98, rozsudek ze dne 23. února 2010, § 48). Za okolností projednávané věci dle Soudu lze akceptovat, pokud stát od stěžovatelky zaměstnané ve veřejné nemocnici a přicházející do kontaktu s pacienty za účelem zajištění rovného zacházení s pacienty a zamezení pochybnostem o nestrannosti veřejné služby vyžaduje, aby nedávala viditelně najevo své náboženské přesvědčení.

Soud na tomto místě přihlédl ke skutečnosti, že byť většina členských států Rady Evropy nošení náboženských symbolů na pracovišti neupravuje, je nutné vzít v úvahu také vnitrostátní kontext vztahů mezi státem a církvemi. Ve Francii se historicky vyvinul specifický režim laickosti, což dle Soudu mluví ve prospěch velkého prostoru žalované vlády pro uvážení (srov. [Leyla Şahin proti Turecku](#), cit. výše, § 109). Značný prostor pro uvážení náleží žalované vládě rovněž z důvodu, že v projednávané věci jde o nemocniční prostředí: osoby odpovědné za vedení nemocnice jsou bezpochyby v lepší pozici pro rozhodování o svém zařízení než soudce či dokonce mezinárodní soud ([Eweida a ostatní proti Spojenému království](#), č. 48420/10 a další, rozsudek ze dne 15. ledna 2013, § 99). Pokud vnitrostátní orgány přiznaly větší váhu zásadám laickosti a neutrality než zájmu stěžovatelky na neomezování projevu jejího náboženského přesvědčení, nepředstavuje to dle Soudu problém z hlediska Úmluvy. Soud též zdůraznil, že není jeho rolí posuzovat francouzský model v této oblasti jako takový. Zároveň upozornil na to, že v projednávané věci se vnitrostátní soudy za-

bývaly přiměřeností namítaného opatření v konkrétních okolnostech, že stěžovatelka předem věděla, jakým následkům se nošením šátku vystavuje, že jí bylo umožněno napadnout rozhodnutí o neprodloužení smlouvy u soudu a že nevyužila možnost znovu se o předmětné místo ucházet. Ve světle uvedeného Soud shledal, že vnitrostátní orgány nepřekročily namítaným opatřením svůj prostor pro uvážení. K porušení článku 9 Úmluvy tedy nedošlo.

III. Oddělená stanoviska

Soudkyně O'Leary ve svém částečně souhlasném a částečně nesouhlasném stanovisku uvedla, že sdílí závěr o neporušení článku 9, avšak některé části většiny jsou dle jejího názoru problematické. Předně poukázala na to, že dosavadní judikatura Soudu na poli článku 9 Úmluvy, citovaná ve stanovisku většiny, se týká práva jednotlivce projevit své náboženství ve vzdělávacích institucích, a v těchto kauzách Soud tudíž vycházel zejména ze zvláštní zranitelnosti a ovlivnitelnosti žáků. V projednávané věci nicméně Soud rozšiřuje své závěry z této oblasti nad rámec sektoru školství, aniž by takový postup náležitě zdůvodnil. Dále je dle soudkyně O'Leary sporné, zda byla u namítaného zásahu skutečně dodržena podmínka zákonnosti, jelikož se tento zásah ve skutečnosti opírá pouze o výše zmíněné stanovisko Státní rady z května 2000, které bylo přijato jen několik měsíců před zásahem a které se promítlo do změny příslušného zákona teprve v roce 2015. Především ale měl Soud jak při identifikaci legitimního cíle zásahu, tak při posuzování jeho přiměřenosti argumentovat v konkrétnější rovině, a ne toliko poukazem na abstraktní zásady. V této souvislosti soudkyně O'Leary zmiňuje např. věc *Eweida a ostatní*, kde Soud mj. shledal, že není porušením článku 9 Úmluvy, pokud nemocnice za účelem prevence zranění a infekcí na pracovišti zakáže zdravotní sestře nosit na krku řetízek s křížkem (cit. výše, § 98–99). Naproti tomu v projednávané věci se Soud spokojil s mnohem abstraktnějším přezkumem; na rozdíl od věci *Eweida a ostatní* se navíc ani nezabýval závažností důsledků, které pro stěžovatelku mělo namítané opatření (propuštění ze zaměstnání) a vůbec se nepokusil o zvážení kompromisního řešení konfliktu mezi soupeřícími zájmy (*reasonable accommodation*). Soudkyně O'Leary uzavřela, že konstatování neporušení článku 9 mohlo a mělo být založeno na přístupu, který by byl více v souladu s požadavky Úmluvy i s dosavadní judikaturou Soudu.

Soudce De Gaetano se ve svém nesouhlasném stanovisku připojil k výtkám soudkyně O'Leary a dodal, že tyto argumenty dle jeho názoru vedou k závěru o porušení článku 9 Úmluvy. Zdůraznil zejména, že rozsudek Soudu vychází z nesprávného předpokladu, dle něhož uživatelům veřejné služby nelze zaručit nestrannost, pokud představitel veřejné služby, který

s nimi přichází do styku, projevuje – byť v té nejnepatrnější míře – svou náboženskou příslušnost.

ODPOSLECHY

Rozsudek ze dne 27. října 2015 ve věci č. 62498/11 – R. E. proti Spojenému království

Senát čtvrté sekce Soudu jednomyslně rozhodl, že britská právní úprava týkající se prostorových odposlechů konzultací obhájce s klientem neposkytovala dostatečné záruky proti svévoli, čímž došlo k porušení práva na respektování soukromého života ve smyslu článku 8 Úmluvy. Právní úpravu týkající se odposlechů konzultací zadržovaných osob označených za zranitelné s tzv. vhodnými dospělými osobami Soud naopak shledal za souladnou s požadavky článku 8 Úmluvy.

I. Skutkové okolnosti

V roce 2006 došlo v Severním Irsku k obvinění advokáta z nabádání k vraždě a maření výkonu spravedlnosti, a to na základě odposlechu pořízeného při konzultaci s klientem v prostorách policejní stanice. V důsledku tohoto případu si advokáti uvědomili, že jejich schůzky s klienty zadržovanými na policejních stanicích či ve vězení mohou být odposlouchávány. V té době zákon upravoval dva režimy pořízení zvukového záznamu; na záznam právních konzultací se přitom vztahoval režim méně přísný. V rámci přezkumu před vnitrostátními soudy dospěla Sněmovna lordů k závěru, že k tomu, aby prostorové odposlechy obhájců s klienty splnily požadavky článku 8 Úmluvy, musí se na ně vztahovat záruky přísnějšího režimu. Tento závěr byl v dubnu 2010 promítnut do novelizovaného nařízení o výkonu vyšetřování.

V březnu 2009 byl stěžovatel irské národnosti zatčen ve spojitosti s vraždou policisty. Po zadržení byl z důvodu duševních problémů, kterými trpěl, označen za zranitelnou osobu. Dle zákona mohly být zranitelné osoby vyjma výjimečných okolností vyslýchány pouze za přítomnosti tzv. vhodné dospělé osoby (*appropriate adult*). Stěžovatelův obhájce žádal záruku od policejních orgánů, že jeho schůzky se stěžovatelem nebudou nahrávány. Policejní orgán však nepotvrdil ani nevrátil, že nahrávky byly či mohou být pořízeny. Stěžovatelův obhájce proto inicioval soudní přezkum, neboť se domníval, že důvody pro povolení odposlechů ani pravidla pro uchování a zničení nahrávek nejsou dostatečně jasné. Soudy nicméně dospěly k závěru, že příslušná pravidla jsou v souladu s článkem 8 Úmluvy.

II. Odůvodnění rozhodnutí Soudu

K TVRZENÉMU PORUŠENÍ ČLÁNKU 8 ÚMLUVY

Stěžovatel namítal, že prostorovými odposlechy jeho konzultací s obhájcem a s tzv. vhodnou dospělou osobou bylo porušeno jeho právo na respektování soukromého života ve smyslu článku 8 Úmluvy.

Soud nejprve posuzoval tvrzený zásah do práv zaručených Úmluvou v podobě odposlechlů konzultací s obhájcem. Připomněl, že podle ustálené judikatury může být jednotlivec za určitých okolností v postavení oběti porušení Úmluvy z důvodu prosté existence zákona, který povoluje odposlechy, aniž by musel prokázat, že toto opatření bylo v jeho případě skutečně použito (*Klass a ostatní proti Německu*, č. 5029/71, rozsudek ze dne 6. září 1978, § 34). Soud proto i v projednávané věci shledal, že k zásahu do stěžovatelova práva došlo.

Soud se dále zabýval především zákonností zásahu a posouzením, zda byl zásah nezbytný v demokratické společnosti. V projednávané věci nebylo sporné, že zásah byl uskutečněn na základě vnitrostátních předpisů, konkrétně zákona a nařízení, které bylo možné vyhledat na internetu, čímž dle Soudu splňovalo požadavek dostupnosti. Soud dále připomněl, že zásah může být považován za zákonný jen tehdy, když je příslušná zákonná úprava předvídatelná. Požadavek předvídatelnosti zákona v judikatuře Soudu v oblasti odposlechlů víceméně splývá s požadavkem na nezbytnost zásahu v demokratické společnosti. Jinými slovy, vnitrostátní úprava musí být dostatečně jasná, aby si případně dotčené osoby mohly učinit představu o tom, za jakých okolností a podmínek se orgány veřejné moci mohou uchýlit k prostorovým odposlechlům (*Malone proti Spojenému království*, č. 8691/79, rozsudek ze dne 2. srpna 1984, § 67). Zákon proto musí splňovat celou řadu kritérií, která jej činí předvídatelným, např. vymezovat okruh osob, které mohou být sledovány, a okruh trestných činů, omezovat dobu trvání odposlechlů, stanovit pravidla používání a zničení pořízených nahrávek a další (např. *Valenzuela Contreras proti Španělsku*, č. 27671/95, rozsudek ze dne 30. července 1998, § 46 a 59; či *Weber a Saravia proti Německu*, č. 54934/00, rozhodnutí ze dne 29. června 2006, § 95).

Vláda namítala, že Soud ve své judikatuře rozlišuje standard předvídatelnosti zákona v případě prostorových a jiných odposlechlů a odposlechlů telefonických komunikací, přičemž argumentovala, že přezkum Soudu v případě prostorových odposlechlů by měl být méně přísný.

Soud sice uznal, že zevrubný přezkum vždy uplatnil v případech odposlechu telefonických komunikací, rozhodující faktor však dle Soudu spočívá v závažnosti zásahu do práva na respektování soukromého života, nikoliv v jeho technickém aspektu. Prostorový odposlech konzultace obhájce s klientem a záznam je-

jich telefonického hovoru Soud považoval za obdobné situace. Článek 8 Úmluvy navíc výměnám informací mezi obhájci a klienty poskytuje zvýšenou ochranu, neboť právní zástupci by nemohli své klienty řádně hájit, pokud by nebyli schopni zaručit důvěrnost jejich vzájemné komunikace (*Michaud proti Francii*, č. 12323/11, rozsudek ze dne 6. prosince 2012, § 118). Prostorový odposlech komunikace mezi obhájcem a klientem Soud tudíž považoval za velmi závažný zásah, který vyžaduje poskytování stejných záruk proti svévolným zásahům jako v případě odposlechu telefonických komunikací.

Ohledně vymezení okruhu trestných činů, v jejichž souvislosti mohly být prostorové odposlechy použity, Soud shledal, že jejich vymezení druhově tak, že jsou přípustné, pokud jsou nezbytným opatřením v zájmu ochrany národní bezpečnosti, hospodářského blahobytu země a předcházení a zjištění závažných trestných činů, je dostatečně jasné. V této části se okruh trestných činů téměř shoduje s těmi, v jejichž případě lze přistoupit k odposlechlům telefonických komunikací; zákonnost těchto ustanovení Soud již přezkoumal a aproboval ve věci *Kennedy proti Spojenému království* (č. 26839/05, rozsudek ze dne 18. května 2010). Nadto v případech, kdy je pravděpodobné, že odposlechy mohly vést k získání informací, které jsou zákonem považovány za důvěrné, lze odposlechy použít jen tehdy, pokud je ohroženo zdraví, život nebo národní bezpečnost a odposlech může být rozumně považován za opatření, které pravděpodobně přinese informace, kterými se podaří hrozbu odvrátit.

S ohledem na skutečnost, že britská právní úprava povolovala prostorové odposlechy v obytných prostorech a soukromých vozidlech, Soud uznal, že v některých případech nebude možné s předstihem identifikovat, jaké osoby jím budou dotčeny. Právní úprava nicméně vyžadovala, aby žádost o povolení odposlechu obsahovala všechny informace, které byly vnitrostátním orgánům známy, včetně odůvodnění přiměřenosti zásahu. Přiměřenost byla následně ve dvou stupních přezkoumána: úředníkem, který odposlech povolal, a komisařem, který nad tímto úředníkem vykonával dozor. Další upřesnění okruhu osob, které mohou být odposlechem dotčeny, tedy dle Soudu nelze rozumně požadovat.

Povolení prostorových odposlechlů, jež bylo ze zákona omezeno na dobu tří měsíců, mohla dotyčná úřední osoba na žádost prodloužit v případě, že byl takový postup považován za nutný. S výjimkou naléhavých případů bylo však prodloužení účinné až v okamžiku, kdy bylo schváleno dozorcujícím komisařem. Žádost o prodloužení musela mj. obsahovat údaje o tom, o kolikáté prodloužení se jedná, důvody, pro které je nutné povolení prodloužit, a informace, které byly odposlechy pro účely vyšetřování získány, včetně jejich přínosu. Nad povoleními odposlechlů byl rovněž vykonáván pravidelný dohled, přičemž úřední osoba měla

povinnost povolení odposlechu zrušit, pokud došla k závěru, že kritéria, na jejichž základě byl odposlech povolen, nejsou splněna. Soud byl tudíž toho názoru, že britská právní úprava byla ve výše popsaných aspektech dostatečně jasná.

Soud se dále zabýval pravidly, která právní úprava stanovila pro vyhodnocování, užití a skladování získaných dat. Novelizované nařízení stanovilo, že úmyslně získaná data týkající se advokátního tajemství nemohou být použita pro účely vyšetřování a trestního řízení. Předpis dále stanovil další záruky, například povinnost informovat dozorců komisaře o získání dat týkajících se advokátního tajemství či o předání těchto dat dalšímu orgánu, anebo povinnost přijmout rozumná opatření k tomu, aby se tato data nestala dostupná osobám, které by s ohledem na jejich znalost mohly ovlivnit soudní řízení. Soud konečně porovnal záruky poskytnuté britskou právní úpravou v případě prostorových odposlechů s úpravou týkající se odposlechů telefonických komunikací, která stanoví povinnost zachovat získané informace v tajnosti, striktně omezuje přístup k těmto informacím a kriminalizuje jejich šíření (*Kennedy proti Spojenému království*, cit. výše, § 42–49). S ohledem na skutečnost, že podrobná pravidla zacházení, uchování a zničení dat stanovil prováděcí předpis, který byl přijat až v červnu 2010, a nebyl tudíž platný v době stěžovatelovy detence v květnu 2010, se Soud ztotožnil se závěry vnitrostátních soudů, které nebyly přesvědčeny, že zákon dostatečně jasně definuje okolnosti, za kterých konzultace obhájce s klientem může být odposlechnuta, a jakým způsobem mohou být získané informace použity. Soud proto rozhodl, že k porušení článku 8 Úmluvy došlo, neboť v době stěžovatelova zbavení svobody zákon neposkytoval dostatečné záruky ohledně ochrany dat získaných prostorovými odposlechy.

V druhé části rozsudku se Soud zabýval souladem právní úpravy týkající se odposlechů zadržovaných zranitelných osob s vhodnými dospělými osobami s požadavky článku 8 Úmluvy. Odposlechy konzultací s vhodnou dospělou osobou byly vnitrostátním právem považovány za méně intenzivní zásah a byl pro ně ve srovnání s odposlechy konzultací s obhájcem stanoven mírnější režim.

Soud konstatoval, že konzultace neprobíhaly v soukromí – v bytovém prostoru či vozidle –, nýbrž na policejní stanici. Na konzultace s vhodnou dospělou osobou se na rozdíl od konzultace s obhájcem nevztahuje advokátní tajemství; zadržovaná osoba proto dle Soudu neočekává takový stupeň soukromí jako v případě konzultace s obhájcem. Soud tudíž neuplatnil striktní přezkum (*Valenzuela Contreras proti Španělsku*, cit. výše), ale zabýval se tím, zda zákon adekvátně chránil zadržované osoby před svévolnými zásahy a zda byl dostatečně jasný.

Soud se spokojil s vymezením okruhu trestných činů, v jejichž souvislosti bylo možné odposlechy nařídit.

V porovnání s právními konzultacemi bylo možné odposlech rozhovoru s vhodnou dospělou osobou nařídit ze dvou dalších důvodů: v zájmu veřejné bezpečnosti a v zájmu veřejného zdraví. Soud shledal, že oba tyto pojmy jsou často užívány jak ve vnitrostátním, tak v mezinárodním právu a čl. 8 odst. 2 Úmluvy je uznává jako legitimní zájmy. V tomto ohledu Soud tudíž považoval zákon za dostatečně jasný.

Odposlechy konzultací s vhodnou dospělou osobou povolovala úřední osoba nižší hodnosti než v případě odposlechů právních konzultací. Povolení dále nemuselo být schváleno komisařem. Povolení odposlechů nicméně podléhala pravidelnému přezkumu s cílem ověřit, zda jejich potřeba trvá. Úřední osoba měla povinnost zrušit povolení odposlechů, pokud pominuly důvody, pro které byly povoleny. Povolení bylo časově omezené na dobu tří měsíců s možností prodloužení o další tři měsíce; žádost o prodloužení povolení musela být odůvodněna. Na rozdíl od informací získaných odposlechem konzultací s obhájcem, informace odposlechnuté při konzultaci s vhodnou dospělou osobou sice mohou být použity jako důkazy v trestním řízení, vnitrostátní soud však v tomto případě dohlíží na přípustnost takového důkazu. Jednotlivci, kteří se domnívají, že byli nezákonně odposloucháváni, se mohou obrátit na zvláštní vyšetřovací tribunál, který jejich tvrzení prošetří, přičemž může přiznat kompenzaci, zrušit povolení odposlechů či nařídit zničení nahrávek.

Na základě výše uvedených důvodů Soud shledal, že zákon upravující odposlechy konzultací s vhodnou dospělou osobou obsahoval dostatečné záruky proti zneužití. K porušení článku 8 Úmluvy tudíž v tomto aspektu nedošlo.

POLICIE

Rozsudek ze dne 13. října 2015 ve věcech č. 11327/14 a 11613/14 – *Haász a Szabó proti Maďarsku*

Senát druhé sekce Soudu rozhodl většinou šesti hlasů proti jednomu, že v souvislosti se zásahem policisty jednajícího mimo výkon služby v rámci nočního incidentu u jezera Balaton a následným vyšetřováním předmětného incidentu došlo ve vztahu k první stěžovatelce k porušení hmotněprávní i procesní složky článku 2 Úmluvy zaručujícího ochranu lidského života.

I. Skutkové okolnosti

Případ dvou v řízení před Soudem spojených stížností se týkal incidentu, ke kterému došlo v srpnu 2012, kdy se stěžovatelky v rámci výletu u jezera Balaton rozhodly strávit noc v autě. Po třetí hodině ranní informovala neznámá osoba člena dobrovolnického bez-

pečnostního sboru pana S. o podezřele se pohybujícím autě ve městě Zánka. S. se následně společně s policistou K., tou dobou mimo výkon služby, vypravili soukromým vozidlem K. situaci prověřit. Ačkoliv na místě nic nenaznačovalo spáchání trestného činu, K. a S. pronásledovali auto stěžovatelek, které mezitím ze strachu před autem, které kolem nich „kroužilo“, z místa odjely do vedlejší vsi a zaparkovaly před soukromým domem. K. a S. zaparkovali těsně za autem stěžovatelek a vyběhli směrem k nim, přičemž K. za křiku „Policie!“ a „Vystupte!“ vytáhl svůj služební odznak. První stěžovatelka, která seděla za volantem, viděla dva muže v civilním oblečení vyběhnout z tmavého civilního vozu směrem k jejich vozu. Vyděšená tak automobilem prorazila protější bránu a vjela na soukromý pozemek, otočila vozidlo a vracela se zpět k bráně. K. křičel na stěžovatelky, aby zastavily a varovně vystřelil do vzduchu. Následně vystřelil dvakrát – ze vzdálenosti přibližně 6 a 4 metrů – na vozidlo stěžovatelek, přičemž druhá střela o 5 až 10 centimetrů minula hlavu druhé stěžovatelky. Stěžovatelky následně nabouraly do auta K. Na jeho druhou výzvu, aby vystoupily, již stěžovatelky přistoupily. Až v tomto okamžiku, kdy K. stěžovatelkám předložil svůj služební odznak, se vyjasnilo, že K. je policista, S. dobrovolný strážník a celý incident je nedorozuměním vzniklým v důsledku strachu stěžovatelek ze dvou neznámých osob, které je pronásledovaly.

V návaznosti na incident zahájil příslušný okresní státní zástupce trestní stíhání proti K. z důvodu podezření z pokusu o vraždu resp. úmyslného ohrožení spáchaného osobou v úředním postavení. Služebně nadřízený současně proti K. zahájil kárné řízení, které však později přerušil s ohledem na probíhající trestní řízení. V červenci 2013 státní zástupce odložil trestní stíhání s tím, že použití zbraně ze strany K. bylo zákonné, když K. toliko odvracel ohrožení života S., proti němuž směřovalo rychlostí 14–16 km/h auto stěžovatelek. Stížnost stěžovatelek proti rozhodnutí okresního státního zástupce ještě téhož měsíce zamítl krajský státní zástupce s tím, že jednání stěžovatelek představovalo přímé ohrožení života a zdraví S. V říjnu 2013 služebně nadřízený policista v opětovně zahájeném kárném řízení učinil závěr, že postup K. byl sice neprofesionální, nikoli však nezákonný.

II. Odůvodnění rozhodnutí Soudu

Stěžovatelky s poukazem na článek 2 Úmluvy namítaly, že policista K. vůči nim použil nepřiměřené síly, čímž je ohrozil na životě. Uvedly též, že státní orgány neprovedly adekvátní a účinné vyšetřování předmětného incidentu.

A. K POUŽITÍ ČLÁNKU 2 ÚMLUVY NA PROJEDNÁVANÝ PŘÍPAD

K otázce, zda je článek 2 Úmluvy na projednávanou věc použitelný, přestože předmětným jednáním došlo toliko k ohrožení života, Soud předně připomněl, že

kromě případů úmyslného zabití se příslušné ustanovení vztahuje rovněž na situace povoleného použití síly, kdy ztráta života je nezamýšleným důsledkem určitého zásahu (*İlhan proti Turecku*, č. 22277/93, rozsudek velkého senátu ze dne 27. června 2000, § 75), i na některé případy, kdy sporným jednáním k úmrtí nedojde (*Makaratzis proti Řecku*, č. 50385/99, rozsudek velkého senátu ze dne 20. prosince 2004, § 49 a 55). Projednávaná věc byla ve světle stávající judikatury Soudu specifická tím, že ačkoliv stěžovatelky nebyly zasaženy, střelba je uvedla do rizika vážného zranění nebo smrti. S ohledem na konkrétní okolnosti věci, zejména závažnost a druh použité síly dospěl Soud k závěru, že jednání policisty samotnou svou povahou ohrozilo stěžovatelky na životě, a proto je článek 2 Úmluvy na daný případ použitelný (srov. *Kitanovski proti Bývalé jugoslávské republice Makedonie*, č. 15191/12, rozsudek ze dne 22. ledna 2015, § 52).

B. K TVRZENÉMU PORUŠENÍ ČLÁNKU 2 ÚMLUVY V JEHO HMOTNĚPRAVNÍ ČÁSTI

Soud zdůraznil, že článek 2 Úmluvy zaručující právo na život se řadí mezi nejdůležitější ustanovení Úmluvy, jelikož v sobě uchovává jednu z nejzákladnějších hodnot demokratických společností tvořících Radu Evropy. Tvrzení o porušení daného ustanovení proto Soud musí podrobit přísnému přezkumu, což v případech použití síly ze strany státních orgánů znamená, že musí přihlídnout ke všem okolnostem případu, zejména k platné zákonné i podzákonné úpravě a k otázkám plánování a následné kontroly posuzovaných jednání (*Makaratzis proti Řecku*, cit. výše, § 56–59). Použití síly musí být v každém případě „absolutně nezbytné“ k dosažení jednoho z účelů taxativně vyjmenovaných v čl. 2 odst. 2 Úmluvy. S uvedenými závazky může být přitom slučitelné i jednání, jehož se v dobré víře státní orgány dopustí v situaci, kdy se úsudek o účelu jednání ve smyslu čl. 2 odst. 2 Úmluvy později ukáže být chybným; v opačném případě by státní orgány byly zatíženy nepřiměřeným břemenem (*Andronicou a Constantinou proti Kypru*, č. 25052/94, rozsudek ze dne 9. října 1997, § 192). Pokud však jde o požadavky na plánování a kontrolu, Soud přikládá důležitý význam celkovému kontextu a způsobu, jakým se situace vyvíjela až k bezprostřednímu ohrožení života. To vše s cílem posoudit, zda byla přijata operativní opatření za účelem minimalizace rizika ohrožení života a zda se vykonavatelé veřejné moci při rozhodování o svém postupu nedopustili nedbalosti (tamtéž, § 181).

V projednávané věci zásah policisty K. nebyl plánovanou operací. Podle Soudu nicméně K. nemusel v průběhu celého zásahu čelit nepředvídatelným situacím, když celá akce byla naopak výsledkem jeho vlastní iniciativy. Za jeho postup je proto stát odpovědný ve stejné míře jako v případě plánovaných policejních operací. Soud připustil, že K. v konečné fázi incidentu

zasáhl s cílem chránit život a zdraví svého kolegy. Bylo však třeba posoudit, zda jednotlivé předcházející kroky byly vedeny tak, aby co nejvíce snížily riziko způsobené potenciálně smrtícím účinkem použití střelné zbraně. Soud byl s ohledem na okolnosti projednávané věci nucen konstatovat, že již samotné pronásledování stěžovatelek postrádalo legitimní důvod, když ve světle posouzení situace na místě ani po ověření identity majitele automobilu prostřednictvím operačního střediska policie nic nenasvědčovalo spáchání trestného činu ani tomu, že by osoby v autě byly nebezpečné. Ani samotné stěžovatelky neměly jakýkoliv důvod předvídat policejní zásah. Nemohly vědět, že muži, kteří je v nočních hodinách pronásledovali soukromým vozidlem, v civilním oblečení a bez jakéhokoli označení, byli příslušníky policejních složek. Bylo naopak zřejmé, že K. a S. svým postupem a závěrečným zatarasením cesty vytvořili nebezpečnou situaci, která vyústila v nepředvídatelné reakce stěžovatelek.

Soud proto rozhodl, že postup policisty K. před samotnou střelbou nebyl přiměřený informacím, kterými v daný okamžik disponoval, ani povaze nebezpečí, které stěžovatelky představovaly. Jeho zásah tak nebyl veden způsobem minimalizujícím riziko, že se události vyvinou v život ohrožující situaci, která vyvrcholila střelbou. Došlo proto k porušení hmotněprávní složky článku 2 Úmluvy.

C. K TVRZENÉMU PORUŠENÍ ČLÁNKU 2 ÚMLUVY V JEHO PROCESNÍ ČÁSTI

Soud předně připomněl, že dojde-li následkem použití síly k úmrtí jednotlivce, vyplývá z článku 2 Úmluvy státním povinnost vykonat účinné vyšetřování (*Çakıcı proti Turecku*, č. 23657/94, rozsudek velkého senátu ze dne 8. července 1999, § 86). Hlavním účelem této povinnosti je zaručit, aby byla účinně uplatňována vnitrostátní právní úprava poskytující ochranu lidskému životu. V případech, kdy k úmrtí dojde v důsledku jednání vykonavatelů veřejné moci, je navíc třeba zajistit, aby příslušné osoby nesly za takové jednání odpovědnost. Vyšetřování přitom musí být mj. nezávislé, přístupné příbuzným oběti, urychlené a způsobilé vést k posouzení, zda použití síly bylo za daných okolností odůvodněné (*Hugh Jordan proti Spojenému království*, č. 24746/94, rozsudek ze dne 4. května 2001, § 105–109). Tytéž požadavky přitom Soud z článku 2 Úmluvy vyvodil v případech, kdy v důsledku použití síly státními orgány došlo pouze k ohrožení života (*Makaratzis proti Řecku*, cit. výše, § 37).

S ohledem na okolnosti projednávané věci Soud konstatoval, že státní zástupce sice zahájil oficiální vyšetřování, které však bylo odloženo s odůvodněním, že záměrem policisty K. bylo zastavit stěžovatelky, které ohrozily život a zdraví kolegy S. Dané závěry se přitom omezovaly na posouzení, zda se K. použitím zbraně dopustil trestného činu, aniž se jakkoliv zabý-

valy širším kontextem předmětného incidentu a zejména událostmi, které k němu vedly. Státní orgány se tak vůbec nevypořádaly s otázkou, jakým způsobem byla vedena celá operace s cílem sledovat a zastavit stěžovatelky a jakým způsobem daný postup ovlivnil nezbytnost použití střelné zbraně.

Soud proto rozhodl, že kvůli chybějícímu důkladnému a účinnému vyšetřování, které by se zabývalo nezbytností použití potenciálně smrtící síly s přihlédnutím ke všem okolnostem případu, navíc při nedostatku soudního přezkumu rozhodnutí státního zástupce o odložení trestního stíhání, došlo k porušení článku 2 Úmluvy i v jeho procesní části.

III. Oddělené stanovisko

K rozsudku přiložil nesouhlasné stanovisko soudce Kjølbro, podle kterého k porušení článku 2 Úmluvy ani v jedné z jeho složek nedošlo. Dle jeho názoru pro závěr o tom, že K. svým jednáním vytvořil nebezpečnou situaci vedoucí k nezbytnosti použití smrtící síly, neexistovaly dostatečné důvody. Celá akce se odehrála v rychlém sledu událostí, K. neměl dostatek času operaci připravit a musel jednat spontánně. Před použitím zbraně navíc stěžovatelky slovně varoval a v konečném důsledku podle všeho jednal s cílem chránit život a zdraví svého kolegy. Ani vyšetřování incidentu dle názoru soudce nelze označit za neúčinné.

RODINNÉ PRÁVO

Rozsudek ze dne 13. října 2015 ve věci č. 52557/14 – S. H. proti Itálii

Senát čtvrté sekce Soudu jednomyslně rozhodl, že tím, že vnitrostátní orgány odebraly děti stěžovatelky z její péče a rozhodly o jejich osvojení, aniž přitom zvážily jiná, méně radikální opatření, došlo k porušení práva stěžovatelky na respektování rodinného života ve smyslu článku 8 Úmluvy.

I. Skutkové okolnosti

Stěžovatelka trpěla dlouhodobě depresí. Její tři děti – narozené v letech 2005, 2006 a 2008 – byly opakovaně hospitalizovány z důvodu náhodného požití léků. V srpnu 2009 soud nařídil, aby byly děti rodičům odebrány a umístěny do ústavu. Rodiče následně požádali o navrácení dětí a asistenci orgánů sociální péče při péči o děti z důvodu nemoci stěžovatelky. V lednu 2010 soud rozhodl o navrácení dětí rodičům, a to zejména s přihlédnutím ke znaleckým posudkům, dle nichž se stěžovatelka podrobuje potřebné terapii a má ke svým dětem velmi silný citový vztah. Již v březnu 2010 ale soud přikročil k opětovnému odebrání dětí s ohledem na hospitalizaci stěžovatelky a odchod otce ze společné domácnosti. Po ujištění rodičů o léčbě stěžovatelky a přijetí opatření k zajištění péče o děti si soud vyžádal zprávu znalce, který v lednu 2011 dopo-

ručil ponechání dětí v ústavu, avšak zároveň zintenzívnění kontaktu mezi rodiči a dětmi a nové přezkoumání rodinné situace po půl roce. V březnu 2011 soud nicméně rozhodl o uvolnění dětí k osvojení a v červenci téhož roku bylo každé z dětí umístěno do jiné rodiny. Opravné prostředky stěžovatelky a otce soudy vyšších stupňů zamítly.

II. Odůvodnění rozhodnutí Soudu

K TVRZENÉMU PORUŠENÍ ČLÁNKU 8 ÚMLUVY

Stěžovatelka namítala, že vnitrostátní orgány rozhodnutím o určení dětí za osvojitelné nedostály své povinnosti vyvinout veškeré úsilí k zachování rodinných vztahů. V projednávané věci přitom dle stěžovatelky nedošlo k opuštění dětí rodiči, ale pouze k přechodným rodinným obtížím spojeným s její chorobou a s přerušením jejího soužití s otcem dětí.

Soud nejprve konstatoval, že rozhodnutí o uvolnění dětí k osvojení představuje zásah do práva na respektování rodinného života stěžovatelky. Takový zásah je v souladu s článkem 8 Úmluvy pouze tehdy, pokud je v souladu se zákonem, sleduje legitimní cíl a je nezbytný v demokratické společnosti. Článek 8 ukládá státu jak pozitivní, tak negativní závazky, v rámci nichž požívají státy jistý prostor pro uvážení; nejdůležitějším kritériem však vždy musí být nejlepší zájem dítěte (*Akinnibosun proti Itálii*, č. 9056/14, rozsudek ze dne 16. července 2015, § 60). Soud v této souvislosti vyžaduje, aby opatření narušující vztah mezi dítětem a jeho rodinou byla uplatňována pouze výjimečně, a to v případech, kdy se rodiče jeví jako obzvláště nezpůsobilí (*Clemeno a další proti Itálii*, č. 19537/03, rozsudek ze dne 21. října 2008, § 60) nebo pokud jsou tato opatření odůvodněna nejlepším zájmem dítěte (*Johansen proti Norsku*, č. 17383/90, rozsudek ze dne 7. srpna 1996, § 78). Uvedený přístup se ale neuplatní, jsou-li vazby mezi rodičem a dítětem jen velmi omezené (*Söderbäck proti Švédsku*, č. 24484/94, rozsudek ze dne 28. října 1998, § 30–34).

V projednávané věci bylo dle Soudu klíčové posouzení, zda před přerušением vazby mezi matkou a dětmi vnitrostátní orgány přijaly veškerá nezbytná a adekvátní opatření, která od nich bylo možné rozumně požadovat, aby děti mohly vést běžný rodinný život v rámci své vlastní rodiny.

Soud poznamenal, že zpráva znalce vypracovaná po druhém odebrání dětí rodičům navrhovala na základě existence citových vazeb mezi rodiči a dětmi a ochoty rodičů spolupracovat s orgány sociální péče postupné sblížení rodičů a dětí. Příslušný soud ale následně v rozporu se závěry znalce rozhodl o uvolnění dětí k osvojení a o přerušení styku s rodiči. Rozhodnutí o okamžitém a definitivním přerušení vazby mezi matkou a dětmi bylo přijato velmi rychle, bez hlubšího zhodnocení jeho dopadu na dotčené osoby a navzdory znění zákona, podle něž musí rozhodnutí o uvolnění

dětí k osvojení představovat krajní prostředek. Vnitrostátní soud, aniž zvážil jiná, méně radikální řešení, znemožnil stěžovatelce obnovit vztah s jejími dětmi.

Soud připomněl, že článek 8 Úmluvy státům ukládá přijmout opatření s cílem zachovat v maximální možné míře vazbu mezi matkou a dítětem (*Zhou proti Itálii*, č. 33773/11, rozsudek ze dne 21. ledna 2014, § 59). Žalovanému státu přísluší prokázat, že vnitrostátní orgány předtím, než přistoupily k výkonu předmětného opatření, pečlivě zhodnotily dopad rozhodnutí o osvojení na rodiče a děti a zvážily ostatní možná řešení (*K. a T. proti Finsku*, č. 25702/94, rozsudek velkého senátu ze dne 12. července 2001, § 166; *Kutzner proti Německu*, č. 46544/99, rozsudek ze dne 26. února 2002, § 67).

V projednávané věci nebyly děti stěžovatelky vystaveny násilí ani fyzickému či psychickému týrání (*a contrario*, *Y. C. proti Spojenému království*, č. 4547/10, rozsudek ze dne 13. března 2012) nebo pohlavnímu zneužívání (*a contrario*, *Covezzi a Morselli proti Itálii*, č. 52763/99, rozsudek ze dne 9. května 2003). Řízení o uvolnění dětí k osvojení bylo zahájeno z důvodu zhoršení choroby stěžovatelky vedoucí k její hospitalizaci a s ohledem na zhoršení rodinné situace následkem rozluky rodičů. V této situaci bylo dle Soudu nutné, aby příslušné orgány za účelem ochrany zájmů dětí zasáhly. Opatření, které vnitrostátní orgány v projednávané věci zvolily, však podle Soudu nebylo adekvátní. Vnitrostátní orgány v rozporu se svou povinností vyplývající z článku 8 Úmluvy nevyvinuly dostatečné úsilí k zachování vazby mezi matkou a dětmi. V úvahu připadala i jiná řešení, navrhovaná znalcem, zejména cílená sociální asistence, která by umožňovala překonání obtíží spojených se zdravotním stavem stěžovatelky, při současném zachování rodinných vztahů a zajištění ochrany nejlepšího zájmu dětí.

Stěžovatelka navíc opakovaně žádala orgány sociální péče o pomoc. Role těchto orgánů spočívá v pomoci osobám, které se ocitnou v nouzi, a v poskytnutí poradenství k překonání obtíží (*Saviny proti Ukrajině*, č. 39948/06, rozsudek ze dne 18. prosince 2008, § 57; *R. M. S. proti Španělsku*, č. 28775/12, rozsudek ze dne 18. června 2013, § 86). Osobám ve zranitelném postavení musí být věnována zvláštní péče a zajištěna zvýšená ochrana [*B. proti Rumunsku (č. 2)*, č. 1285/03, rozsudek ze dne 19. února 2013, § 86 a 114; *Todorova proti Itálii*, č. 33932/06, rozsudek ze dne 13. ledna 2009, § 75].

Odvolací soud v projednávané věci konstatoval zlepšení zdravotního stavu stěžovatelky i celkové rodinné situace. Rozhodnutí soudu prvního stupně o uvolnění dětí k osvojení bylo přesto potvrzeno, zejména s ohledem na zájem dětí a umožnění jejich umístění do rodiny, která je schopna se o ně adekvátně postarat. Skutečnost, že dítě může být umístěno do příznivějšího prostředí z hlediska výchovy, nemůže nicméně sama o sobě ospravedlnit jeho odebrání z péče biologických

rodičů; takový zásah do práv rodičů může být v souladu s článkem 8 Úmluvy pouze tehdy, pokud je nezbytný vzhledem k dalším okolnostem (*K. a T. proti Finsku*, cit. výše, § 173; *Akinnibosun proti Itálii*, cit. výše, § 75). Navzdory možnosti přijmout méně radikální řešení bylo rozhodnuto o osvojení dětí, a tyto děti byly navíc umístěny do třech rozdílných rodin, čímž došlo i k narušení jejich sourozeneckých vazeb (*Pontes proti Portugalsku*, č. 19554/09, rozsudek ze dne 10. dubna 2012, § 98).

Soud proto rozhodl, že vnitrostátní orgány definitivním a nevratným přerušením rodinných vazeb za situace, kdy byla dostupná i jiná řešení chránící zájem dětí a zachování rodinných vazeb, nevynaložily dostatečné a adekvátní úsilí k zajištění práva stěžovatelky žít se svými dětmi, čímž porušily její právo na respektování rodinného života zaručené článkem 8 Úmluvy.

Rozsudek ze dne 22. října 2015 ve věci č. 10592/12 – Jovanovic proti Švédsku

Senát páté sekce Soudu jednomyslně shledal, že rozhodnutím o pokračování náhradní rodinné péče o dítě stěžovatelky nedošlo k porušení jejího práva na respektování rodinného života ve smyslu článku 8 Úmluvy.

I. Skutkové okolnosti

Stěžovatelce se v červenci 2008 narodilo dítě. Dne 21. srpna 2008 bylo v nemocnici zjištěno, že dítě trpí rozsáhlým krvácením do mozku, a proto bylo hospitalizováno. Lékař vyslovil podezření, že s dítětem bylo špatně zacházeno, o čemž dne 25. srpna 2008 informoval orgán péče o dítě. Téhož dne orgán péče o dítě rozhodl o okamžitém předběžném svěření dítěte do ústavní výchovy. Rozhodnutí bylo potvrzeno soudem dne 2. září 2008; stěžovatelka se neodvolala. Rozsudkem z října 2008, který v březnu 2009 potvrdil odvolací soud, bylo dítě svěřeno do ústavní výchovy. Soud se opřel o lékařskou zprávu, ze které vyplývalo, že dítě trpělo syndromem třeseného dítěte (*shaken baby syndrome*), jehož následkem bylo závažné poranění mozku a trvalé psychické a fyzické postižení. Soud shledal, že zranění bylo dítěti způsobeno v době, kdy bylo v péči rodičů.

V mezidobí, dne 19. září 2008, bylo dítě spolu s rodiči převezeno z nemocnice do pečovatelského domu. Cílem tohoto opatření bylo ochránit dítě a zároveň vyhodnotit schopnosti rodičů pečovat o dítě. V posudku z prosince 2008 bylo stanoveno, že dítě bylo pro matku objektem, nikoli subjektem péče s jeho vlastními právy. V prosinci 2008 bylo zastaveno trestní stíhání rodičů, jelikož se nepodařilo prokázat týrání dítěte. V září 2009 bylo dítě svěřeno do náhradní rodinné péče manželskému páru.

V únoru 2010 stěžovatelka, v té době již rozvedená, podala orgánu péče o dítě žádost o ukončení náhradní

rodinné péče o její dítě. Orgán péče o dítě měl k dispozici lékařskou zprávu specialisty na syndrom třeseného dítěte, který uvedl, že dítě tímto syndromem trpělo, život dítěte byl ohrožen, když s ním bylo třeseno, a že bude potřebovat doživotní péči. Konečně uvedl, že bez ohledu na to, který z rodičů způsobil dítěti zranění, druhý rodič dítě neochránil. V březnu 2010 byla žádost stěžovatelky zamítnuta. Stěžovatelka se obrátila na soud s tím, že se o dítě umí postarat a že zranění bylo dítěti způsobeno personálem nemocnice. Soud její návrh v srpnu 2010 zamítl s tím, že tvrzení stěžovatelky bylo spekulativní, že dítě navázalo vztahy s náhradními rodiči a že s dítětem bylo špatně zacházeno, když bylo v péči rodičů, přičemž okolnosti incidentu nebyly zcela vyjasněny. Odvolací soud následně vyhověl návrhu stěžovatelky na zpracování znaleckého posudku, který potvrdil závěry lékařů o syndromu třeseného dítěte. Na jednání v březnu 2011 stěžovatelka překvapivě obvinila otce dítěte ze způsobených zranění. V dubnu 2011 odvolací soud rozsudek potvrdil.

Styk stěžovatelky s dítětem byl postupně omezován až na frekvenci setkání jednou za dva měsíce, jelikož bylo zdokumentováno, že návštěvy stěžovatelky měly na dítě negativní vliv. Posléze byl styk rozšířen na 1,5 hodiny měsíčně.

II. Odůvodnění rozhodnutí Soudu

A. K TVRZENÉMU PORUŠENÍ ČL. 6 ODS. 1 ÚMLUVY

Stěžovatelka namítala, že řízení o nařízení a pokračování veřejné péče o její dítě bylo v rozporu s požadavky spravedlnosti ve smyslu čl. 6 odst. 1 Úmluvy a že vnitrostátní orgány opomněly pravidelně přezkoumávat prodloužení veřejné péče.

Soud zdůraznil, že jelikož mu přísluší skutkový stav věci právně kvalifikovat, pokládá za vhodné zkoumat námitky vznesené stěžovatelkou výlučně z hlediska článku 8 Úmluvy, který požaduje, aby rozhodovací proces vedoucí k zásahu do práv byl spravedlivý a respektoval zájmy, jejichž ochranu článek 8 ukládá (*Kutzner proti Německu*, č. 46544/99, rozsudek ze dne 26. únor 2002, § 56).

B. K TVRZENÉMU PORUŠENÍ ČLÁNKU 8 ÚMLUVY

Stěžovatelka s odkazem na článek 8 Úmluvy především tvrdila, že pokračování náhradní rodinné péče nebylo v souladu s respektováním jejího práva na rodinný život.

a) K přijatelnosti stížnosti

Soud se předně zabýval námitkou vlády, že stěžovatelka nepodala žádost o náhradu škody. Soud připustil, že v jiných případech proti Švédsku rozhodl, že stěžovatelé zpravidla měli před tím, než se obrátili na Soud, podat žádost o náhradu škody (*Marinkovic proti Švédsku*, č. 43570/10, rozhodnutí ze dne 10. prosince 2013, § 39 a 41). Na rozdíl od projednávané věci, ve

keré tvrzené porušení trvalo, jelikož dítě setrvalo ve veřejné péči, se však jednalo o případy, kde bylo namítané porušení práv ukončeno, a kdy tedy náhrada škody mohla být považována za vhodnou a dostačnou nápravu. Na projednávanou věc je ovšem podle Soudu třeba nahlížet jinak, a není tudíž možné striktně vyžadovat podání žaloby na náhradu škody, jelikož ta by vedla pouze k peněžní náhradě a neukončila by pokračující stav (*Johansson-Prakt a Salehzade proti Švédsku*, č. 8610/11, rozhodnutí ze dne 16. prosince 2014, § 49–60). Jelikož hlavním cílem stěžovatelky bylo navrácení dítěte do její péče, peněžní náhradu nebylo dle Soudu v projednávané věci možné považovat za účinný prostředek nápravy. Soud proto prohlásil stížnost za přijatelnou.

b) K odůvodněnosti stížnosti

Soud úvodem konstatoval, že byť se stížnost týká toliko pokračování nařízené náhradní rodinné péče, je předmětné řízení třeba hodnotit v kontextu předchozích řízení o nařízení ústavní výchovy a omezení styku.

Soud uvedl, že být spolu je pro rodiče a jeho dítě jeden ze základních prvků rodinného života a opatření bránící takovému spoluzití představuje zásah do práva zaručeného článkem 8 Úmluvy, který musí být v souladu se zákonem, sledovat legitimní cíl a být přiměřený sledovanému účelu.

V projednávané věci bylo sporná toliko otázka, zda předmětné rozhodnutí orgánu péče o dítě spočívající v pokračování náhradní rodinné péče, které zasáhlo do práva stěžovatelky na respektování jejího rodinného života, bylo v demokratické společnosti nezbytné. Soud připomněl, že v tomto ohledu požívají vnitrostátní orgány z důvodu svého přímého kontaktu s dotčenými osobami prostoru pro uvážení [*Olsson proti Švédsku*, (č. 2), č. 13441/87, rozsudek ze dne 27. listopadu 1992, § 90–91]. Rozdělení rodiny nicméně představuje velmi závažný zásah do rodinného života a takové opatření se musí opírat o dostatečně závažné argumenty motivované zájmem dítěte. Soud proto v této oblasti provádí pečlivý přezkum. Odebrání dítěte do náhradní péče by zásadně mělo být dočasným řešením a ukončeno, jakmile to okolnosti dovolí. Hlavní roli hraje přitom nejlepší zájem dítěte, který může převážet nad zájmy rodičů (*Johansen proti Norsku*, č. 17383/90, rozsudek 7. srpna 1996, § 78).

Ve vztahu k projednávané věci Soud uvedl, že orgán péče o dítě v rodině poprvé zasahoval v srpnu 2008. V říjnu téhož roku pak soud svěřil dítě do ústavní výchovy. Ačkoli nebyla v rámci trestního řízení vina rodičů prokázána, příslušné orgány měly legitimní, vážné a podložené obavy o bezpečí dítěte v péči rodičů a jejich primární povinností bylo ochránit dítě před další možnou újmou. Jejich rozhodnutí umístit dítě do ústavní výchovy tak bylo dle Soudu zcela namístě.

Pokud jde o rozhodnutí orgánu péče o dítě z března 2010 o pokračování náhradní rodinné péče, Soud konstatoval, že v uvedenou dobu bylo dítě ve veřejné péči po dobu jednoho roku a sedmi měsíců, z toho zhruba rok v rodinné péči, kde dobře prospívalo. Nadto styk stěžovatelky s dítětem byl omezen, jelikož dítě potřebovalo klidné stabilní prostředí a bylo vysledováno, že návštěvy stěžovatelky mají na psychický stav dítěte neblahý vliv. V žádosti o ukončení náhradní rodinné péče stěžovatelka uváděla, že újma byla dítěti způsobena v nemocnici a že byla schopna se o dítě postarat. Soud uvedl, že již v posudku vydaném v prosinci 2008 vyplývalo, že stěžovatelka dítě vnímá jako objekt, nikoli jako subjekt péče. Soud si byl vědom obtížné situace, ve které se stěžovatelka nacházela v souvislosti se zraněními dítěte, když se navíc musela vypořádat s obviněním, že zranění dítěti způsobili rodiče, avšak skutečnost, že po roce a půl stále odmítala připustit si zranění dítěte, vedla, s podporou lékařských zpráv, k odůvodněným obavám o bezpečí dítěte a jeho zdravý vývoj. Pochybnosti vzbuzovalo i následné tvrzení stěžovatelky, které se týkalo způsobení zranění otcem dítěte. Nebylo zřejmé, co způsobilo náhlý obrat ve výpovědi stěžovatelky, která do té doby tvrdila, že neměla důvod otce podezírat, obzvláště za situace, kdy lékařské zprávy zcela jasně hovořily o syndromu třeseného dítěte. Za stavu, kdy nebylo objasněno, kdo dítěti způsobil závažná doživotní zranění, měly v době rozhodnutí o pokračování náhradní rodinné péče v březnu 2010 příslušné orgány legitimní obavy o dítě, které se nacházelo ve zranitelném postavení a potřebovalo rozsáhlou péči. Nejlepší zájem dítěte tak převážil nad zájmem stěžovatelky na sloučení rodiny.

Soud dodal, že stěžovatelka byla právně zastoupena, byla na jednáních před soudy vyslechnuta, mohla předložit písemné důkazy a navrhnout výslech svědků. Její žádosti o vypracování znaleckého posudku bylo rovněž vyhověno. Současně měla možnost se proti všem rozhodnutím odvolat, čehož v některých případech využila. Nelze tak dojít k závěru, že příslušné orgány včetně soudů byly zaujaté či že by se stěžovatelce nedostalo spravedlivého procesu. Stejně tak nic nesvědčí o tom, že by rozhodnutí o nařízení náhradní rodinné péče nebyla každých šest měsíců přezkoumána orgánem péče o dítě, jak bylo stanoveno zákonem. Stěžovatelka tak měla možnost hájit své zájmy.

S ohledem na výše uvedené a prostor státu pro uvážení Soud rozhodl, že rozhodnutím o dítě o setrvání dítěte v náhradní rodinné péči nedošlo k porušení článku 8 Úmluvy.

SHROMAŽDOVÁNÍ

Rozsudek velkého senátu ze dne 15. října 2015 ve věci č. 37553/05 – Kudrevičius a ostatní proti Litvě

Velký senát Soudu jednomyslně rozhodl, že uložení trestní sankce za účast na nenásilné demonstraci spočívající v blokadě hlavních dálničních tahů nepředstavovalo porušení svobody shromažďování ve smyslu článku 11 Úmluvy.

I. Skutkové okolnosti

V květnu 2003 litevské orgány povolily na vyhrazených místech shromáždění, jejichž cílem bylo upozornit na problémy v zemědělském sektoru. Demonstrace zahájena dne 19. května 2003 proběhla pokojně. Po jejím ukončení dne 21. května 2003 ale farmáři zablokovali vybrané komunikace a způsobili vážné dopravní komplikace na třech hlavních dálničních tazích. V návaznosti na předmětné události byla pětice stěžovatelů trestně stíhána a v září 2004 shledána vinnou ze spáchání trestného činu podněcování či účasti na veřejných nepokojích. Každému ze stěžovatelů byl vyměřen šedesátidenní podmíněný trest odnětí svobody s odkladem na jeden rok a bylo jim uloženo, aby se v průběhu tohoto období bez předchozího svolení příslušných orgánů nevzdalovali na více než sedm dní z místa svého pobytu. Jednomu ze stěžovatelů byla také uložena povinnost nahradit škodu vzniklou dopravní společnosti. Obdobné jednání jiného zemědělce přitom bylo kvalifikováno jako přestupek. Stěžovatelé se proti uloženým sankcím neúspěšně bránili před odvolacím i nejvyšším soudem.

II. Odůvodnění rozhodnutí Soudu

K TVRZENÉMU PORUŠENÍ ČLÁNKU 11 ÚMLUVY

Stěžovatelé namítali, že i když se neúčastnili žádného násilí, byl jim udělen trest za jednání, které příslušné orgány kvalifikovaly jako vážné narušení veřejného pořádku, a jejich odsouzení za účast na demonstraci tudíž představovalo porušení jejich práva na pokojné shromáždění.

Dne 26. listopadu 2013 senát druhé sekce Soudu rozhodl čtyřmi hlasy proti třem o porušení článku 11 Úmluvy. Věc byla následně na žádost vlády postoupena velkému senátu Soudu.

Úvodem Soud připomněl, že článek 11 Úmluvy chrání toliko pokojná shromáždění. Jeho ochrany tak nepoživají demonstrace, jejichž organizátoři a účastníci mají násilné úmysly. Současně jednotlivec nepozbývá ochrany článku 11 Úmluvy v důsledku sporadických výskytů násilí ze strany jiných účastníků shromáždění, pakliže jeho úmysly i jednání zůstávají pokojné (*Zilibergberg proti Moldavsku*, č. 61821/00, rozhodnutí ze dne 4. května 2004). I v případech, kde existuje sku-

tečné nebezpečí, že se shromáždění vyvine v narušení veřejného pořádku v důsledku události, které jsou mimo kontrolu organizátorů, nepozbývá takové shromáždění ochrany článku 11 Úmluvy (*Schwabe a M. G. proti Německu*, č. 8080/08 a 8577/08, rozsudek ze dne 1. prosince 2011). V této souvislosti Soud ve vztahu k projednávané věci poznamenal, že úmyslné narušení dopravy za účelem vážného narušení činnosti jiných osob neleží v jádru ochrany článku 11 Úmluvy, což by mohlo mít vliv na posouzení nezbytnosti namítaného opatření. Jednání stěžovatelů však dle Soudu nebylo takové povahy a závažnosti, aby pozbylo ochrany článku 11 Úmluvy.

Ohledně zákonnosti namítaného zásahu Soud uvedl, že navzdory jisté vágnosti pojmu „narušení veřejného pořádku“ není od zákonodárce realistické očekávat stanovení vyčerpávajícího seznamu problematických jednání, a konstatoval, že použitý pojem naplňuje kvalitativní požadavky plynoucí z jeho judikatury. Výklad sporného pojmu vnitrostátními soudy navíc nebyl svévolný ani nepředvídatelný. Soud proto dospěl k závěru o naplnění požadavku zákonnosti zásahu.

Jelikož Soud konstatoval i existenci legitimního cíle zásahu spočívajícího v předcházení nepokojům a ochrany práv jiných, přistoupil k posouzení, zda byl předmětný zásah nezbytný v demokratické společnosti. Soud v tomto ohledu předně zdůraznil, že farmáři měli povolení v daných lokalitách demonstrovat, a od 19. do 21. května 2003 se v souladu s povolením pokojně shromáždili na stanovených místech. Zhruba v polovině posledního dne nicméně s ohledem na stagnaci vyjednávání s vládou přesunuli shromáždění na sousedící klíčové dálniční úseky. To bylo dle Soudu jednoznačným porušením podmínek povolení. Problémy a situace v zemědělství byly demonstrantům i vládě dobře známy již před vydáním povolení ke shromáždění a nic nenasvědčuje tomu, že by došlo k náhlé politické události, jež vyžadovala okamžitou reakci. Nepovolená blokáda silnic tak nebyla odůvodněna „aktuálními událostmi vyžadujícími okamžitou reakci“ (*Éva Molnár proti Maďarsku*, č. 10346/05, rozsudek ze dne 7. října 2008, § 38; nebo *Skiba proti Polsku*, č. 10659/03, rozhodnutí ze dne 7. července 2009; *a contrario*, *Bukta a ostatní proti Maďarsku*, č. 25691/04, rozsudek ze dne 17. července 2007, § 36). Stěžovatelé navíc měli k dispozici, jak podotkly i vnitrostátní soudy, alternativní prostředky k ochraně svých zájmů, zejména žalobu ke správním soudům.

Soud dále neshledal důvod pro zpochybnění závěrů vnitrostátních soudů, že demonstranti si museli být vědomi vážného narušení dopravy, které způsobí jejich přesun na dálnice. Toto narušení přitom nebylo vedlejším dopadem demonstrace, nýbrž cíleným pokusem demonstrantů zablokovat nebo omezit provoz. To projednávanou věc odlišuje od jiných případů, kde Soud konstatoval, že demonstrace může legitimně způsobit jisté narušení běžného života, včetně do-

pravních komplikací (např. *Barraco proti Francii*, č. 31684/05, rozsudek ze dne 5. března 2009; *Disk a Kesk proti Turecku*, č. 38676/08, rozsudek ze dne 27. listopadu 2012). I když tedy stěžovatelé nejednali násilně ani nepodněcovali násilí u jiných, takřka úplné omezení tří hlavních dálničních úseků ve zjevném rozporu s policejními pokyny a potřebami uživatelů silnic představovalo jednání, které lze označit jako „odsouzeníhodné“ ve smyslu judikatury Soudu (např. *Ezelin proti Francii*, č. 11800/85, rozsudek ze dne 26. dubna 1991, § 53; *Galstyan proti Arménii*, č. 26986/03, rozsudek ze dne 15. listopadu 2007, § 115).

K jednání vnitrostátních orgánů Soud poznamenal, že příslušné orgány vydaly povolení ke konání demonstrace a do doby, než se její účastníci přesunuli na dálnice, nijak do pokojného shromáždění nezasahovaly. I v okamžiku, kdy demonstranti neuposlechli příkazy, policie nepřistoupila k okamžitému ukončení shromáždění a snažila se urovnat konflikt, který vznikl mezi řidiči a farmáři. Vnitrostátní orgány tedy navzdory vážným komplikacím způsobeným stěžovateli projevíly vysokou míru tolerance (např. *Éva Molnár proti Maďarsku*, cit. výše, § 43; *Barraco proti Francii*, cit. výše, § 47; a *contrario*, *Primov a ostatní proti Rusku*, č. 17391/06, rozsudek ze dne 12. června 2014) a usilovaly o rovnováhu mezi zájmy demonstrantů a uživatelů dálnic.

Soud konečně nepovažoval uložené sankce s ohledem na závažnost narušení veřejného pořádku způsobeného stěžovateli za nepřiměřené. Šedesátidenní tresty odnětí svobody byly toliko podmíněné, peněžní tresty uloženy nebyly, a tak jediným skutečným důsledkem odsouzení pro stěžovatele byla povinnost obdržet povolení k opuštění místa pobytu po dobu přesahující sedm dní. Soud též připomněl, že v dané otázce by stát měl požívat širokého prostoru pro uvážení, a to též proto, že mezi evropskými státy neexistuje shoda na právní kvalifikaci zablokování dopravy na dálnicích, když některé státy toto jednání považují za trestný čin, zatímco jiné pouze za správní delikt. V každém případě dle Soudu skutečnost, že s jinou osobou mohlo být za stejné jednání zacházeno méně přísně, neznamená, že tresty uložené stěžovatelům byly nepřiměřené.

Výše uvedené úvahy vedly Soud k závěru, že vnitrostátní orgány v projednávané věci nepřekročily vymezený prostor pro uvážení a namítaný zásah byl „nezbytný v demokratické společnosti“. K porušení článku 11 Úmluvy proto nedošlo. S ohledem na tento závěr pak Soud nemusí posuzovat, zda postup vnitrostátních orgánů byl odůvodněný ve světle judikatury Soudního dvora Evropské unie, když úkolem Soudu je rozhodnout, zda bylo porušeno právo stěžovatelů chráněné článkem 11 Úmluvy, zatímco úkolem Soudního dvora je posoudit, zda stát dostal svým závazkům zajistit volný pohyb zboží.

Rozsudek ze dne 20. října 2015 ve věci č. 40378/10 – Fazia Ali proti Spojenému království

Senát čtvrté sekce Soudu jednomyslně rozhodl, že správní rozhodnutí ve věci nároku stěžovatelky na sociální bydlení bylo předmětem dostatečného soudního přezkumu, čímž byly naplněny požadavky čl. 6 odst. 1 Úmluvy, a právo stěžovatelky na spravedlivý proces proto nebylo porušeno.

I. Skutkové okolnosti

Stěžovatelka jako osoba bez domova podle zákona o bydlení spadala do kategorie osob s přednostní potřebou bydlení. V říjnu 2006 podala Radě města Birminghamu (dále jen „Rada“) žádost o pomoc se zajištěním bydlení. V listopadu 2006 Rada uznala svou povinnost vyplývající z výše uvedeného zákona poskytnout stěžovatelce bydlení. Následně stěžovatelce nabídla byt, který však stěžovatelka odmítla s tím, že není spokojená s lokalitou. Později stěžovatelka z důvodu stavu společných prostor odmítla i druhou nabídku. V březnu 2007 jí Rada dopisem oznámila, že z důvodu odmítnutí nabídek je Rada v souladu se zákonem o bydlení zbavena své povinnosti zajistit stěžovatelce bydlení.

Stěžovatelka nejprve marně žádala o přezkum rozhodnutí nadřízený správní orgán, přezkumného úředníka pro věci bezdomovectví. Stěžovatelka se následně obrátila na soud, který byl však podle zákona o bydlení příslušný posoudit pouze právní stránku věci. Jelikož stěžovatelce nevyhověl, podala další opravné prostředky, v nichž mimo jiné namítala, že přezkum prvostupňového správního rozhodnutí neodpovídal požadavkům čl. 6 odst. 1 Úmluvy, neboť přezkumného úředníka nelze považovat za nezávislý a nestranný soud, přičemž sporná otázka se týkala posouzení skutkového stavu věci – konkrétně, zda jí byla písemně doručena druhá nabídka bydlení –, k čemuž však nebyly soudy v rámci přezkumu správního rozhodnutí příslušné. Odvolací i nejvyšší soud nicméně s odkazem na judikaturu Sněmovny lordů shodně dospěly k názoru, že ačkoli přezkumný úředník sám jako zaměstnanec Rady nemůže být hodnocen jako nezávislý, soudní přezkum rozhodnutí přezkumného úředníka pro věci bezdomovectví podmínky čl. 6 odst. 1 Úmluvy splňuje.

II. Odůvodnění rozhodnutí Soudu

A. K POUŽITELNOSTI ČL. 6 ODST. 1 ÚMLUVY

Soud se nejprve zabýval otázkou použitelnosti čl. 6 odst. 1 Úmluvy, tedy zda byl výsledek předmětného řízení přímo určující pro stěžovatelčino právo, které je občanským právem ve smyslu daného ustanovení.

Podotkl, že podle vnitrostátního práva měla stěžovatelka soudně vynutitelný nárok na poskytnutí bydlení, ačkoli toto právo mohlo za určitých okolností zaniknout. Výsledek předmětného řízení pak byl přímo určující pro toto stěžovatelčino právo. Z ustálené judikatury Soudu přitom vyplývá, že spory týkající se sociálních dávek (včetně dávek na bydlení) spadají do působnosti čl. 6 odst. 1 Úmluvy. Přestože poskytnutí ubytování představuje věcnou dávku (*benefit in kind*), Soud nepovažoval za důvodné rozlišovat mezi právem na poskytnutí ubytování a právem na poskytnutí sociální dávky ve formě příspěvku na bydlení (srov. *Tsfayo proti Spojenému království*, č. 60860/00, rozsudek ze dne 14. listopadu 2006, § 40). Ačkoli Rada disponovala při posuzování žádostí o bydlení uvážením, meze tohoto uvážení byly zákonem jasně definovány. Dle Soudu tedy sporné právo na přidělení bydlení bylo podobné spíše právu na přiznání sociální dávky než právu na poskytnutí sociální služby, u nichž mají příslušné orgány větší prostor pro uvážení a mohou zohlednit též dostupnost finančních prostředků na poskytnutí služby. Soud proto shledal, že v projednávané věci jde o občanské právo a čl. 6 odst. 1 Úmluvy je použitelný.

B. K TVRZENÉMU PORUŠENÍ ČL. 6 ODS. 1 ÚMLUVY

Stěžovatelka namítala, že její žádost o poskytnutí bydlení nebyla projednána před nezávislým a nestranným soudem, který by měl úplnou jurisdikci, čímž bylo porušeno její právo na spravedlivý proces zakotvené v čl. 6 odst. 1 Úmluvy.

Soud předeslal, že o nedostatku nezávislosti přezkumného úředníka pro věci bezdomovectví není sporu. Vykazuje-li nicméně řízení před správním orgánem z pohledu čl. 6 odst. 1 Úmluvy určité nedostatky, tyto lze podle ustálené judikatury zhojit následným úplným soudním přezkumem. Pojem „úplný přezkum“ však není vykládán doslova a Soud se v zásadě spokojí, bude-li přezkum dostatečný (*sufficient review*). Je třeba též přihlídnout ke specifičnosti řízení ve správním soudnictví, v rámci něhož může být skutkový přezkum v zásadě omezený a odvolací soudní orgán se může zaměřit spíše na přezkum předchozího řízení než na přijímání skutkových závěrů. Z článku 6 Úmluvy tak nevyplývá právo na přístup k soudu, který může nahradit názor správního orgánu svým vlastním názorem; v této souvislosti Soud zdůrazňuje, že musí být respektována rozhodnutí správních orgánů založená na vhodnosti (*expediency*), která jsou mnohdy přijímána ve specializovaných oblastech práva, jakými jsou např. územní plánování, ochrana životního prostředí či regulace lovu (např. *Bryan proti Spojenému království*, č. 19178/91, rozsudek ze dne 22. listopadu 1995, § 47). Při posuzování dostatečnosti soudního přezkumu je podle Soudu nutno posoudit (i) pravomoci příslušného soudního orgánu, (ii) oblast, již se rozhodnutí správního orgánu týká, a to zejména z pohledu, zda obsahuje posouzení otázek vyžadujících

zvláštní odborné znalosti, (iii) míru správního uvážení, kterou v dané věci příslušné správní orgány mají, (iv) způsob, jakým bylo rozhodnutí přijato, zejména z pohledu záruk, které měli účastníci správního řízení k dispozici, a (v) obsah sporu včetně rozsahu soudní žaloby (tamtéž, § 44). Soud proto musí přezkoumat právní zakotvení soudního přezkumu jako celek, včetně procesních záruk, které účastníci řízení mají k dispozici, a ověřit, zda byly skutkové okolnosti v řízení jako celku náležitě přezkoumány.

Ve vztahu k projednávané věci Soud předně konstatoval, že pro závěr prvostupňového orgánu o tom, že předmětný dopis s (druhou) nabídkou bydlení stěžovatelka obdržela, existoval dostatečný skutkový základ. V každém případě se stěžovatelka nestala obětí nespravedlnosti, neboť bylo zřejmé, že o druhé nabídce věděla, nabízenou nemovitost si byla osobně prohlédnout a odmítla ji z důvodů nesouvisejících s otázkou doručení zmíněné písemnosti. V jednání před přezkumným úředníkem přitom disponovala dostatečnými zárukami, neboť se jednalo o nadřízeného pracovníka, který se na prvostupňovém rozhodnutí nepodílel a který měl povinnost poučit stěžovatelku o jejím právu obrátit se na soud. Jeho rozhodnutí v neprospěch stěžovatelky muselo být odůvodněné a stěžovatelka měla v řízení právo na zastoupení a možnost činit podání, jimiž se musel přezkumný úředník zabývat. Soud sice neměl úplnou pravomoc přezkoumat všechny skutkové otázky ve vztahu k rozhodnutí přezkumného úředníka, v řízení před soudem byl však do jisté míry možný přezkum jak skutkových závěrů, tak procesních aspektů jeho rozhodnutí. Stěžovatelka zejména mohla namítat, že úředník zohlednil irelevantní skutečnosti, že se dopustil zásadního skutkové nesprávnosti, že Rada neprověřila věc dostatečně, aby mohla přijmout zákonné rozhodnutí, že přijala rozhodnutí, které by žádná rozumně jednající rada nemohla učinit, či že jednala v rozporu s přirozenou spravedlností.

Soud nakonec zkoumal, zda zákonná úprava jako celek poskytovala řádný přezkum skutkových otázek. Zopakoval, že ve vztahu ke správním rozhodnutím závisí tato otázka mj. na povaze občanského práva nebo závazku a cíli, ke kterému směřuje předmětná vnitrostátní právní úprava. V projednávané věci se jednalo o poskytování bydlení osobám bez domova, tedy o jeden z prvků sociálního zabezpečení, který pokrývá množství menších řízení a jehož cílem je zajistit pomoc osobám v nouzi; to vše přitom hospodárným a spravedlivým způsobem. Vzhledem k právům a povinnostem vyplývajícím z rozhodnutí o tomto typu sociálního zabezpečení a v situaci, kdy již byly skutkové otázky řádně posouzeny v řízení před správními orgány, nemůže být dle Soudu čl. 6 odst. 1 Úmluvy vykládán tak, že vyžaduje soudní přezkum, který by zahrnoval i opětovný výslech svědků. Opačný závěr by podle

Soudu měl velký dopad na zákonný rámec i výkon soudnictví obecně.

S ohledem na výše uvedené Soud dospěl k závěru, že právní rámec rozhodování o povinnosti poskytnout stěžovateli bydlení poskytoval dostatečný soudní přezkum. Požadavky vyplývající z čl. 6 odst. 1 Úmluvy byly v tomto ohledu naplněny.

Rozsudek ze dne 19. listopadu 2015 ve věci č. 46998/08 – Mikhaylova proti Rusku

Senát první sekce Soudu jednomyslně rozhodl, že neposkytnutím bezplatné pomoci obhájce ve dvou souvisejících řízeních o přestupku došlo k porušení stěžovatelčina práva na obhajobu zaručeného čl. 6 odst. 1 a 3 písm. c) Úmluvy.

I. Skutkové okolnosti

Stěžovatelka se v listopadu 2007 zúčastnila protestního pochodu. Z důvodu neuposlechnutí policejní výzvy k rozpuštění – dle policie nepovoleného – shromáždění byla převezena na policejní stanici. Jakožto podezřelá ze spáchání přestupků neuposlechnutí výzvy úřední osoby a účasti na nepovoleném shromáždění byla ještě téhož dne její věc předána smírčímu soudci, který stěžovatelku poučil o jejích procesních právech. Stěžovatelka s odkazem na judikaturu Soudu žádala o bezplatnou právní pomoc, soudce však žádost zamítl s odůvodněním, že zákon o správních deliktech neobsahuje žádné ustanovení upravující poskytnutí právní pomoci osobě v jejím postavení. Stěžovatelka byla uznána vinnou z obou přestupků a v každém řízení jí byla uložena povinnost zaplatit pokutu ve výši 500 rublů (v předmětné době přibližně 14 eur).

V rámci odvolání se stěžovatelka opětovně domáhala poskytnutí bezplatné právní pomoci, avšak i odvolací soud žádost stěžovatelky zamítl a následně potvrdil napadené rozhodnutí smírčího soudce. Stěžovatelka se poté neúspěšně obrátila na městský, nejvyšší a nakonec i ústavní soud. Ten její ústavní stížnost shledal nepřijatelnou mj. s odůvodněním, že stěžovatelka nebyla ve srovnatelné pozici jako obžalovaný v trestním řízení, a to především s ohledem na specifickou přestupkového řízení a zanedbatelnou výši uložených pokut. Přesto ústavní soud apeloval na zákonodárce, aby specifikoval podmínky pro získání právní pomoci v přestupkovém řízení, včetně pomoci bezplatné.

II. Odůvodnění rozhodnutí Soudu

K TVRZENÉMU PORUŠENÍ ČLÁNKU 6 ÚMLUVY

Stěžovatelka namítala porušení článku 6 Úmluvy, jelikož neměla možnost získat bezplatnou právní pomoc v řízení o přestupku vedeném proti ní.

Soud se nejprve zabýval otázkou přijatelnosti stížnosti. Ačkoliv souhlasil s tvrzením vlády, že uložené poku-

ty byly nízké, shledal, že projednávaná věc vyvolává otázky použitelnosti, jakož i rozsahu omezení článku 6 Úmluvy, a proto nepovažoval za vhodné stížnost odmítnout z důvodu absence podstatné újmy podle čl. 35 odst. 3 písm. b) Úmluvy.

Následně Soud řešil přijatelnost stížnosti *ratione materie* vzhledem ke skutečnosti, že se jednalo o správní trestání, a nikoli trestní řízení *stricto sensu*, a poukázal přitom na autonomní výklad pojmu „trestní obvinění“, který musí být vykládán na základě tří tzv. Engelovských kritérií: a) klasifikace řízení podle vnitrostátního práva; b) povaha řízení; c) povaha a závažnost hrozící sankce (*Engel a ostatní proti Nizozemsku*, č. 5100/71 a další, rozsudek pléna ze dne 8. června 1976, § 82 a 83).

Ve vztahu k projednávané věci Soud považoval za zásadní kritérium závažnosti trestu. Připomněl, že rozhodující je, jaký trest obviněnému hrozí, nikoli jaký mu byl skutečně uložen (*Ezeh a Connors proti Spojenému království*, č. 39665/98 a 40086/98, rozsudek velkého senátu ze dne 9. října 2003, § 120). Ohledně obvinění z přestupku účasti na nepovoleném shromáždění připustil, že stěžovatelce bezprostředně nehrozil trest uvěznění pro nezaplacení pokuty (srov. *Escoubet proti Belgii*, č. 26780/95, rozsudek velkého senátu ze dne 28. října 1999, § 38). Podle Soudu však byla rozhodující samotná povaha peněžní sankce, která neplnila funkci náhrady škody. Měla naopak trestající a odstrašující povahu, což je typické pro trestní sankce. Vzhledem k tomu, že stěžovatelka byla navíc několik hodin držena v policejní cele, dospěl Soud k závěru, že se jednalo o trestní obvinění ve smyslu článku 6 Úmluvy.

V případě obvinění z neuposlechnutí výzvy úřední osoby vzal Soud za rozhodující hrozící sankci v podobě odnětí svobody v délce trvání až 15 dnů. Taková skutečnost potom zakládá předpoklad existence trestního obvinění, přičemž Soud neshledal výjimečné okolnosti pro opačný závěr například s ohledem na povahu nebo krátké trvání zbavení svobody (*Sergey Zolotukhin proti Rusku*, č. 14939/03, rozsudek velkého senátu ze dne 10. února 2009, § 56). I na řízení o druhém uvedeném přestupku byl tedy dle Soudu článek 6 Úmluvy použitelný,

Soud dále zdůraznil, že právo každého, kdo byl obviněn v trestní věci, na obhajobu je jedním ze základních prvků práva na spravedlivý proces (*Dembukov proti Bulharsku*, č. 68020/01, rozsudek ze dne 28. února 2008, § 50). Právo na bezplatnou právní pomoc chráněné čl. 6 odst. 3 písm. c) Úmluvy je dle Soudu vázáno na splnění dvou podmínek: stěžovatel nemá prostředky na zaplacení obhájce a zájmy spravedlnosti současně vyžadují poskytnutí bezplatné právní pomoci v konkrétním případě. Splnění druhé podmínky musí být posuzováno ve vztahu ke všem okolnostem případu jako celku, především k povaze deliktu, závažnosti hrozící sankce, složitosti případu a osobnímu statusu stěžovatele (*Zdravko Stanev proti Bulharsku*,

č. 32238/04, rozsudek ze dne 6. listopadu 2012, § 38). Pokud je hrozící sankcí zbavení osobní svobody, vyžadují v zásadě zájmy spravedlnosti právní pomoc, přičemž nemá-li obviněný prostředky na zaplacení, musí být tato pomoc dostupná z veřejných zdrojů (*Benham proti Spojenému království*, č. 19380/92, rozsudek ze dne 10. června 1996, § 61).

Ve vztahu k projednávané věci Soud podotkl, že otázka, zda měla stěžovatelka vlastní prostředky na právní pomoc, nebyla v kontextu použitelného vnitrostátního práva vůbec relevantní. Ačkoli by s ohledem na skutkové okolnosti případu stěžovatelka první podmínku splnila, rozhodující byla v daném případě druhá podmínka, tj. existence zájmů spravedlnosti. Soud vzal v první řadě v úvahu, že v případě obvinění z neuposlechnutí výzvy úřední osoby stěžovatelce skutečně hrozil trest odnětí svobody v délce až 15 dnů. Z hlediska složitosti obou řízení Soud upozornil, že podstatou obvinění byla otázka zákonnosti výzvy policie, kdy důkladné posouzení vyžadovalo znalost dalších právních předpisů. Především se však případ týkal výkonu stěžovatelčiných základních práv, chráněných i Úmluvou – práva shromažďovacího a práva na svobodu projevu (*Nemtsov proti Rusku*, č. 1774/11, rozsudek ze dne 31. července 2014, § 76–77). S přihlédnutím k tomu, že stěžovatelka je důchodkyně bez jakéhokoli právního vzdělání, jakož i k tomu, že i samotné vyšetřování přestupku bylo fakticky vedeno smířcím soudcem, dospěl Soud k závěru, že navzdory nízké hrozící pokutě (v případě obvinění z účasti na nepovoleném shromáždění) za daných okolností zájmy spravedlnosti vyžadovaly dostupnou bezplatnou právní pomoc. Stěžovatelce nebyla přitom poskytnuta ani sebemenší forma asistence či konzultace. Soud tak v případě obou přestupkových řízení shledal porušení čl. 6 odst. 1 a 3 písm. c) Úmluvy.

III. Oddělené stanovisko

Soudce Pinto de Albuquerque v souhlasném stanovisku, k němuž se připojil i soudce Dedov, souhlasil se závěry většiny týkajícími se porušení čl. 6 odst. 1 a 3 písm. c) Úmluvy ve vztahu k oběma uvedeným přestupkovým řízením. Doplnil, že je třeba, aby žalovaný stát na poli právní úpravy či soudní praxe přijal vhodná opatření, která by na vnitrostátní úrovni zajistila jednotlivcům možnost získat v řízeních o správních deliktech bezplatnou právní pomoc, pakliže sami nemají prostředky na její zajištění a zároveň to vyžadují zájmy spravedlnosti. Za účelem nápravy porušení Úmluvy v individuální rovině by žalovaný stát měl současně zavést takový právní mechanismus, který v souladu s judikaturou Soudu (*Sakhnovskiy proti Rusku*, č. 21272/03, rozsudek velkého senátu ze dne 2. listopadu 2010, § 112) umožní příslušná přestupková řízení znovu otevřít.

SVOBODA PROJEVU

Rozsudek velkého senátu ze dne 15. října 2015 ve věci č. 27510/08 – *Perinçek proti Švýcarsku*

Velký senát Soudu dospěl poměrem deseti hlasů proti sedmi k závěru, že uložení peněžitého trestu ve výši 4 000 švýcarských franků za veřejné popírání arménské genocidy nebylo s ohledem na okolnosti případu nezbytné v demokratické společnosti, a tudíž jím došlo k porušení práva stěžovatele na svobodu projevu chráněné článkem 10 Úmluvy.

I. Skutkové okolnosti

V roce 2005 se stěžovatel, právník a předseda krajně levicové turecké Strany práce, zúčastnil na několika různých místech ve Švýcarsku veřejných vystoupení, na nichž odmítal, že by arménská tragédie z let 1915 až 1918 byla genocidou. Tento názor označil za mezinárodní lež vnucovanou západními mocnostmi. Dle jeho líčení historických událostí podnítili imperialisté arménskou menšinu žijící na území Osmanské říše k násilnostem proti tamním muslimům, kterým nezbylo než vzniklé nepokoje potlačit rovněž s použitím síly. Dle stěžovatele se obě znesvářené strany dopustily v rámci bojů masakrů civilního obyvatelstva. Nelze však označit za genocidu toliko počínání jedné z nich. Stěžovatel dále připustil, že došlo k masivním přesunům arménského obyvatelstva z území poblíž ruských hranic směrem k dnešní Sýrii a Iráku, odmítl však, že by tyto přesuny byly vedeny genocidním úmyslem. Naopak se mělo jednat o formu ochrany poskytnutou arménské komunitě, na jejímž tradičním území probíhal ozbrojený konflikt mezi Osmanskou a Ruskou říší. V návaznosti na tato veřejná vystoupení podalo sdružení Arménů žijících ve Švýcarsku proti stěžovateli trestní oznámení. Soudy na třech stupních soudní soustavy uznaly stěžovatele vinným z trestného činu rasové diskriminace dle čl. 261bis odst. 4 trestního zákoníku, za jehož spáchání mu uložily peněžitý trest ve výši 4 000 švýcarských franků.

II. Odůvodnění rozhodnutí Soudu

Rozsudkem ze dne 12. listopadu 2013 dospěl senát druhé sekce Soudu většinou hlasů k závěru o porušení práva stěžovatele na svobodu projevu. Dne 2. června 2014 bylo vyhověno žádosti vlády o postoupení věci velkému senátu Soudu.

A. K POUŽITÍ ČLÁNKŮ 16 A 17 ÚMLUVY

Soud na úvod vyzdvihl, že mu nepřisluší podávat závazný výklad dějinných událostí, a tedy činit závěry o tom, zda masakry a masové deportace arménského obyvatelstva po roce 1915 byly či nebyly genocidou ve smyslu, který je tomuto pojmu v mezinárodním právu přikládán. Dále se zabýval námitkami vlády, která

v projednávané věci spatřovala důvody pro použití článků 16 a 17 Úmluvy.

Použití článku 16 Úmluvy, podle něhož článek 10 nebrání státům ve stanovení mezí politické činnosti cizinců, Soud odmítl s tím, že přípustná omezení práv a svobod musejí být vykládána restriktivně, což ve vztahu k danému ustanovení znamená, že taková omezení se musejí týkat „činností“, které se bezprostředně dotýkají politických procesů. Mezi takové činnosti tedy zjevně nepatří výkon svobody projevu, který navíc článek 10 Úmluvy výslovně zaručuje „bez ohledu na hranice“. Na poli článku 10 Úmluvy proto dle Soudu neexistuje důvod pro odlišné zacházení s občany a cizinci.

Ohledně použitelnosti článku 17 Úmluvy, který obsahuje zákaz zneužití práv přiznaných Úmluvou, Soud připomněl, že o zneužití svobody projevu jde tehdy, jestliže jsou předmětné výroky namířeny proti smyslu a účelu tohoto ustanovení a vedeny úmyslem dosáhnout cílů zjevně neslučitelných s hodnotami, které jsou Úmluvou chráněny. Posouzení použitelnosti daného ustanovení tedy vyžaduje určit, zda prohlášení stěžovatele vyzývala k páčání rasově motivovaného násilí a nenávisti. Vzhledem k tomu, že toto určení v projednávané věci úzce souviselo s otázkou, zda byl zásah do stěžovatelova práva na svobodu projevu nezbytný v demokratické společnosti, Soud rozhodl, že otázka použitelnosti článku 17 Úmluvy bude posouzena společně s meritem stížnosti.

B. K TVRZENÉMU PORUŠENÍ ČLÁNKU 10 ÚMLUVY

Stěžovatel namítal, že uložením pokuty ve výši 4 000 švýcarských franků za jeho veřejná prohlášení stran arménské tragédie došlo k porušení jeho práva na svobodu projevu dle článku 10 Úmluvy.

Soud předně považoval za nesporné, že trestněprávní postih, byť ve formě pokuty, představuje zásah do svobody projevu. Má-li být takový zásah slučitelný s Úmluvou, musí být dle druhého odstavce tohoto ustanovení „stanoven zákonem“, sledovat jeden nebo více legitimních cílů zde vypočtených a být k dosažení těchto cílů „nezbytný v demokratické společnosti“.

Na poli zákonnosti nebylo pochyb, že daný zásah měl oporu v čl. 261bis odst. 4 trestního zákoníku. Předmětem sporu zůstávala otázka předvídatelnosti tohoto ustanovení, jehož znění postihovalo popírání genocidy obecně, a nikoliv konkrétní dějinné události, jakou je např. holocaust. Z požadavku předvídatelnosti vyplývá, že „zákon“ musí být formulován s dostatečnou mírou přesnosti, aby dotčeným osobám umožnil uzpůsobit své chování. Osoby tak musejí být především schopny předvídat, případně s využitím právní pomoci, jaké negativní následky jsou spojeny s nerespektováním dané normy [např. *Sunday Times proti Spojenému království* (č. 1), č. 6538/74, rozsudek pléna ze dne 26. dubna 1979, § 48–49]. Obdobně, byť v kontextu článku 7 Úmluvy, Soud dovodil, že osoby musejí být

ze znění skutkové podstaty trestného činu schopny předvídat, jaká jednání jsou jí trestněprávně postihována [*Rohlena proti České republice*, č. 59552/08, rozsudek velkého senátu ze dne 27. ledna 2015, § 50]. Současně však žádná právní norma, ani ta, jež vymezuje skutkovou podstatu trestného činu, nemůže být formulována s absolutní přesností, jelikož by tím ztratila schopnost předjímat nejrůznější formy společenského chování. Otázky výkladu a použití té které normy proto musí být nutně ponechány na praxi. Jelikož stěžovatel před vnitrostátními orgány prohlásil, že si byl vědom uznání masakru arménského obyvatelstva ze strany švýcarské Spolkové rady jako genocidy, dospěl Soud k závěru, že byl s to předvídat naplnění dané skutkové podstaty v případě jejího popírání. Nadto přihlédl k tomu, že vnitrostátní soudy dříve neměly příležitost předmětné ustanovení trestního zákoníku blíže vyložit, neboť s těmito otázkami nebyly často konfrontovány. Dle Soudu pak nelze výklad, který podaly v projednávané věci, považovat za rozšíření skutkové podstaty ani za použití analogie. Soud tak dospěl k závěru, že zásah měl základ v ustanovení vnitrostátního práva, které bylo natolik předvídatelné na to, aby si mohl být stěžovatel vědom trestněprávních důsledků svého jednání.

Co se týče legitimacy zásahu, podle vlády uložení trestního postihu sledovalo dva legitimní cíle – předcházení nepokojům a ochranu práv a svobod jiných. První z těchto cílů Soud odmítl s tím, že nic nenasvědčovalo tomu, že by veřejná prohlášení tohoto obsahu byla způsobilá vyvolat ve švýcarské společnosti nepokoje. S druhým sledovaným cílem se ztotožnil ve dvou rovinách. Předně dané opatření směřovalo k ochraně důstojnosti zemřelých a přeživších obětí předmětných událostí. Zadruhé se dotýkalo citění a důstojnosti všech žijících příslušníků arménského národa jako potomků přímých obětí. Soud měl tedy za to, že opatření sledovalo legitimní cíl spočívající v ochraně práv a svobod jiných.

Stěžejní bylo tedy posouzení přiměřenosti zásahu neboli, slovy Úmluvy, jeho „nezbytnosti v demokratické společnosti“. Soud se proto musel přesvědčit, zda existovala „naléhavá společenská potřeba“ reagovat na předmětné výroky prostředky trestního práva. Vyšel z toho, že v projednávané věci jde o střet mezi svobodou projevu stěžovatele dle článku 10 Úmluvy a právem příslušníků arménského národa na respektování soukromého života dle článku 8 Úmluvy. Pod rozsah druhého z citovaných článků totiž spadá etnická identita národa a ochrana dobré pověsti předků. Při zvažování, zda byla mezi oběma v kolizi stojícími právy nastolena spravedlivá rovnováha, Soud přihlédl zejména k: (i) povaze stěžovatelových vyjádření; (ii) zeměpisnému, historickému a časovému hledisku; (iii) rozsahu, v němž se výroky dotýkaly práv příslušníků arménské komunity; (iv) existenci shody mezi smluvními státy Úmluvy; (v) otázce, zda byl zásah vy-

žadován mezinárodními závazky žalovaného státu; a (vi) odůvodnění rozhodnutí vnitrostátních soudů.

Co do povahy stěžovatelových vyjádření Soud předně zkoumal, zda požívají zvýšené či naopak snížené ochrany podle článku 10 Úmluvy. Zesílenou ochranu přitom vyžadují projevy týkající se věci obecného zájmu, zatímco naopak projevy podněcující k nenávisti, násilí, xenofobii či jiným formám netolerance v krajních případech nepoživají ochrany toho ustanovení vůbec. Projevy hodnotící historické události se přitom zpravidla otázkou obecného zájmu dotýkají. Soud se dále domníval, že stěžovatel předmětné výroky pronesl z pozice politika, u něhož je namístě tolerovat jistou míru zveličování a zkreslení faktů. Politický projev, který tvoří samotné jádro svobody projevu, a požívá tedy zvýšené ochrany, není-li překročena hranice, kdy již podněcuje k násilí a nenávisti, zahrnuje i výroky kontroverzní a urážlivé (*Erbakan proti Tu-recku*, č. 59405/00, rozsudek ze dne 6. července 2006, § 59). Na rozdíl od vnitrostátních soudů Soud naznal, že výroky stěžovatele nevyzývaly k násilí a netoleranci. Z jejich obsahu nebylo patrné cílené pohrdání oběťmi arménské tragédie, když naopak obě strany konfliktu stěžovatel označoval za oběti imperialistických machinací ze strany západních mocností.

Soud se následně zabýval tím, zda stěžovatelovy výroky přesto nemohly být vnímány jako forma podněcování k nenávisti vůči arménské komunitě s ohledem na širší souvislosti, zejména z hlediska zeměpisného, historického a časového. Soud v minulosti považoval za nezbytné zásahy do svobody projevu ve státech, jako je Německo, Rakousko či Francie, které mají neblahou historickou zkušenost se zhoubnou nacistickou ideologií, a které tak mají zvláštní morální odpovědnost postihovat projevy popírající holocaust jako nevyvratitelnou historickou skutečnost [např. *Witzsch proti Německu* (č. 1), č. 41448/98, rozhodnutí ze dne 20. dubna 1999; *Schimanek proti Rakousku*, č. 32307/96, rozhodnutí ze dne 1. února 2000; *Garaudy proti Francii*, č. 65831/01, rozhodnutí ze dne 24. června 2003]. V projednávané věci však neexistovala přímá souvislost, kromě přítomnosti části arménské komunity žijící v diaspoře na švýcarském území, mezi Švýcarskem a událostmi, které se odehrály před více než devadesáti lety v Osmanské říši. Nic přitom nenasvědčuje tomu, že by v rozhodné době panovalo napětí mezi Armény a Turky žijícími ve Švýcarsku. Ačkoliv tato otázka je pro mnohé Armény stále velmi aktuální a citlivá, nelze dle Soudu přehlížet vliv plynutí času, neboť s odstupem devadesáti let, kdy je většina přímých obětí již po smrti, nemohou tyto události vyvolávat emoce o stejné intenzitě jako v minulosti.

V dalším kroku Soud posuzoval rozsah, v jakém byla předmětnými výroky dotčena práva příslušníků arménského etnika. Dle Soudu nemohly být dané výroky pocíťovány jako natolik urážlivé, aby vyžadovaly trestněprávní postih, neboť ve svém jádru nesměřova-

ly proti této komunitě, ale proti imperialistům, jimž autor přičítal odpovědnost za eskalaci násilí mezi Armény a Turky a muslimy. Stěžovatel nadto nezpochybňoval historický fakt, že došlo na obou stranách k masakrům, jen odmítal označování činů jedné z nesvářených stran za genocidu. Na okraj Soud doplnil, že předmětné výroky byly proneseny na třech veřejných shromážděních, čímž oslovily jen omezený počet adresátů (*a contrario*, *Féret proti Belgii*, č. 15615/07, rozsudek ze dne 16. července 2009, § 76).

Ze srovnávacího hlediska Soud naznal, že co do postihu popírání genocidy prostředky trestního práva nepanuje napříč smluvními státy shoda. Některé státy (Dánsko, Finsko, Spojené království, Španělsko či Švédsko) její popírání vůbec nekriminalizují, zatímco jiné (např. Belgie, Francie, Nizozemsko nebo Rumunsko) postihují toliko popírání holocaustu, další (Česká republika a Polsko) staví mimo zákon nejen popírání zločinů nacistických, ale i komunistických režimů, a konečně jsou také státy (např. Andora, Kypr, Maďarsko, Lotyšsko, Litva, Slovensko, Slovinsko či Švýcarsko), které kriminalizují popírání všech událostí, které lze podřadit pod pojem genocidy. Švýcarsko tak dle Soudu se svým pojetím, kterým kriminalizuje popírání jakékoli genocidy, aniž by bylo zároveň nutné, aby popíráním bylo podněcováno k násilí či nenávisti, stojí na jednom kraji existujícího spektra přístupů. S ohledem na tyto skutečnosti a s přihlédnutím k ostatním faktorům, které dle Soudu mají významný vliv na míru prostoru pro uvážení žalovaného státu v projednávané věci, Soud podotkl, že výsledky srovnání přístupu evropských států k dané otázce nebudou mít pro jeho závěry ve věci přílišnou váhu.

Aby odhalil, zda mezinárodní závazky Švýcarska vyžadovaly trestněprávní postih takového jednání, Soud zevrubně analyzoval závazky, které pro žalovaný stát vyplývají z Úmluvy o potlačení všech forem rasové diskriminace, Úmluvy o zabránění a trestání zločinu genocidy, Mezinárodního paktu o občanských a politických právech a obyčejového práva. Dospěl k závěru, a to i s přihlédnutím k různým doporučením mezinárodních orgánů ochrany lidských práv, které k otázce kriminalizace popírání genocidy nepřístupují jednotně, že takový závazek mezinárodní právo žalovanému státu neukládá.

Soud přihlédl rovněž k tomu, že byl uplatněn postih ve formě trestní represe, což je nejzávažnější zásah do svobody projevu. Samotný trestní postih dle Soudu vyžaduje přísnější přezkum.

V neposlední řadě se Soud zabýval tím, zda se vnitrostátním soudům podařilo nastolit spravedlivou rovnováhu mezi protichůdnými zájmy. Dle jeho mínění se vnitrostátní soudy vůbec nezabývaly možnými dopady trestního stíhání stěžovatele na jeho svobodu projevu. Jelikož se tak nezabývaly ani přiměřeností zásahu, potažmo jednotlivými aspekty, které je dle

ustálené judikatury třeba zohlednit, Soudu nezbývalo, než v tomto směru roli vnitrostátních soudů nahradit. S ohledem na všechny výše uvedené okolnosti v jejich souhrnu Soud rozhodl, že zásah ve formě uložení peněžitého trestu nebyl v demokratické společnosti nezbytný. K porušení článku 10 Úmluvy tedy došlo. Zároveň tedy Soud neshledal důvod uplatnit článek 17 Úmluvy.

III. Odlišná stanoviska

Dle částečně souhlasného a částečně nesouhlasného stanoviska soudkyně Nußberger nedošlo v projednávané věci k hmotněprávnímu, nýbrž toliko k procesnímu porušení článku 10 Úmluvy, jelikož předmětné ustanovení trestního zákoníku nebylo formulováno natolik jasně, aby bylo předvídatelné. Soudkyně dále nesouhlasila s fragmentárním přístupem většiny, dle níž lze postihovat popírání holocaustu jen v těch zemích, které mají neblahou historickou zkušenost s nacistickými zvěrstvy, ale není již nezbytné takové sankce ukládat v zemích jiných. Takové nazírání je dle jejího názoru v rozporu s univerzálním pojetím lidských práv. Každá společnost má právo na vlastní vnímání historické spravedlnosti a uznání, jaké události byly či nebyly genocidou. Taková volba však musí být jasně promítnuta v normách trestního práva. Zatímco v minulosti Soud posuzoval trestní normy v Belgii, Francii či Německu, které byly jednoznačné, ustanovení použité v projednávané věci bylo vágní v tom směru, že ponechávalo konečné hodnocení, co je a není genocidou, v pravomoci soudů.

Soudci Spielmann, De Gaetano, Sicilianos, Silvis, Casadevall, Kūris a soudkyně Berro-Lefèvre ve svém společném stanovisku nesouhlasili se závěrem většiny o porušení článku 10 Úmluvy. Kritizovali, že většina odmítla učinit jasný závěr, zda masakry civilních obyvatel arménského etnika byly či nebyly genocidou. Dle jejich mínění je arménská genocida stejně jako např. holocaust jasně podloženým historickým faktem. Dle jejich názoru též stát může trestně postihovat jednání, která zasahují do paměti národa, jenž prožil genocidu, aniž by překročil prostor pro vlastní uvážení. Ve svém hodnocení věci se nicméně především neztotožnili s kvalifikací povahy výroků stěžovatele, které považovali na rozdíl od většiny za vědomé pokřivení historických skutečností s cílem urazit citění arménského národa, o čemž svědčí popis genocidního jednání Osmanské říše jako jednání *de facto* v sebeobraně. Přestože tyto výroky nepodněcují výslovně k nenávisti a násilí, jsou přinejmenším projevem netolerance vůči arménské komunitě. Podobně jako soudkyně Nußberger dále soudci nesouhlasili s uplatněním zeměpisného a historického hlediska, které je dle nich neslučitelné s univerzální povahou lidských práv. Důsledkem takových úvah dovedených *ad absurdum* by bylo např. to, že je na starém kontinentě chráněno svobodou projevu popírání rwandské nebo kambodžské genocidy.

Stejně tak odmítli časové hledisko, jelikož dle nich klade otázku, zda za dvacet či třicet let bude i popírání holocaustu slučitelné s Úmluvou. Pokud jde o vyvažování vzájemně soupeřících zájmů, domnívali se, že vnitrostátní soudy odvedly „excelentní práci“. Podle čtyř z těchto soudců navíc měl být v projednávané věci použit článek 17 Úmluvy, neboť stěžovatelovy výroky úmyslně urážející citění obětí, pozůstalých a potomků arménské genocidy zjevně negují hodnoty a práva zakotvená v Úmluvě.

Rozhodnutí ze dne 20. října 2015 ve věci č. 25239/13 – *M'Bala M'Bala proti Francii*

Senát páté sekce Soudu většinou hlasů rozhodl, že stížnost, v níž stěžovatel s poukazem na porušení své svobody projevu chráněné článkem 10 Úmluvy brojil proti svému odsouzení za antisemitské výroky, je na základě článku 17 Úmluvy zakotvujícího zákaz zneužití práv zaručených v Úmluvě nepřijatelná.

I. Skutkové okolnosti

Stěžovatel je komikem vystupujícím pod uměleckým jménem Dieudonné a mj. též někdejší kandidát Antisemitské strany (PAS) ve volbách do Evropského parlamentu. Ke konci představení v pařížském sále Zénith v prosinci 2008 s odkazem na kritiku jednoho komentátora, podle něhož bylo minulé představení stěžovatele ve stejném sále „největším antisemitským shromážděním po druhé světové válce“, vyjádřil mj. přání se „polepšit“. Pozval proto na podium Roberta Faurissona, široké veřejnosti známého muže opakovaně odsouzeného za popírání holocaustu, vyhlásil ho „nejzatracovanější osobou Francie“ a předal mu prostřednictvím svého asistenta oblečeného v károvaném pyžamu se žlutou hvězdou a označením „Žid“ (*Juif*) na hrudi cenu – maketu trojramenného svícnu ozdobeného jablky.

O tři dny později zahájil státní zástupce vyšetřování, v jehož rámci byl mj. prověřen záznam představení volně přístupný na internetu a vyslechnut stěžovatel a jeho asistent. V březnu 2009 podal státní zástupce na stěžovatele obžalobu z trestného činu urážky osoby nebo skupiny osob z důvodu jejich původu, příslušnosti k určitému etniku, národu, rase nebo náboženství.

V rozsudku z října 2009 dospěl prvoinstanční soud s přihlédnutím k celkovému kontextu případu k závěru, že stěžovatel pod rouškou humoru zneuctil osoby židovského původu či náboženství. Karikatura a satira dle soudu nepopíratelně požívají ochrany svobody projevu, tvorby a šíření myšlenek a názorů v demokratické společnosti, avšak i právo na humor má své limity vytyčené zejména respektem k lidské důstojnosti. Jelikož stěžovatel tyto limity daným představením zjevně překročil, soud stěžovatele uznal vinným ze spáchání vytýkaného trestného činu a uložil mu peně-

žitý trest ve výši 10 000 eur a povinnost nechat na své náklady otisknout informaci o odsouzení ve dvou významných denících. K odvolání stěžovatele i státního zástupce pařížský odvolací soud v březnu 2011 odsouzení i uložený peněžitý trest potvrdil a pouze pozměnil znění textu oznámení, jež mělo být na náklady stěžovatele zveřejněno v médiích. V říjnu 2012 Kasační soud v plném rozsahu potvrdil závěry odvolacího soudu a dovolání stěžovatele zamítl.

II. Odůvodnění rozhodnutí Soudu

Stěžovatel namítal, že byl odsouzen za trestný čin urážky, aniž v průběhu inkriminovaného představení na adresu příslušné skupiny osob on sám nebo kdokoli jiný pronesl jediný výrok, který by bylo možné označit za urážku či pomluvu. Poukazoval též na skutečnost, že vnitrostátní soudy v jeho věci poprvé a nepředvídatelným způsobem vyložily příslušná ustanovení zákona o svobodě tisku tak, že urážku ve smyslu tohoto zákona vyvodily z kontextu situace, a to zejména s ohledem na choreografii daného představení.

K TVRZENÉMU PORUŠENÍ ČLÁNKU 10 ÚMLUVY A POUŽITÍ ČLÁNKU 17 ÚMLUVY

Soud nejprve připomněl zásadní důležitost svobody projevu v demokratické společnosti. Článek 10 Úmluvy poskytuje ochranu rovněž satíře, již je třeba považovat za formu uměleckého projevu a společenského komentáře, který prostřednictvím přehánění a deformace reality vybízí k provokaci a diskusi. Na zásahy do uměleckého projevu je proto třeba nahlížet se zvláštní obezřetností (*Vereinigung Bildender Künstler proti Rakousku*, č. 68354/01, rozsudek ze dne 25. ledna 2007, § 33).

Svoboda projevu má nicméně své meze. Pokud jde o článek 17 Úmluvy, jeho účelem je zamezit jednotlivcům či skupinám jednotlivců, aby se dovolávali ochrany práv zaručených Úmluvou v případech, kdy je jejich jednání vedeno s cílem zničení jiných práv a svobod zakotvených v Úmluvě, případně hodnot, na nichž je Úmluva založena (*Lehideux a Isorni proti Francii*, č. 24662/94, rozsudek velkého senátu ze dne 23. září 1998, § 47 a 53). Soud takto v minulosti příslušné ustanovení použil v případech publikací, ve kterých autor systematicky popíral zločiny proti lidskosti spáchané nacisty na židovské komunitě (*Garaudy proti Francii*, č. 65831/01, rozhodnutí ze dne 24. června 2003) nebo „pod rouškou technických důkazů“ zpochybňoval samotnou existenci plynových komor (*Marais proti Francii*, č. 31159/96, rozsudek Komise ze dne 24. června 1996). Podobně Soud dané ustanovení použil v případech zřejmé islamofobie či antisemitismu (*Norwood proti Spojenému království*, č. 23131/03, rozhodnutí ze dne 16. listopadu 2004; *Pavel Ivanov proti Rusku*, č. 35222/04, rozhodnutí ze dne 20. února 2007).

V projednávané věci se Soud plně ztotožnil se závěry vnitrostátních soudů a podotkl, že nebylo pochyb o silně antisemitském obsahu inkriminované části představení stěžovatele, který na podiu udělil ocenění muži veřejně známému popíráním nacistických zločinů. Jakkoli stěžovatel namítal, že v průběhu představení jeho host nepronesl jediný nezákonný výrok, Soud na takový argument nepřistoupil, když celková choreografie předmětné části představení byla dle něj s ohledem na rozbor projevu Roberta Faurissona a veřejně prezentované názory stěžovatele zjevným vyjádřením pohrdání osobami židovského původu nebo náboženství a oběťmi holocaustu.

Podle Soudu bylo nutné podrobit projednávanou věc kontextuálnímu rozboru a přihlédnout také k tomu, že stěžovatel je nejen komikem, ale též se aktivně angažuje v politickém životě a v minulosti byl odsouzen za rasistickou urážku. Zatímco z reakcí publika zjevně vyplynulo, že antisemitský a negacionistický podtext předmětné scény se neminul účinkem, stěžovatel v řízení před Soudem nijak nezpochybnil domněnku vyplývající z jeho prohlášení na počátku závěrečné scény o tom, že si přál své představení vylepšit právě v rovině antisemitismu.

Soud se plně ztotožnil se závěry vnitrostátního odvolacího soudu, podle kterého se představení v průběhu předmětného aktu proměnilo spíše v „mítink“. Pod rouškou humoristického představení stěžovatel ve skutečnosti oslavoval popírání nacistických zločinů proti lidskosti, a to navíc za zjevného pohrdání jejich židovskými oběťmi. Jednání stěžovatele spočívající ve zjevném projevu nenávisti, antisemitismu a popírání holocaustu bylo namířeno proti základním hodnotám, na nichž je založena Úmluva a nebylo proto hodno ochrany článku 10 Úmluvy.

Soud připustil, že článek 17 Úmluvy byl dosud vždy použit v souvislosti s konkrétními a přímými výroky bez nutnosti dalšího výkladu. S ohledem na projednávanou věc však Soud vyjádřil přesvědčení, že projev nenávisti a antisemitismu převlečený za umělecký výtvor je stejně nebezpečný jako hrubý a přímočarý útok. Stěžovatel se tedy svobody projevu chráněné článkem 10 Úmluvy dovolával s cílem, který je v rozporu s textem a duchem Úmluvy a který by – pokud by byl akceptován – vedl ke zničení práv a svobod zaručených Úmluvou. Stížnost je proto dle Soudu nutné prohlásit za nepřijatelnou pro neslučitelnost *ratione materiae* s ustanoveními Úmluvy.

ŠKOLSTVÍ

Rozsudek ze dne 6. října 2015 ve věci č. 37991/13 – *Memlika proti Řecku*

Senát první sekce Soudu rozhodl jednomyslně o porušení článku 2 Protokolu č. 1 v souvislosti s průtahy,

kterých se státní orgány dopustily při prověřování podezření na výskyt lepry v rodině stěžovatelů, přičemž dotčené děti v důsledku těchto průtahů nemohly po dobu více než tři měsíců navštěvovat základní školu.

I. Skutkové okolnosti

U stěžovatelů – manželského páru a jejich dvou dětí ve věku 7 a 11 let – lékaři v květnu 2011 diagnostikovali lepru. Počátkem června 2011 byli stěžovatelé propuštěni z nemocnice s tím, že léčba bude pokračovat ambulantně. Zároveň místní orgán ochrany veřejného zdraví informoval rodiče i ředitele příslušné základní školy, že děti nemají pokračovat ve školní docházce, dokud o tom nerozhodne komise ustanovená na základě zákona o osobách postižených leprou. Koncem června 2011 se otec rodiny podrobil dalšímu lékařskému vyšetření, jehož výsledky neprokázaly nákazu leprou. Uvědomil o tom místní orgán ochrany veřejného zdraví, který nicméně potvrdil, že děti se nesmí vrátit do školy, dokud v jejich záležitosti nerozhodne výše zmíněná komise.

Nový školní rok začal v září. Komise byla ustanovena v listopadu. Počátkem prosince členové komise vyšetřili stěžovatele a shledali, že ani jeden z nich netrpí leprou. Děti se mohly vrátit do školy dne 12. prosince 2011.

II. Odůvodnění rozhodnutí Soudu

K TVRZENÉMU PORUŠENÍ ČLÁNKU 2 PROTOKOLU Č. 1

Stěžovatelé namítali, že vyloučením dětí ze školy došlo k porušení jejich práva na vzdělání.

Soud připomněl, že právo na vzdělání podle první věty článku 2 Protokolu č. 1 zaručuje každému právo na přístup ke školním zařízením existujícím v daném čase (*Leyla Şahin proti Turecku*, č. 44774/98, rozsudek velkému senátu ze dne 10. listopadu 2005, § 152). Uvedené právo však není navzdory své důležitosti absolutní a může podléhat omezením; ta implicitně vyplývají ze skutečnosti, že toto právo ze své podstaty vyžaduje regulaci ze strany státu. Daná úprava se pochopitelně může v čase a místě lišit, a to mj. v závislosti na potřebách a zdrojích společnosti, jakož i na charakteristických rysech jednotlivých úrovní vzdělávání. Nesmí být však narušena samotná podstata práva na vzdělání: všechna omezení přístupu ke vzdělání musí být pro dotčené osoby předvídatelná a sledovat legitimní cíl. U článku 2 Protokolu č. 1 přitom na rozdíl od článků 8 až 11 Úmluvy neexistuje vyčerpávající výčet takových cílů. Musí také existovat rozumný vztah přiměřenosti mezi použitými prostředky a cílem, jehož má být dosaženo (tamtéž, § 154).

V projednávané věci trvalo vyloučení nezletilých stěžovatelů z docházky do základní školy od 2. června do 12. prosince 2011. Bylo jim tedy znemožněno účastnit se vyučování po dobu více než tři měsíců od začátku

školního roku 2011/2012. Dle Soudu byl tento zásah založen na zákoně a sledoval legitimní cíl ochrany zdraví dětí a učitelů školy před závažnou nakažlivou nemocí. Soud nicméně zdůraznil, že za účelem zachování rovnováhy mezi kolektivním zájmem a zájmem dotčených jednotlivců jsou příslušné orgány povinny jednat s náležitou pečlivostí a rychlostí. Zejména je nutné, aby zvláště omezující opatření byla v platnosti toliko po dobu nezbytně nutnou vzhledem ke sledovanému cíli a aby došlo k jejich zrušení okamžitě poté, co důvod jejich zavedení pominul.

V návaznosti na výše uvedené Soud upozornil, že namítaný zásah měl na stěžovatele závažné důsledky, hlavně pokud jde o vyloučení dětí ze školní docházky. Příslušné orgány přitom postupovaly se značnou prodlevou, kterou za okolností projednávané věci nelze hodnotit jako přiměřenou sledovanému cíli. Došlo proto k porušení práva stěžovatelů na vzdělání zaručené článkem 2 Protokolu č. 1.

TRESTNÍ POSTIH **ŠPATNÉHO ZACHÁZENÍ**

Rozsudek ze dne 3. listopadu 2015 ve věci č. 67258/13 – *Myummyun proti Bulharsku*

Senát čtvrté sekce Soudu jednomyslně rozhodl, že způsob, jakým vnitrostátní orgány a právní řád jako celek reagovaly na mučení, kterému byl stěžovatel podroben na policejní stanici, byl nepřiměřený závažnosti dané události, a došlo proto k porušení článku 3 Úmluvy.

I. Skutkové okolnosti

Stěžovatel byl za účelem podání vysvětlení telefonicky předvolán na policejní stanici. Poté, co tam byl dotázan, zda může něco uvést k loupeži, která se odehrála před čtyřmi dny, byl dvěma policisty bit dřevěnou holí a gumovým obuškem. Následně do místnosti vstoupil třetí policista a opakovaně stěžovateli aplikoval elektrošoky. Stěžovatel byl i nadále bit a kopán. Poté, co jeden z policistů kopl stěžovatele do nosu a stěžovatel začal krváčet, policisté s bitím přestali. Následně byl sepsán protokol, v němž bylo uvedeno, že stěžovatel o loupeži nic neví, a stěžovatel byl propuštěn. Druhý den byl vyšetřen lékařem, který konstatoval řadu pohmožděnin a krevních výronů v obličejí a horní polovině těla způsobených tupými předměty.

Na základě oznámení stěžovatele se věcí začalo zabývat státní zastupitelství, které všechny tři policisty obvinilo z trestného činu lehkého ublížení na zdraví. Jelikož za tento trestný čin zákon neumožňuje uložení vyššího trestu než tři roky odnětí svobody a žádný z policistů dosud nespáchal žádný trestný čin, bulharský trestní zákoník ukládal orgánům činným v trestním řízení zprostit pachatele trestní odpovědnosti a

uložit jim správní pokutu. Soudy po provedeném dokazování shledaly, že policisté výše popsaným způsobem způsobili stěžovateli lehké ublížení na zdraví, a uložil jim pokuty ve výši 2 000 bulharských leva, tedy přibližně 1 000 eur. Soudy zároveň odmítly stěžovatelovy návrhy, aby jednání policistů bylo posouzeno jako trestné činy vydírání či zneužití pravomoci úřední osoby, které stanoví vyšší trestní sazbu, což by znamenalo, že by věc nemohla být vyřízena správní pokutou.

Ještě před skončením trestního řízení se věcí zabýval i orgán vnitřní kontroly policie, který shledal, že policisté stěžovatele neoprávněně omezili na svobodě, avšak nedopustili se vůči němu špatného zacházení. Policistům byl udělen kázeňský trest vyloučení z možnosti ucházet se po dobu tří let o povýšení.

Po skončení trestního řízení stěžovatel podal žalobu na náhradu škody proti policii. Soud prvního stupně shledal, že špatné zacházení, kterému byl stěžovatel podroben, mu po dobu přibližně jednoho měsíce působilo fyzickou bolest, úzkost a neklid, a přiznal mu proto náhradu nemajetkové újmy ve výši 4 000 leva. V době rozhodnutí Soudu řízení dosud nebylo pravomocně skončeno.

II. Odůvodnění rozhodnutí Soudu

K TVRZENÉMU PORUŠENÍ ČLÁNKU 3 ÚMLUVY

Stěžovatel namítal, že reakce státních orgánů na zacházení, jemuž byl ze strany policistů podroben, nebyla adekvátní, a to zejména z důvodu mírnosti trestů, které byly policistům uloženy a které neodpovídaly závažnosti jejich jednání.

Ohledně závažnosti jednání, kterému byl stěžovatel podroben, Soud poukázal na nedávnou věc *Cestaro proti Itálii* (č. 6884/11, rozsudek ze dne 7. dubna 2015, § 171–176), v níž podrobně rozebral, jak jednotlivé aspekty jednání (zejména jeho závažnost, délka trvání, úmysl, s nímž bylo pácháno, a fyzické a psychické důsledky pro jeho oběť) ovlivňují závěr, o jaký typ špatného zacházení jde. V projednávané věci byl stěžovatel po dobu několika hodin bit, kopán a podroben elektrošokům. Dané zacházení mu sice nezpůsobilo žádné dlouhodobé zdravotní následky, vnitrostátní orgány ho ostatně kvalifikovaly jako lehké ublížení na zdraví, avšak stěžovatel během jeho trvání bezpochyby zažíval vážné psychické a fyzické utrpení a ještě měsíc poté trpěl bolestmi, strachem a úzkostí. Navíc byl tomuto zacházení vystaven během výslechu s cílem vynutit z něj přiznání ke spáchání trestného činu. Ve svém souhrnu se tedy dle Soudu jednalo o mučení. Soud dále připomněl, že pakliže jednotlivcem hájitelným způsobem tvrdí, že byl podroben špatnému zacházení ve smyslu článku 3 Úmluvy, je stát povinen provést úřední vyšetřování, které je způsobilé vést k identifikaci a potrestání odpovědných osob. Dospěje-li vyšetřování do fáze řízení před soudem, musí po-

žadavkům vyplývajícím z článku 3 Úmluvy vyhovět řízení jako celek včetně jeho soudní fáze, a to i v aspektu uložené sankce (*Gäfgen proti Německu*, č. 22978/05, rozsudek velkého senátu ze dne 1. června 2010). Ačkoli z článku 3 Úmluvy přirozeně nevyplývá povinnost, aby každé vyšetřování špatného zacházení skončilo odsouzením či uložením určitého trestu, ochrana poskytovaná Úmluvou nesmí být toliko teoretická či iluzorní. K účinnému zajištění práva nebýt podroben špatnému zacházení je proto nezbytné, aby vnitrostátní orgány neponechaly tato jednání bez trestu. Tento požadavek je klíčový též k tomu, aby byla udržena důvěra veřejnosti v právní stát a aby bylo zabráněno jakémukoli zdání tolerance orgánů veřejné moci k protiprávnímu jednání. Byť úkolem Soudu v žádném případě není posuzovat míru odpovědnosti jednotlivých osob a je na vnitrostátních soudech, aby určily adekvátní trest, Soudu přesto náleží zasáhnout, dojde-li ke zjevnému nepoměru mezi závažností jednání a uloženým trestem (např. *Kopylov proti Rusku*, č. 3933/04, rozsudek ze dne 29. července 2010, § 140). Nezbytným předpokladem splnění procesní povinnosti státu vyplývající z článku 3 Úmluvy pak je, aby vnitrostátní trestní právo za jednání v rozporu s článkem 3 Úmluvy stanovilo adekvátní tresty a účinně tak odrazovalo od jejich páchání. Konečně, úřední osoby, které byly obviněny z trestných činů zahrnujících špatné zacházení, musejí být během vyšetřování postaveny mimo službu a propuštěny, dojde-li k jejich odsouzení (např. *Abdulsamet Yaman proti Turecku*, č. 32446/96, rozsudek ze dne 2. listopadu 2004).

V projednávané věci zprvu proběhlo s policisty kárné řízení. V něm však byly uloženy tresty toliko za protiprávní omezení svobody, a nikoli za špatné zacházení, proto ho dle Soudu nelze považovat za adekvátní procesní reakci státu na mučení, jehož se stal stěžovatel obětí.

Ohledně trestního řízení Soud v první řadě konstatoval, že příslušní policisté nebyli v jeho průběhu postaveni mimo službu a nebyli po jeho ukončení propuštěni. Navíc, orgány činné v trestním řízení policisty stíhaly podle ustanovení trestního zákoníku, které se zaměřuje pouze na míru poškození fyzického zdraví oběti a stanoví jen mírné tresty. V této souvislosti Soud připomněl, že v minulosti již opakovaně vyjádřil znepokojení nad tím, že trestný čin ublížení na zdraví podle bulharského trestního zákoníku nebere dostatečně v potaz psychické utrpení (*Hristovi proti Bulharsku*, č. 42697/05, rozsudek ze dne 11. října 2011; *Gutsanovi proti Bulharsku*, č. 34529/10, rozsudek ze dne 15. října 2013). Jedním z charakteristik mučení přitom je, že nepůsobí pouze ani vždy poškození fyzického zdraví, ale též závažným způsobem zasahuje do lidské důstojnosti a psychické pohody oběti.

V projednávané věci mělo stíhání policistů za trestný čin ublížení na zdraví ve spojení s pravidlem, že trestní stíhání osob, které dosud nebyly stíhány, musí být

zastaveno a věc vyřízena jen správní pokutou, za následek, že policistům byla uložena pouze pokuta ve výši přibližně 1 000 eur. Takový trest je dle Soudu zjevně nepřiměřený závažnosti jejich jednání a nemá pro úřední osoby potřebný odrazující účinek, které se tak mohou domnívat, že mohou beztrestně zneužívat práv osob nacházejících se pod jejich kontrolou.

Soud konečně připomněl, že vnitrostátní orgány nemohou dostát své procesní povinnosti vyplývající z článku 3 Úmluvy za cenu toho, že budou trestní právo vykládat extenzivně v neprospěch obviněného. Takový postup by byl v rozporu s článkem 7 Úmluvy (např. *Başkaya a Okçuoğlu proti Turecku*, č. 23536/94 a 24408/94, rozsudek velkého senátu ze dne 8. července 1999). Důvodem porušení Úmluvy tedy v projednávané věci nebylo, že orgány činné v trestním řízení příslušné policisty nestíhaly podle jiného ustanovení trestního zákoníku, ale spočíval v tom, že žádné z použitelných ustanovení (ublížení na zdraví, vydírání a zneužití pravomoci úřední osoby) nepokrývá dostatečně všechny aspekty špatného zacházení, kterému byl stěžovatel podroben.

S ohledem na výše uvedené Soud rozhodl, že vnitrostátní orgány a právní řád nereagovaly adekvátně na mučení, kterému byl stěžovatel vystaven. Došlo proto k porušení článku 3 Úmluvy.

TRESTNÍ ŘÍZENÍ

Rozsudek velkého senátu ze dne 20. října 2015 ve věci č. 257003/11 – *Dvorski proti Chorvatsku*

Velký senát Soudu dospěl poměrem šestnácti hlasů proti jednomu k závěru, že řízení ve věci stěžovatele, v němž bylo jako jednoho z důkazů použito doznání, které učinil při prvotním výslechu v přípravném řízení za přítomnosti obhájce, kterého si byl nucen vybrat ze seznamu advokátů sestaveného policií, přestože se jej předtím snažil na policejní stanici opakovaně kontaktovat advokát vyslaný jeho rodiči, o čemž policisté stěžovatele nevyrozuměli, nedostálo požadavkům práva na spravedlivý proces dle čl. 6 odst. 1 a 3 písm. c) Úmluvy.

I. Skutkové okolnosti

Dne 13. března 2007 byl stěžovatel podroben výslechu na policejní stanici kvůli podezření ze spolupachatelství trojnásobné vraždy, ozbrojené loupeže a žhářského útoku. Následujícího dne mu bylo sděleno obvinění a byl vzat do vazby. Dle tvrzení stěžovatele se jeho matka obrátila na spřízněného advokáta G. M., který se bezodkladně dostavil na policejní stanici a dožadoval se možnosti navštívit svého klienta. Policisté jej vykážali, protože nepředložil plnou moc k zastupování. G. M. se proto neprodleně obrátil na místní státní zastupitelství, které o incidentu učinilo záznam do

spisu a vyrozumělo příslušný soud. V mezidobí otec stěžovatele podepsal ve prospěch G. M. plnou moc. Přesto mu byl při další návštěvě policejní stanice přístup ke stěžovateli odepřen.

Na tomto místě se dále líčení skutkových událostí ze strany stěžovatele a vlády rozcházelo. Stěžovatel tvrdil, že se od počátku dožadoval toho, aby byl o jeho zatčení zpraven G. M., načež mu bylo údajně sděleno, že je nedostupný. Skutečnost, že se jej advokát snažil, leč marně, ve vazbě navštívit, mu nicméně nebyla sdělena. To ostatně vláda nerozporovala. Dle jejího mínění si však stěžovat dobrovolně a bez nátlaku vybral ze seznamu advokátů právního zástupce M. R., což stvrdil vlastnoručním podpisem na protokolu o výslechu. Před zahájením výslechu stěžovatel svým podpisem dále stvrdil, že byl poučen o právu nevypovídat a měl dostatečnou možnost poradit se o vhodné formě obhajoby s advokátem.

Výslech samotný započal za přítomnosti M. R. dne 14. března 2007 po 20.00 hod. V jeho průběhu se stěžovatel doznal, že se společně s dvěma spolupachateli vloupal do cizího bytu, kde zastřelili tři osoby, odcizili finanční hotovost a v úmyslu zahladit stopy byt zapálili. Následující den byl stěžovatel předveden k výslechu před soudce. Zde prohlásil, že uděluje plnou moc k zastupování G. M. a odnímá oprávnění k zastupování M. R. Dne 28. března 2007 vyrozuměl G. M. příslušné orgány, že nadále nebude stěžovatele zastupovat. Ve zbývajících částech řízení byl stěžovatel zastoupen advokátkou S. M. Č.

V řízení před soudem obžalovaní zprvu shodně tvrdili, že se cítí být nevinní ve všech bodech obžaloby. Z podnětu advokátky stěžovatele nařídil soud vypracování grafologického posudku, který potvrdil, že protokol o výpovědi při prvotním výslechu byl stěžovatelem vlastnoručně podepsán. Spoluobžalovaní se následně rozhodli vypovídat, přičemž jimi popsany průběh událostí odpovídal vylíčení skutkového stavu ze strany stěžovatele při policejním výslechu. Obhájce stěžovatele v závěrečné řeči uvedla, že i když se nepodařilo prokázat, zda předmětný skutek spáchal právě stěžovatel, je namístě, dospěje-li soud k opačnému závěru, aby zohlednil doznání a účinnou lítost stěžovatele z přípravného řízení. Dne 30. června 2008 byl stěžovatel shledán vinným a odsouzen k nepodmíněnému trestu odnětí svobody v délce trvání čtyřicet let. Jeho odvolání bylo zamítnuto a stěžovatel neuspěl ani s dovoláním a ústavní stížností.

II. Odůvodnění rozhodnutí Soudu

K TVRZENÉMU PORUŠENÍ ČL. 6 ODS. 1 A 3 PÍSM. C) ÚMLUVY

V řízení před Soudem stěžovatel namítal, že vnitrostátní řízení nebylo spravedlivé ve smyslu čl. 6 odst. 1 a 3 písm. c) Úmluvy, neboť mu bylo znemožněno být již při prvotním výslechu na policejní stanici zastou-

pen obhájcem dle vlastního výběru, v důsledku čehož učinil doznání, které podstatně přispělo k jeho odsouzení.

Senát Soudu v rozsudku ze dne 28. listopadu 2013 dospěl k závěru o neporušení Úmluvy, když přihlédl k tomu, že stěžovatel nikdy nezpochybňoval kvalitu právní pomoci, již se mu dostalo od advokáta M. R., jeho doznání nebylo stěžejním důkazem obžaloby a nic nenasevďovalo tomu, že by byl stěžovateli advokát M. R. v důsledku špatného zacházení na policejní stanici vnucen. Stěžovatel podal žádost o postoupení věci velkému senátu, které Soud dne 14. dubna 2014 vyhověl.

a) Obecné zásady

Soud předně připomněl, že článek 6 Úmluvy má své uplatnění i v předsoudním stádiu trestního řízení, a to zejména tehdy, pokud nerespektování záruk článku 6 Úmluvy v počátku vyšetřování může vážně ohrozit spravedlivost řízení jako celku (*Imbrioscia proti Švýcarsku*, č. 13972/88, rozsudek ze dne 24. listopadu 1993, § 36). Dle názoru Soudu vnitrostátní zákony často spojují s chováním obviněného v úvodních fázích policejního vyšetřování důsledky, které jsou rozhodující pro vyhlídky jeho obhajoby v následném řízení před soudy. Proto bude článek 6 Úmluvy obvykle vyžadovat, aby měl obviněný přístup k obhájci již v úvodních fázích policejního vyšetřování (*Salduz proti Turecku*, č. 36391/02, rozsudek velkého senátu ze dne 27. listopadu 2008, § 52). V raných fázích vyšetřování se obviněný nachází ve zvláště zranitelné pozici, což lze nejlépe vyvážit přítomností obhájce, který dohlíží na dodržování jeho práv, zejména pak práva neobviňovat sebe sama (tamtéž, § 54). Soud přitom považuje za významné, aby obviněný, který se nehodlá obhajovat sám, měl od počátku vyšetřování přístup zásadně k obhájci dle vlastního výběru (*Martin proti Estonsku*, č. 35985/09, rozsudek ze dne 30. května 2013, § 90 a 93). Na druhou stranu však právo na obhájce dle vlastního výběru není absolutní. Mohou tedy existovat relevantní a dostatečné důvody sledující zájmy spravedlnosti, které mohou ospravedlnit ustanovení obhájce proti vůli obviněného (*Meftah a ostatní proti Francii*, č. 32911/96 a další, rozsudek velkého senátu ze dne 26. července 2002, § 45).

Na rozdíl od věci *Salduz proti Turecku* (cit. výše), v níž proběhl výslech stěžovatele v nepřítomnosti obhájce, byl v projednávané věci obhájce při výslechu účasten, byť bylo mezi stranami sporné, zda jím byl obhájce zvolený dle vlastního výběru. V projednávané věci tedy nejde o „právo na přístup“ k právní pomoci, ale o „právo na volbu“ jejího poskytovatele. Za takové situace se Soud musí přesvědčit, zda existovaly relevantní a dostatečné důvody ospravedlňující nucené ustanovení obhájce, a pakliže nikoliv, zda řízení jako celek bylo s ohledem na všechny okolnosti případu přesto spravedlivé. Ve druhém kroku tohoto testu je přitom nutné zohlednit především: (i) povahu řízení, (ii) okol-

nosti, za nichž byl stěžovateli advokát přidělen a jeho možnosti proti jeho přidělení brojít, (iii) účinnost právní pomoci, jež mu byla ustanoveným advokátem poskytnuta, (iv) respektování zásady neobviňování sebe sama, (v) zda bylo doznání použito jako důkaz v řízení před soudem, (vi) existenci prostředků ke zpochybnění věrohodnosti a použití výpovědi jako důkazu, a (vii) zda se jednalo o rozhodující důkaz a jaká byla důkazní síla ostatních důkazů.

b) Použití těchto zásad na projednávaný případ

Soud předně zkoumal, zda byl stěžovatel zastoupen advokátem na základě své informované a svobodné volby. V tomto ohledu nepřisvědčil tvrzení vlády, že si stěžovatel dobrovolně vybral pro účely výslechu advokáta M. R. Soud měl naopak za prokázané, že G. M. byl v souladu s vnitrostátní právní úpravou alespoň jedním z rodičů stěžovatele pověřen, aby se ujal obhajoby jejich syna, že se marně snažil domoci kontaktu s ním, přičemž byl opakovaně z policejní stanice vykázán, jak dokládá záznam, který byl o předmetném incidentu učiněn na místním státním zastupitelství. Za klíčové poté považoval, že policisté stěžovatele o této skutečnosti nevyrozuměli. Volba advokáta, kterou učinil, tak dle Soudu v každém případě nebyla informovaná, a proto advokáta M. R. nelze považovat za obhájce dle vlastního výběru.

Pokud jde o důvody zvoleného postupu, vláda tvrdila, že G. M. nepředložil řádnou plnou moc k zastupování. Soud s poukazem na ustanovení vnitrostátní právní úpravy nesouhlasil. Tato předně připouštěla, aby byla advokátu udělena plná moc k zastupování nejen písemně, ale i ústně. Nadto umožňovala, aby byl obhájce zvolen nejen přímo obviněným, ale i jeho osobami blízkými, rodiče nevyjímaje. Jimi učiněnou volbu mohl obviněný dle zákona posléze odmítnout. Logickou úvahou Soud naznal, že odmítnutí rodiči určeného advokáta lze realizovat toliko za předpokladu, že obviněný byl o jeho určení vyrozuměn. To však v projednávané věci policie neučinila. Soud proto shledal, že pro ustanovení M. R. obhájcem stěžovatele neexistovaly relevantní a dostatečné důvody.

Soud se dále zabýval tím, zda nedošlo ze strany stěžovatele ke vzdání se práva na volbu obhájce dle vlastního výběru. Připomněl, že znění ani duch článku 6 Úmluvy nebrání dotyčné osobě, aby se dobrovolně – výslovně nebo mlčky – vzdala záruk spravedlivého procesu (např. *Sejdovic proti Itálii*, č. 56581/00, rozsudek velkého senátu ze dne 1. března 2006, § 86), jestliže je vzdání se práva učiněno jednoznačně a doprovází ho minimální záruky odpovídající důležitosti daného práva (*Poitrimol proti Francii*, č. 14032/88, rozsudek ze dne 23. listopadu 1993, § 31). S ohledem na nedostatek informací, kterých se stěžovateli dostalo, dle Soudu nelze učinit závěr, že se podpisem protokolu o ustanovení M. R. vzdal svého práva na volbu obhájce. Proto Soud přistoupil k posouzení spravedlivosti řízení jako celku.

Úvodem shledal, že doznání z přípravného řízení bylo, byť jako podpůrný důkaz, použito v řízení před soudem. I když odsouzení stěžovatele bylo podepřeno řadou dalších důkazů (křížový výslech svědků, četné znalecké posudky, domovní prohlídky, zabavené věcné důkazy, rekonstrukce činu, výpovědi spolupachatelů atd.), jeho doznání mělo na odsouzení určitý vliv.

Přestože stěžovatel nikdy netvrdil, že by se mu od M. R. dostalo nekvalitní právní pomoci, Soud zohlednil, že soukromá porada mezi nimi před zahájením výslechu trvala dle záznamů jen přibližně deset minut. Aniž by sám spekoval o kvalitě právních rad, jichž se stěžovateli v takto krátkém čase dostalo, tato doba se Soudu zdála být zjevně nepřiměřeně krátká vzhledem k povaze a závažnosti vznesených obvinění. Soud měl tak pochybnosti o dodržení práva mít přiměřený čas a možnosti k přípravě obhajoby. Dle Soudu navíc nelze opomíjet, že se G. M. dostavil na policejní stanici, připraven ujmout se obhajoby stěžovatele, dlouho před započetím výslechu. Kdyby o tom byl stěžovatel informován, dostalo by se mu před zahájením výslechu od G. M. podstatně delší konzultace. Příprava obhajoby by byla navíc snazší v tom směru, že G. M. již stěžovatele znal, neboť jej v minulosti obhajoval v jiné věci.

Soud se konečně pozastavil nad tím, že se vnitrostátní orgány touto námitkou stěžovatele odmítly podrobněji zabývat. Přitom je-li namítáno, podobně jako v projednávané věci, že stěžovatel učinil při prvním výslechu v nepřítomnosti obhájce dle vlastní volby sebeobviňující doznání, měly by vnitrostátní orgány, zejména soudy, tato tvrzení podrobit obzvláště pečlivému zkoumání. Tomuto požadavku však vnitrostátní orgány zjevně nedostály, když nevyslechly G. M. ani policisty, kteří jej na stanici nevpustili. Nedošlo tak k objasnění okolností, za nichž byl stěžovateli M. R. *de facto* vnučen. Zvolený procesní postup stran ustanovení obhájce nadto vnitrostátní orgány žádným způsobem nevysvětlily a neodůvodnily. Navíc Soud nebyl přesvědčen, že by měl stěžovatel k dispozici účinné prostředky, jimiž by mohl brojit proti okolnostem, za nichž mu byl obhájce M. R. ustanoven.

Přestože v projednávané věci nešlo o jediný nebo rozhodující důkaz proti stěžovateli, Soud konstatoval, že jeho počáteční doznání mělo podstatný dopad na další vývoj řízení a jeho odsouzení. Jelikož byla tato výpověď stěžovatele připuštěna jako důkaz, byla tím podkopána spravedlivost řízení jako celku. Za okolností projednávané věci tedy dle Soudu došlo k porušení práva na spravedlivý proces dle čl. 6 odst. 1 a 3 písm. c) Úmluvy.

III. Oddělená stanoviska

Dle souhlasného stanoviska soudce Zupančiče je vhodným individuálním opatřením k nápravě obnova vnitrostátního řízení. V jeho rámci přitom musí být vyloučeny všechny důkazy opatřené v příčinné sou-

vislosti s doznáním stěžovatele. Rozhodovat nadto musí soud v jiném složení, neboť soudci nesmí být ovlivněni znalostí důkazů, které byly z projednávání věci vyloučeny. V opačném případě by to byl důvod pro podání další stížnosti k Soudu.

Soudce Pinto de Albuquerque a soudkyně Kalaydjieva a Turković souhlasili s většinou a dodali, že rozsudek v projednávané věci je vítaným doplněním rozsudku ve věci *Salduz proti Turecku* (cit. výše). V něm sice Soud dovodil právo na obhájce již od počátku vyšetřování, nicméně teprve v tomto rozsudku bylo postaveno najištěno, že toto právo znamená obhájce dle vlastního výběru. Důraz přikládali účinnému výkonu práva na právní pomoc, který nutně vyžaduje znalost všech relevantních skutečností, které teprve umožňují učinit kvalifikované a svobodné rozhodnutí stran volby advokáta. Nedostalo-li se stěžovateli relevantních informací, nemohl učinit informovanou a svobodnou volbu. Odepření obhájce dle vlastní volby je natolik závažné procesní pochybení, že automaticky musí vést k vyloučení sebeobviňující výpovědi z množiny důkazů, a to ještě před zahájením dokazování v rámci řízení před soudem. Jakmile totiž vstoupí takto vadný důkaz v povědomí soudců, je řízení bez dalšího jako celek stíženo podstatnou vadou a tedy i nespravedlivé. Taková vada nadto není odstranitelná.

Dle souhlasného stanoviska soudců Silvise a Spielmanna není odepření volby konkrétního obhájce méně závažným přestoupením Úmluvy, než je úplné odnětí přístupu k právní pomoci. Proto by neměla postačovat existence „relevantních a dostatečných důvodů“ pro odepření možnosti informované volby právního zástupce, neboť takové nerespektování práv obhajoby je nepřijatelné bez ohledu na důvody a pohnutky, kterými bylo vedeno.

Dle soudce Vehaboviće nicméně čl. 6 odst. 3 písm. c) Úmluvy chrání toliko právo stěžovatele na obhájce dle vlastní volby, a nikoliv na obhájce dle volby jeho rodičů. Jmenovaný soudce dále podtrhl, že v projednávané věci stěžovatel prokazatelně učinil sebeobviňující doznání bez fyzického či psychického nátlaku, za přítomnosti obhájce, kterého si sám zvolil, a toto doznání nebylo klíčovým důkazem pro jeho odsouzení. K porušení článku 6 Úmluvy proto dle jeho názoru nedošlo.

Rozsudek ze dne 20. října 2015 ve věci č. 15529/12 – *Balázs proti Maďarsku*

Senát druhé sekce Soudu rozhodl šesti hlasy proti jednomu, že zastavení vyšetřování ve věci podezření z rasově motivovaného násilí pro nemožnost prokázat rasový motiv „mimo jakoukoli pochybnost“ bylo založeno na zjevně nesprávném posouzení okolností případu, čímž došlo k porušení článku 14 ve spojení s článkem 3 Úmluvy.

I. Skutkové okolnosti

V lednu 2011 byli stěžovatel a jeho přítelkyně slovně napadeni třemi muži při odchodu z klubu ve městě Szeged. Následně se k nim připojil čtvrtý muž, E. D., který se představil jako policista (ve skutečnosti šlo o pracovníka vězeňské služby) a dle stěžovatelovy pozdější výpovědi označil stěžovatele za „špinavého cikána“. Následnou fyzickou potyčku ukončili až stěžovateli známí. Poté E. D. přivolal policii. Oba aktéři byli převezeni na policejní stanici, kde zůstali do následujícího dne. Ačkoliv měli oba viditelná zranění, zdravotní prohlídku přímo na stanici podstoupil pouze E. D. Stěžovatel byl prohlédnut až dva dny po incidentu praktickým lékařem, který konstatoval modřiny na jeho hrudi, zádech, krku i obličeji. V únoru 2011 stěžovatel podal na E. D. trestní oznámení, v němž upozornil na rasový motiv útoku. Ten doložil i komentáři E. D. na sociální síti ze dne po incidentu, dle kterých mimo jiné předcházející noc „kopal do hlavy na zemi ležícího cikána“, což doprovodil odkazem na otevřeně rasistický filmový úryvek.

Několik dnů poté bylo proti E. D. zahájeno vyšetřování pro trestný čin násilí vůči členu národnostní, etnické, rasové či náboženské skupiny. Souběžně bylo zahájeno i vyšetřování téhož skutku pro trestný čin výtržnictví. V rámci druhého z těchto vyšetřování byl E. D. vyslýchán ohledně možného rasového pozadí jeho jednání a jeho vyjádření byla k druhému trestnímu spisu připojena jako listinný důkaz. E. D. existenci rasového motivu odmítl a uvedl, že výše zmíněné komentáře na sociální síť neumístil ze žádného konkrétního důvodu, přičemž dodal, že ve skutečnosti stěžovatele nekopal do hlavy, protože pokud by tak učinil, utrpěl by stěžovatel mnohem závažnější zranění. Totožnost mužů, kteří incident pomohli ukončit, se vyšetřovatelům nepodařilo zjistit a rozpory mezi výpovědí stěžovatele, jeho přítelkyně a E. D. ohledně toho, kdo rvačku vyprovokoval, ani zda v ní podstatnou roli hrál stěžovatelův romský původ, neobjasnily ani svědecké výpovědi dvou policistů přivolaných na místo po skončení incidentu. V červenci 2011 zastavilo státní zastupitelství vyšetřování s odůvodněním, že nelze dostatečně prokázat, že důvodem napadení stěžovatele E. D. byla rasová nesnášenlivost. Proti tomuto rozhodnutí podal stěžovatel stížnost, kterou však nadřízené státní zastupitelství zamítlo. Uvedlo přitom, že ačkoliv je pravděpodobné, že útok měl rasový motiv, tento motiv nelze zjistit nade vši pochybnost.

V květnu 2012 byl E. D. v souběžně vedeném řízení odsouzen za trestný čin výtržnictví k podmíněnému trestu odnětí svobody na jeden rok.

II. Odůvodnění rozhodnutí Soudu

K TVRZENÉMU PORUŠENÍ ČLÁNKU 14 VE SPOJENÍ S ČLÁNKEM 3 ÚMLUVY

Stěžovatel namítal, že vnitrostátní orgány nedostatečně vyšetřily rasový motiv útoku na jeho osobu, a tím porušily článek 14 ve spojení s článkem 3 Úmluvy.

Do řízení vstoupilo jako vedlejší účastník Evropské středisko pro práva Romů (*European Roma Rights Centre*), které ve svém vyjádření upozornilo na to, že v Maďarsku se v poslední době stále častěji objevuje protiromská rétorika, rasismus i fyzické násilí, a to dokonce i na úrovni státních orgánů, což dokládají mj. nedávné zprávy vypracované v rámci Evropské unie a Rady Evropy.

Soud nejprve připomněl, že pro použitelnost článku 3 Úmluvy musí namítané špatné zacházení dosahovat určitého minimálního stupně závažnosti, přičemž zohlednit je třeba všechny okolnosti případu včetně záměru či motivace daného jednání (*El Masri proti Bývalé jugoslávské republice Makedonii*, č. 39630/09, rozsudek velkého senátu ze dne 13. prosince 2012, § 196). S ohledem na rozsah zranění stěžovatele a zejména zásah do stěžovatelovy důstojnosti z důvodu možného rasového motivu útoku považoval Soud tuto podmínku v projednávané věci za splněnou (*Abdu proti Bulharsku*, č. 26827/08, rozsudek ze dne 11. března 2014, § 24).

Následně Soud konstatoval, že v rámci vyšetřování pro trestný čin násilí proti členu národnostní, etnické, rasové či náboženské skupiny, jak je zakotven v maďarském trestním zákoníku, lze v zásadě odhalit namítaný rasový motiv útoku, pokud existuje. Posuzoval proto pouze, zda bylo provedené vyšetřování dostatečně důkladné (*Milić a Nikezić proti Černé Hoře*, č. 54999/10 a 10609/11, rozsudek ze dne 28. dubna 2015, § 98).

Soud předně zdůraznil, že projednávanou věc je nutné hodnotit v širších souvislostech zdokumentované existence předsudků a nepřátelství vůči Romům v žalovaném státě. Poukázal rovněž na to, že pokud se u veřejného činitele ve spojení s použitím síly proti příslušníkovi etnické či jiné menšiny objeví podezření z rasistických slovních útoků, musí být takové podezření náležitě prověřeno (*Nachova a ostatní proti Bulharsku*, č. 43577/98 a 43579/98, rozsudek velkého senátu ze dne 6. července 2005, § 164).

Soud dále uznal, že vyšetřovatelé se zaměřili na zkoumání možného rasového motivu daného incidentu a neposuzovali jej jako případ bez rasového podtextu, byť nakonec dospěli k závěru, že daný incident mohl mít jiné příčiny než rasovou nesnášenlivost. V této souvislosti Soud nicméně konstatoval, že zločin z nenávisti (*hate crime*) nemusí být nutně založen výlučně na zvláštních znacích oběti: motivy pachatelů mohou být smíšené, tj. jediným relevantním kritériem nejsou jejich předsudky vůči skupině, ke které oběť

patří. Stejnou, či dokonce větší roli mohou dle názoru Soudu hrát situační faktory.

Soud se také neztotožnil se závěry vyšetřovatelů, že příspěvky E. D. na sociální síti nelze s jistotou spojit s útokem na stěžovatele ani z nich není možné objasnit motivy jeho jednání. Naopak shledal, že v příspěvcích popsaná událost odpovídá předmětnému incidentu, jelikož se shoduje jak romský původ oběti, tak počet osob, které jí přišly na pomoc. Navíc E. D. ve své výpovědi sám uvedl, že příspěvky se týkaly události ze dne incidentu, avšak odmítl, že by stěžovatele kopal do hlavy, přičemž poukázal na menší závažnost jeho zranění. Za relevantní Soud považoval rovněž odkaz na rasistickou pasáž filmu a doprovodný komentář E. D., dle něhož by mohl být seznam druhů lidí, které postava z filmu nesnáší, doplněn o „některé další druhy odpadu žijící mezi námi“.

Sohledem na výše uvedené Soud označil zastavení vyšetřování přes existenci indicií silně poukazujících na zločin z nenávisti za důsledek zjevně nesprávného posouzení okolností případu ze strany příslušných orgánů, čímž došlo k porušení práva stěžovatele na účinné vyšetřování ve smyslu článku 14 ve spojení s článkem 3 Úmluvy.

III. Oddělené stanovisko

Soudce Kjølbrot konstatoval, že stanovisko většiny ve skutečnosti nepovažuje předmětné vyšetřování za neúčinné v tom smyslu, že nebyly zajištěny všechny relevantní důkazy, nýbrž nesouhlasí s výsledkem jejich hodnocení vyšetřujícím orgánem. Dle jeho názoru však toto hodnocení nelze považovat za svévolné ani zjevně nesprávné a většina v projednávané věci postupovala jako soud čtvrté instance, který hodnocení důkazů provedené vnitrostátními orgány nahradil vlastním hodnocením.

Rozsudek velkého senátu ze dne 15. prosince 2015 ve věci č. 9154/10 - *Schatschaschwili proti Německu*

Velký senát Soudu rozhodl devíti hlasy proti osmi, že skutečnost, že stěžovateli nebylo v žádné fázi řízení umožněno vyslechnout nebo nechat vyslechnout dvě jediné přímé svědkyně trestného činu, ačkoli jejich výpovědi byly rozhodující pro stěžovatelovo odsouzení, měla s přihlédnutím k tomu, že přijatá vyvažující opatření nebyla za okolností projednávané věci dostatečná, za následek, že trestní řízení jako celek nebylo spravedlivé. Došlo tak k porušení čl. 6 odst. 1 a odst. 3 písm. d) Úmluvy.

I. Skutkové okolnosti

Dne 3. února 2007 stěžovatel ve formě spolupachatelství oloupil dvě lotyšské státní příslušnice, které dočasně pobývaly v Německu a pracovaly jako prostitutky. Stěžovatel se spolupachatelem vnikli do bytu,

kde spolupachatel ženy ohrožoval nožem. Jedna z nich následně vyskočila z balkónu. Stěžovatel ji neúspěšně pronásledoval a posléze dalšímu spolupachateli, který čekal před domem, telefonicky sdělil, že mu svědkyně unikla. Z bytu spolupachatel odnesl částku 550 eur.

Oloupené ženy ráno po činu vylíčily průběh loupežného přepadení sousedce. Z obavy před útočnicí několik dní pobývaly u přítelkyně, které rovněž podrobně popsaly trestný čin. Jejich přítelkyně byla jednou z obětí trestného činu spáchaného stěžovatelem jako spolupachatelem obdobným způsobem v říjnu 2006 v jiném městě v Německu. Dne 12. února 2007 přítelkyně svědkyň oznámila předmětný trestný čin na policii.

Mezi 15. a 18. únorem 2007 byly oloupené ženy jako přímé svědkyně opakovaně policií vyslechnuty a popsaly výše uvedený průběh událostí. Dne 19. února 2007 byly vyslechnuty i vyšetřujícím soudcem, jelikož uvedly, že se v nejbližších dnech vrátí do Lotyšska. Vyšetřující soudce vyloučil stěžovatele, jenž v té době ještě nebyl informován o zahájení vyšetřování, z účasti na výsledku svědkyň z obavy, že v jeho přítomnosti nebudou pravdivě vypovídat. Svědkyně krátce po výsledku odcestovaly zpět do Lotyšska.

K hlavnímu líčení se přímé svědkyně nedostavily a předložily lékařské zprávy, podle nichž byly v posttraumatickém stavu. Soud je znovu vyzval k výpovědi u hlavního líčení s tím, že jim nabídl ochranu a několik možností způsobu výpovědi. Jedna ze svědkyň reagovala tak, že je útokem traumatizována a ke svým dříve podaným výpovědím nemá co dodat. Druhá svědkyně neodpověděla. Soud požádal o pomoc lotyšské orgány v souladu s Evropskou úmluvou o vzájemné pomoci ve věcech trestních s tím, aby byly svědkyně předvolány před lotyšský soud k videokonferenci, jejímž prostřednictvím by byl proveden jejich výslech německým soudem. Výslech se však neuskutečnil, jelikož lotyšský soud dospěl k závěru, že svědkyně prokázaly lékařskými zprávami, že trpí posttraumatickou stresovou poruchou. Jedna ze svědkyň navíc prohlásila, že se bojí stěžovatelovy pomsty. Na výzvu německého soudu, aby byly svědkyně vyšetřeny revizním lékařem, jelikož lékařské zprávy, které si německý soud vyžádal k posouzení, byly nedostatečné, nebo aby byly k výsledku předvedeny, lotyšský soud nereagoval.

Na hlavním líčení byly přečteny protokoly o výsledcích přímých svědkyň, jelikož dle názoru soudu existovaly v souladu s trestním řádem nepřekonatelné překážky bránící tomu, aby byly svědkyně v dohledné době vyslechnuty. Soud nechtěl protahovat řízení vědom si požadavku na urychlený průběh trestního řízení a současně toho, že stěžovatel již byl nějakou dobu ve vazbě. Současně zdůraznil, že v přípravném řízení nic nenasvědčovalo tomu, že by svědkyně odmítly svou výpověď zopakovat při hlavním líčení.

Rozsudkem z dubna 2008 byl stěžovatel uznán vinným ze zvlášť závažné loupeže a zvlášť závažného vydírání ve dvou případech spáchaných v říjnu 2006 a v únoru 2007 a odsouzen k trestu odnětí svobody ve výši 9,5 let. Trestní soud se opřel zejména o výpovědi přímých svědkyň, přičemž posoudil jejich věrohodnost a zvážil rizika spojená se svědectvím z doslechu. Vzal v úvahu rovněž výpovědi učiněné v hlavním líčení sousedkou, přítelkyní přímých svědkyň, policistů a vyšetřujícího soudce a informace získané prostřednictvím GPS a odposlechem mobilních telefonů, z nichž vyplynulo, že automobil spolupachatele stěžovatele byl v rozhodné době zaparkován poblíž bytu svědkyň a že stěžovatel byl přítomen v bytě na místě činu a následně vyskočil z balkónu a pronásledoval svědkyni. Trestní soud konečně zohlednil stěžovatelovo doznání, že byl v rozhodné době v bytě obětí a pronásledoval jednu ze svědkyň po útěku přes balkón, jakož i podobný způsob, jakým byly spáchány trestné činy ve dvou různých německých městech.

II. Odůvodnění rozhodnutí Soudu

Stěžovatel poukazoval na skutečnost, že jemu ani jeho právnímu zástupci nebylo v žádné fázi trestního řízení umožněno vyslechnout jediné očitě svědkyně a zároveň oběti trestného činu spáchaného v únoru 2007 a z toho důvodu mu nebylo zaručeno právo na spravedlivý proces ve smyslu čl. 6 odst. 1 a odst. 3 písm. d) Úmluvy.

Dne 17. dubna 2014 senát páté sekce Soudu rozhodl, že nedošlo k porušení práva stěžovatele na spravedlivý proces. Na žádost stěžovatele byla věc postoupena velkému senátu. Vláda České republiky vystoupila před velkým senátem jako vedlejší účastník (*amicus curiae*) podle čl. 36 odst. 2 Úmluvy.

A. SHRNUTÍ PŘÍSLUŠNÝCH ZÁSAD

a) Obecné zásady

Na úvod Soud s odkazem na věc *Al-Khawaja a Tahery proti Spojenému království* (č. 26766/05 a 22228/06, rozsudek velkého senátu ze dne 15. prosince 2011) shrnul příslušné zásady vyplývající z čl. 6 odst. 1 a 3 písm. d) Úmluvy. Zdůraznil, že použití výpovědí získaných v rámci přípravného řízení jako důkazů není samo o sobě neslučitelné s uvedenými ustanoveními, která však zpravidla vyžadují, aby obhajoba měla adekvátní příležitost zpochybnit a vyslechnout daného svědka, ať již při jeho výslechu v přípravném řízení či v pozdější fázi trestního řízení.

Při posouzení, zda bylo řízení jako celek v případech, kdy je jako důkaz připuštěna výpověď svědka učiněná v přípravné fázi řízení, jenž následně nebyl přítomen a vyslechnut před soudem, spravedlivé, Soud postupuje podle tříступňového testu definovaného v rozsudku *Al-Khawaja a Tahery* (cit. výše), dle kterého musí určit: (i) zda existoval závažný důvod pro nepřítomnost svědka, a tedy i pro připuštění výpovědi to-

hoto nepřítomného svědka jako důkazu; (ii) zda byla výpověď nepřítomného svědka výlučným nebo rozhodujícím základem pro odsouzení obžalovaného; a (iii) zda existovaly dostatečné vyvažující faktory, včetně silných procesních záruk, které kompenzovaly obtíže způsobené obhajobě v důsledku přijetí takové výpovědi a zajistily, aby řízení jako celek bylo spravedlivé.

Soud připomněl, že bere ohled na podstatné rozdíly mezi právními systémy *common law* a kontinentálním právem, avšak v konečném důsledku musí uplatňovat tentýž standard přezkumu bez ohledu na právní systém žalovaného státu. Existující rozdíly v právní úpravě přípustnosti důkazů pak Soud zohlední zejména při zkoumání, zda existovaly dostatečné faktory vyvažující obhajobě potíže způsobené v důsledku připuštění neověřené svědecké výpovědi.

b) Vzájemný vztah mezi třemi kroky testu *Al-Khawaja*

Soud připustil, že v následné judikatuře Soudu po rozsudku *Al-Khawaja a Tahery* (cit. výše) uplatňoval různé přístupy k používání tříступňového testu a že je třeba vyjasnit vzájemný vztah mezi třemi kroky testu. Soud konstatoval, že nebylo sporu o tom, že musí být provedeny všechny tři kroky, pokud odpovědi na otázky v prvním kroku a druhém kroku byly kladné (stejně jako ve věci *Al-Khawaja a Tahery*). Bylo nicméně třeba objasnit, zda musejí být všechny tři kroky testu provedeny i v případech, kdy je odpověď na otázku v prvním či druhém kroku záporná, a v jakém pořadí mají být kroky prováděny.

Soud nejprve upřesnil, že absence závažného důvodu pro nepřítomnost svědka nevede automaticky k porušení Úmluvy, je však velmi významným faktorem, který musí být zvážen při posouzení celkové spravedlivosti řízení. Poté se zabýval otázkou, zda je zapotřebí zkoumat existenci vyvažujících faktorů i v případech, kdy zůstává nejasné, zda výpověď podaná tímto svědkem představovala výlučný nebo rozhodující důkaz, nicméně důkaz měl významnou váhu. Na tuto otázku Soud odpověděl kladně a rozhodl, že spravedlivost řízení je třeba hodnotit ve světle všech kritérií. Čím větší váhu pak bude mít svědectví nepřítomného svědka, tím silnější budou muset být vyvažující faktory, aby řízení jako celek mohlo být považováno za spravedlivé.

Nalézací soud musí nejprve rozhodnout, zda existuje závažný důvod pro nepřítomnost svědka. Jen tehdy, kdy takový důvod existuje, může být jeho svědectví připuštěno jako důkaz. Posléze se posuzuje význam tohoto důkazu pro odsouzení obžalovaného. Vzhledem k uvedenému bude zpravidla vhodné provádět tři kroky testu *Al-Khawaja* v pořadí uvedeném ve zmíněném rozsudku. V konkrétním případě však může být namíste provést tyto kroky v jiném pořadí, zejména pokud se některý z nich ukáže jako rozhodující pro závěr o slučitelnosti řízení s článkem 6 Úmluvy.

c) *Zásady vztahující se ke všem krokům testu Al-Khawaja*

K prvnímu kroku testu Soud uvedl, že existuje celá řada důvodů pro nepřítomnost svědka u hlavního líčení, jako je úmrtí, strach, zdravotní důvody nebo nedosažitelnost svědka. V případě nedosažitelnosti svědka musí nalézací soud učinit vše, co od něj lze přiměřeně požadovat, pro zajištění přítomnosti svědka u hlavního líčení. Soud nestanoví seznam konkrétních opatření, nicméně vnitrostátní orgány musí svědka aktivně hledat, a pokud se zdržuje v zahraničí, musí zpravidla též využít mezinárodní právní pomoc. Vnitrostátní soudy musí současně pečlivě zkoumat důvody, pro které se svědek nemůže dostavit k hlavnímu líčení.

Stran druhého kroku testu Soud připomněl, že výlučný důkaz je jediným důkazem proti obžalovanému. Rozhodující důkaz je usvědčující důkaz takové důležitosti, že bude pravděpodobně rozhodující pro výsledek řízení. Čím silnější jsou podpůrné důkazy, tím méně je pravděpodobné, že bude výpověď nepřítomného svědka považována za rozhodující. Soud připomněl, že není soudem čtvrté instance, a přezkoumává tudíž pouze to, zda hodnocení vnitrostátních soudů nebylo svévolné. V případech, kdy se vnitrostátní soudy k této otázce nevyjádřily nebo se vyjádřily nejasně, musí Soud provést vlastní posouzení váhy výpovědi nepřítomného svědka.

Ohledně třetího kroku testu Soud připomněl, že vyvažující faktory musí umožnit náležité a spravedlivé posouzení předmětné svědecké výpovědi. Vnitrostátní soudy proto musí přistupovat k výpovědi nepřítomného svědka opatrně a s vědomím její nižší důkazní váhy. Měly by podrobně zdůvodnit, proč takový důkaz považovaly za spolehlivý a jak přihlédly k dalším dostupným důkazům. Mezi významné záruky patří videozáznam výslechu svědka z přípravného řízení promítnutý při hlavním líčení, který soudci, obžalobě i obhajobě umožní sledovat svědkovo chování během výpovědi a učinit si tak názor na jeho spolehlivost; důkazy podporující neověřenou svědeckou výpověď, jako jsou např. výpovědi učiněné osobami, kterým nepřítomný svědek popsal události bezprostředně po činu, nebo forenzní důkazy; možnost položit svědkovi během řízení otázku nepřímo, například písemně; nebo možnost výslechu svědka ve fázi vyšetřování či možnost obviněného předestřít vlastní verzi událostí a poukázat na rozpory ve svědecké výpovědi nepřítomného svědka.

B. *POUŽITÍ TĚCHTO ZÁSAD NA PROJEDNÁVANOU VĚC*

a) *Zda existoval závažný důvod pro nepřítomnost očitých svědků při hlavním líčení*

Soud předeslal, že vnitrostátní soud neakceptoval zdravotní stav svědků ani jejich obavy jako důvod pro nedostavení se k hlavnímu líčení a mj. vyzval lotyšský soud, aby jejich zdravotní stav posoudil revizní lékař. Teprve po bezvyslednosti těchto snah vnitro-

státní soud dospěl k závěru, že svědkyně není možné v dohledné době vyslechnout, neboť neměl pravomoc k tomu, aby je přiměl dostavit se k hlavnímu líčení. Soud poznamenal, že vnitrostátní soud vynaložil značné úsilí, aby bylo možné nedosažitelné svědkyně vyslechnout, když jim nabídl různé možnosti, jak mohly v hlavním líčení vypovídat. Následně cestou mezinárodní právní pomoci požádal o předvolání svědků k lotyšskému soudu za účelem výslechu prostřednictvím videokonference. Podle Soudu vnitrostátní soud učinil vše, co od něj bylo možné přiměřeně požadovat, aby zajistil výslech svědků při hlavním líčení. V souladu se zásadou *impossibile nulla est obligatio* nebyla dle Soudu nepřítomnost svědků přičitatelná vnitrostátnímu soudu. Existoval tudíž závažný důvod pro neúčast svědků při hlavním líčení.

b) *Zda byly výpovědi nepřítomných očitých svědků výlučným nebo rozhodujícím důkazem pro stěžovatelovo odsouzení*

V projednávané věci Soud především konstatoval, že vnitrostátní soud neurčil jednoznačně, o jaký důkaz se v případě výpovědi nepřítomných svědků jednalo – sice nepovažoval výpovědi za výlučný důkaz, neuvedl však, zda se jedná o rozhodující důkaz. Soud tudíž provedl vlastní hodnocení váhy svědeckých výpovědí. Po zhodnocení síly dalších dostupných usvědčujících důkazů Soud dospěl k závěru, že jelikož svědkyně byly jedinými očitými svědkyněmi trestného činu a ostatní důkazy byly svědectvími z doslechu nebo se jednalo toliko o nepřímé důkazy, výpovědi nepřítomných svědků byly rozhodující (tj. určující) pro stěžovatelovo odsouzení.

c) *Zda existovaly dostatečné vyvažující faktory, které kompenzovaly obtíže obhajoby*

Pokud jde o přístup vnitrostátního soudu k neověřeným výpovědím, existenci a sílu dalších usvědčujících důkazů a procesní opatření přijatá k vykompenzování nemožnosti podrobit svědkyně křížovému výslechu během hlavního líčení, Soud nejprve podotkl, že z výslechu svědků v přípravném řízení nebyl pořízen videozáznam, jenž by umožnil pozorovat chování svědků a učinit si jasnější představu o jejich věrohodnosti. Soud však vyhodnotil, že vnitrostátní soud k výpovědím nepřítomných svědků přistupoval s opatrností, vědom si jejich snížené důkazní hodnoty, když vzal rovněž v úvahu, že svědkyně trestný čin ihned neoznámily, nicméně vysvětlil to obavami svědků z problémů s policií (živily se jako prostitutky) či obavou z pomsty pachatelů. Současně existovaly další nepřímé důkazy a svědectví z doslechu podporující svědecké výpovědi nepřítomných svědků.

Soud v této souvislosti zdůraznil, že čl. 6 odst. 3 písm. d) Úmluvy se sice týká křížového výslechu svědků obžaloby při hlavním líčení, avšak způsob provedení výslechu svědků v přípravném řízení má značný význam pro spravedlivost hlavního líčení. Dle Soudu bylo tudíž nezbytné posoudit, zda vnitrostátní

orgány v době výslechu svědkyň v přípravném řízení vycházely z předpokladu, že svědkyně nebudou vyslechnuty v hlavním líčení. Soud uvedl, že svědkyně byly vyslechnuty před vyšetřujícím soudcem právě z obavy, že jejich svědectví bude ztraceno, jelikož prohlásily, že se hodlají vrátit do Lotyšska. Navzdory uvedenému vnitrostátní orgány neposkytly stěžovateli, který byl vyloučen z účasti na výslechu svědkyň, příležitost nechat svědkyně vyslechnout v přípravném řízení ustanoveným obhájcem.

d) Posouzení celkové spravedlivosti trestního řízení

Soud vyslovil, že poskytnutí příležitosti k tomu, aby obviněný mohl vyslechnout klíčového svědka prostřednictvím obhájce v přípravném řízení, představuje významnou procesní záruku, jejíž absence má závažný dopad na posouzení celkové spravedlivosti řízení. Ačkolí soudy posoudily důvěryhodnost očitých svědkyň a spolehlivost jejich výpovědí velmi pečlivě, svá rozhodnutí opřely i o další důkazy a stěžovatel měl možnost před soudem prezentovat svou verzi událostí, nebyla tato vyvažující opatření dle Soudu vzhledem k významu výpovědí očitých svědkyň dostatečná, aby umožnila náležité a spravedlivé posouzení spolehlivosti jejich výpovědí. Soud proto dospěl k závěru, že trestní řízení jako celek nebylo spravedlivé a k porušení čl. 6 odst. 1 a 3 písm. d) Úmluvy došlo.

III. Oddělená stanoviska

Soudci Spielmann a Sajó a soudkyně Karakaş a Keller ve svém společném souhlasném stanovisku vyslovili obavy z nového způsobu používání trojstupňového *Al-Khawaja* testu, jelikož zejména přístup, který umožňuje, aby i v případě absence závažných důvodů pro nepřítomnost svědka, bylo provedeno celkové posou-

zení spravedlivosti řízení, povede k oslabení práv obhajoby.

Ve svém společném nesouhlasném stanovisku soudkyně Hirvelä, Pardalos, Nußberger a soudci Popović, Mahoney a Kūris předně zdůraznili, že souhlasí s většinou v tom, jakým způsobem byly vyloženy a zpřesněny obecné zásady posouzení spravedlivosti řízení v případech, kdy je jako důkaz připuštěna svědecká výpověď učiněná v přípravném řízení, kdy následně tento svědek již není přítomen a nevypovídá před soudem. Soudci nicméně nesouhlasili se tím, jak byly tyto zásady použity na projednávanou věc. Podle jejich názoru byly v daném případě vyvažující faktory dostatečné s tím, že existovaly další silné a nerozporné usvědčující důkazy. Současné uvedli, že bylo nepředvídatelné, že svědkyně nebude možné vyslechnout v následném hlavním líčení alespoň formou videokonference za situace, kdy Lotyšsko je smluvním státem Evropské úmluvy o vzájemné pomoci ve věcech trestních.

Soudce Kjølbrot ve svém nesouhlasném stanovisku především uvedl, že předmětný upřesňující rozsudek by neměl být chápán jako odklon od třístupňového *Al-Khawaja* testu. Dále konstatoval, že by se v zásadě mělo dodržovat pořadí tří kroků testu stanovené v rozsudku *Al-Khawaja a Tahery*. Konečně vyjádřil názor, že vyvažující faktory byly v daném případě dostatečné a že existoval dobrý důvod k ochraně svědkyň.

Anotace rozsudků a rozhodnutí Evropského soudu pro lidská práva obsažené ve Zpravodaji nejsou úředními rozhodnutími a nejsou závazné. Jsou však autorskými díly chráněnými autorským právem. Zpravodaj jako celek ani jednotlivé anotace v něm obsažené proto nesmí být bez předchozího souhlasu státu reprezentovaného Ministerstvem spravedlnosti zpřístupňovány veřejnosti ani jinak užívány, zejména rozmnožovány, nad rámec volného užití dle § 30 autorského zákona a zákonných licencí dle § 31 a násl. autorského zákona.

Zpravodaj vydává Kancelář vládního zmocněnce pro zastupování České republiky před Evropským soudem pro lidská práva, Ministerstvo spravedlnosti, kterou tvoří: JUDr. Vít Alexander Schorm, Mgr. Petr Konůpka, Mgr. Kristýna Benešová, Ing. Bc. Ota Hlinomaz, LL.M., Mgr. Viktor Kundrák, E.MA, JUDr. Jana Martinková, Ph.D., LL.M., Mgr. Eva Petrová a Mgr. Vladimír Pysk, LL.M.
Obsah Zpravodaje: Mgr. Petr Konůpka. **Úvodní fotografie:** © Vít Alexander Schorm.

ZÁVĚREM...

I v úvodu letošního roku Soud pokračoval ve zvýšeném tempu vydávání významných rozsudků, které nasadil v závěru minulého roku, a tak i příští Zpravodaj bude pořádný cvalík.

Obdobně jako po celý minulý rok ani v prvním čtvrtletí roku 2016 Soud ve vztahu k **České republice** neshledal žádné porušení Úmluvy. V tomto období vydal dva rozsudky týkající se **domovních prohlídek** (*Maslák a Michálková proti České republice*, č. 52028/13, rozsudek ze dne 14. ledna 2016; a *Duong proti České republice*, č. 21381/11, rozsudek ze dne 14. ledna 2016), v nichž v obou shledal, že právo stěžovatelů na respektování soukromého života a obydlí nebylo porušeno.

V únoru vydal také tři rozhodnutí o nepřijatelnosti. Ve věci *Ledvina proti České republice* (č. 64523/12, rozhodnutí ze dne 23. února 2016) Soud dospěl k závěru, že stěžovatelovy námitky porušení práva na respektování soukromého života a práva na spravedlivý proces v souvislosti s **prostorovými odposlechy** jeho kanceláře jsou zjevně neopodstatněné. Podle Soudu byla námitka stěžovatele trpícího poruchou autistického spektra ohledně porušení jeho práva na vzdělání z důvodu, že mu obec nezajistila inkluzivní vzdělávání, za okolností věci *Hrazdíra proti České republice* (č. 62565/14, rozhodnutí ze dne 23. února 2016) zjevně neopodstatněná. Soud konečně ve věci *SLOT Group, a. s. proti České republice* (č. 65008/13, rozhodnutí ze dne 23. února 2016) dospěl k závěru, že stěžovatelčina námitka porušení majetkových práv z důvodu odebrání licencí k provozování loterií a jiných obdobných her je nepřijatelná pro nevyčerpání kasační a ústavní stížnosti.

Ve vztahu k **jiným smluvním stranám Úmluvy** zmiňme především dlouho očekávaný rozsudek velkého senátu týkající se **procesních záruk v řízení o činech jinak trestných spáchaných dětmi**, které dosud nedovršily věk trestní odpovědnosti (*Blokhin proti Rusku*, č. 47152/06, rozsudek velkého senátu ze dne 23. března 2016). Velký senát Soudu na několika místech poukázal na podporu svých závěrů i na *amicus curiae* předložený českou nevládní organizací **Liga lidských práv**.

Neméně významný je i rozsudek ve věci *Kocherov a Sergejeva proti Rusku* (č. 16899/13, rozsudek ze dne 29. března 2016), v němž Soud shledal porušení práva na respektování rodinného života stěžovatelů z důvodu **omezení rodičovské odpovědnosti založené** v zásadě toliko **na existenci duševní poruchy**.

Nejen v porovnání s výše zmíněným rozhodnutím *Hrazdíra proti České republice* je velmi zajímavý rozsudek *Čam proti Turecku* (č. 51500/08, rozsudek ze dne 23. února 2016), v němž Soud na pozadí odmítnutí přijmout nevidomou dívku na konzervatoř konstatoval, že **diskriminací založené na zdravotním postižení** je i **odmítnutí přiměřených úprav k zajištění účinného výkonu práva na vzdělání**.

Porušení zákazu diskriminace Soud shledal i ve věci *Pajić proti Chorvatsku* (č. 68453/13, rozsudek ze dne 23. února 2016), v níž byla stěžovatelce **odmítnuta žádost o sloučení rodiny s její dlouhodobou životní partnerkou**, příslušnicí jiného státu, ačkoli zákon umožňoval sloučení rodiny u nesezdaných heterosexuálních párů, jejichž vztah trval alespoň tři roky.

V judikatuře zcela novou otázku Soud posuzoval ve věci *Garib proti Nizozemsku* (č. 43494/09, rozsudek ze dne 23. února 2016) týkající se opatření města Rotterdam, které za účelem **eliminace vzniku sociálně vyloučených částí města** znemožnila osobám s nízkými příjmy usadit se v těchto čtvrtích. Porušení svobody zvolit si místo pobytu Soud neshledal.

V kontextu nedávných událostí v Bruselu je namíště poukázat i na rozsudek *Szabó a Vissy proti Maďarsku* (č. 37138/14, rozsudek ze dne 12. ledna 2016), v němž Soud definoval požadavky, které musí splňovat právní úprava umožňující **odposlechy za účelem předcházení teroristickým útokům**.

Vyzdvihnout lze určitě i věc *Bédat proti Švýcarsku* (č. 56925/08, rozsudek velkého senátu ze dne 29. března 2016), v níž velký senát Soudu definoval obecné zásady pro posouzení **rozsahu svobody médií informovat o probíhajících trestních řízeních**.

V neposlední řadě se Soud zabýval i několika zajímavými aspekty vězeňství. Ve věci *Meier proti Švýcarsku* (č. 10109/14, rozsudek ze dne 9. února 2016) shledal, že **povinnost vězňů pracovat i po dosažení důchodového věku** nepředstavuje porušení zákazu nucených prací. Ve věci *Kalda proti Estonsku* (č. 17429/10, rozsudek ze dne 19. ledna 2016) pak Soud posuzoval rozsah **práva vězňů na přístup k internetovým stránkám** obsahujícím právní informace.

O tomto a mnohém dalším se dočtete v příštím Zpravodaji. Příjemné jarní dny.

Mgr. Petr Konůpka,
zástupce vládního zmocněnce